"Ο ΛΟΓΟΣ,,
ΧΡΟΝΟΣ Α΄. ΦΥΛΛΟ 7

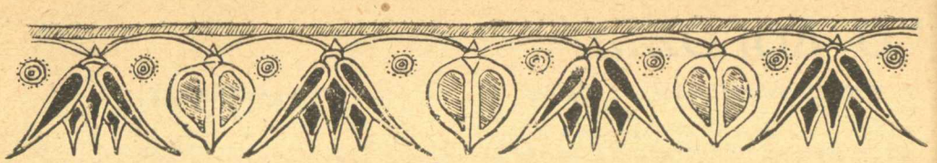

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ

Πλάϊ σὲ μιὰ παλιὰ τριανταφυλλιά,
ποῦναι λευκὰ τριαντάφυλλα γεμάτη,
ἀπόγειρα μιὰ αὐγὴ χωρὶς μιλιά ....
καὶ πρὸς τὰ αἰθέρια σήκωσα τὸ μάτι.

Ψηλάθε μου χαρούμενα πουλιὰ
κι' ἄλλα, στὸ ράμφος ποὺ ὅλο φέρναν κάτι,
ἀπ' τὴ μηλιὰ πετοῦν στὴν πασχαλιὰ
κι' ἀπ' τὴν ἐλιὰ στὴν κρήνη τὴ δροσάτη.

Ἀπ' τὴν πρωϊνὴ ἀντηλιά, μιὰ ἀφροξυλιά,
μὲ τ' ἄπειρα ἄνθια ἀπόκρυβε χιονάτη
ἄλλα πουλιά, ποὺ ἐρωτικὰ φιλιὰ
στὴν αὔρα παίρναν δίναν τὴ μοσχάτη.

Καὶ σὲ μιᾶς νειᾶς ροδιᾶς τὴν ἀγκαλιά,
νὰ τραγουδοῦν μὲ τὶς πνοές τοῦ μπάτη
τὸν Ἔρωτα ἄκουσα ἀπὸ μιὰ φωλιὰ
καὶ τὴ Χαρά, ... ποῦναι γιὰ μὲ φευγάτη ! ....

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΗ Χ. ΜΕΝΤΖΕΛΟΥ

Ο ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΙ' Η ΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ

Ὁ Ὑπερρεαλισμὸς εἶναι μιὰ καινούργια φιλοσοφικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ σχολὴ ποὺ, μ' ὅλη τὴν ἀναστάτωση ποὺ ἔφερε ἡ ἐμφάνισή της στὴν Εὐρώπη, ἐξακολουθοῦσε, δυστυχῶς, νὰ μένη πολὺ λίγο γνωστὴ στὸν ἑλληνικὸ διανοούμενο κόσμο καὶ φυσικά, ἀκόμα λιγώτερο, στὸ κοινό.

Στὸ «Λόγο» λοιπὸν ἀνήκει ἡ τιμὴ πὼς πρῶτος ἐνδιαφέρθηκε καὶ ζήτησε νὰ κάνη γνωστὴ τὴ σχολὴ αὐτὴ στοὺς ἀναγνώστες του καὶ σὲ μένα ἡ εὐχαρίστηση τῆς παρουσίασής του.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1929 γνώριζα στὸ νοσοκομεῖο «Source» στὴ Λωζάνη, ἕνι συμπαθητικώτατο νέο, τὸ νούμερο Δεκάξη ποὺ ἐρχότανε κι' ἔκανε παρέα στὸ νούμερο Δεκοχτώ, στὸν ὑποφαινόμενο.

Ἦταν ὁ κ. Renè Crevel. Ἀπὸ τοὺς πιὸ διαλεχτοὺς πεζογράφους τοῦ Ὑπερρεαλισμοῦ.

Σ' αὐτὸν ἀπευθύνθηκα τώρα, ζητῶντας τ' ἀναγκαῖα στοιχεῖα γιὰ τὴ μελέτη μου.

Μοῦ τὰ ἔδωσε. Τὸν παρακαλῶ νὰ δεχτῆ, ἐδῶ τὶς εἰλικρινεῖς εὐχαριστεῖες μου.

Τώρα, ἂν ἡ συνοχὴ τῆς δοκιμῆς μου δὲν εἶναι ὅμοια μὲ μπαλλάντας κι' ἡ στερεομετρία τῆς φράσης μου ἀπέχει ἀπὸ κείνη ποὺ θὰ τῆς εὐχόμουν, οἱ ἀναγνῶστες ἂς φανοῦν συγκατιβατικοί :

Εἶναι τέτοια ἡ φύση καὶ τόση ἡ ἔχταση τῆς ὑπερρ. θεωρίας ποὺ ἡ ἐξέτασή της κι' ἀκόμα περισσότερο, φυσικά, ἡ συμπύκνωσή της σ' ὅσο λιγώτερες γίνεται σελίδες — δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς συγκαταβάσεις ....

I

Ἱδρυτὴς κι' ἀρχηγὸς τοῦ Ὑπερρεαλισμοῦ

εἶναι ὁ André Breton. Ἕνας Γάλλος ποιητὴς, ποὺ τότες δὲν ἦταν πιὸ πολὺ ἀπὸ 23 χρονῶν. Ἡ πρώτη του συλλογὴ «Mont-de-Piété» κυκλοφόρησε στὸ Παρίσι κατὰ τὸ 1919 κι' ἐπροξένησε παράδοξη μὰ καλὴ ἐντύπωση στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας. Στὰ 1921 φάνηκε τὸ «CHAMPS MAGNETIQUES», τὸ πρῶτο ὑπερρ. βιβλίο (Edition au Sans Pareil) τῶν Breton καὶ Soupault.

Ἀπὸ τότες, ὁ Breton ἀφιέρωσ' ὅλη του τὴν ἐνεργητικότητα στὴ πρόοδο τῆς ἰδέας του. Τόσο, ποὺ σήμερα, ὅποιος λέει Breton λέει Ὑπερρεαλισμός.

Κακὴ εἶναι ἡ ἀντίληψη πὼς ὁ Ὑπερρ. γίνηκε συνέχεια τοῦ Ντανταϊσμοῦ. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἡ ἰδέα του γεννήθηκε πρὶν ἀπ' αὐτόν. Καὶ τὰ φαινόμενα Ντανταῖα δὲν ἄργησαν νὰ παραχτοῦν. (Manifeste du Surréalisme σ. 37)

Βάση τῆς θεωρίας εἶναι ἡ πίστη στὴν ὕπαρξη μιᾶς ἀνώτερης πραγματικότητας, μιᾶς ὑπερπραγματικότητας (surrealité) ποὺ μόνο μέσα της, ἡ ἀνθρώπινη ἀνησυχία μπορεῖ νὰ βρῆ κεῖνο ποὺ ζητάει.

Ἡ Ὑπερπραγματικότητα αὐτὴ εἶναι βέβαια πνευματικῆς φύσεως. Δὲν ἔχει ἑπομένως ὁ Ὑπερρεαλισμὸς κανενὸς εἴδους σχέση μὲ τὸ ρεαλισμό. Ἴσα-ἴσα. Τὸν ἀποστρέφεται γιατὶ τὸν βρίσκει ἀπαίσιο καὶ «καμωμένο ἀπὸ μετριότητα, ἀπὸ μίσος κι' ἀπὸ φαρδιὰ ἀρκεστικότητα». (Man. du Surr. σ. 16).

Ἐκδηλώσεις τῆς Ὑπερπραγματικότητας μπορεῖ κανένας νὰ βρῆ σὲ μερικὰ αὐθόρμητα, συνδυαστικὰ σχήματα παραμελημένα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μέχρι ποὺ φάνηκε ὁ Ὑπερρ., στὸ ὄνειρο καὶ στὸ ἀφιλόκερδο παιχνίδι τῆς σκέψης. Μ' ἕνα λόγο, στὴ φαντασία.

Μερικὰ συνδυαστικὰ σχήματα ... Λίγο ἀόριστη καὶ καβαλιστικὴ αὐτὴ ἡ φράση, γιὰ πολλούς. Ἂς τὰ κάνουμε λιανά :

Πολλὲς φορές, στὴ πιὸ μεγάλη μοναξιά, στὸ ζύγωμα τοῦ ὕπνου, ποιὸς δὲν ἔνοιωσε ἀδέσποτες κι' ἀκάλεστες, νὰ πλανιῶνται μέσα του καὶ νὰ αἰχμαλωτίζονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα, κάποιες φρασοῦλες, ὁλάκερες ἢ μισές, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸ ν' ἀνακαλύψη κανένας προηγούμενὸ τους καθορισμὸ (determination préalable). Κι' ὁ αὐθορμητισμός τους αὐτὸς καθὼς κι' ἡ ἀπρόοπτη σύνθεσή τους δίνει μιὰ ἰδιαίτερη λάμψη, καινούργια, ἀσυνήθιστη. στὴν ποιητική τους ἀξία.

Αὐτὰ εἶναι τὰ συνδυαστικὰ σχήματα (Formes d' association).

Ἄλλη ἐκδήλωση τῆς ὑπερπραγματικότητας, καθὼς εἶπα, εἶναι τὸ ὄνειρο. Ἡ ὑπνωτικὴ αὐτὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου κλείνει τεράστια ψυχικὴ ἐνέργεια, ποὺ ὡς σήμερα ἔχει περάσει ἀπαρατήρητη κι' ἀνεκμετάλλευτη. Μόνος ὁ Freud τῆς ἔδωσε σημασία κι' ἀσχολήθηκε σοβαρὰ μαζί της. Γνωρίζουμε τὰ θαυμάσια ἀποτελέσματα τῆς μελέτης αὐτῆς.

Ὁ Ὑπερρεαλισμὸς πιστεύει πὼς ἡ στιγμὲς

ANDRÉ BRETON

τοῦ ὀνείρου ἀποτελοῦν ἕνα εἶδος δεύτερης ζωῆς. Ἴσως τὸ ὄνειρο ποὺ βλέπω σήμερα ν' ἀποτελεῖ συνέχεια στὸ χθεσινό. Ἴσως ἔχει κι' αὐτὸ ἀσχοληθῆ μὲ τὴ λύση τοῦ κάθε βασικοῦ προβλήματος τῆς ζωῆς. Δυστυχῶς τὸ μνημονικὸ ἔχει τὸ προνόμιο νὰ ἐπεμβαίνη, σὰ λογοκρισία, καὶ νὰ μᾶς ἀφίνει ὅ,τι θέλει κεῖνο ἀπ' τὴ νυχτερινή μας ἀκίνητη περιπλάνηση.

Μ' ὅλα ὅμως αὐτά : — Πιστεύω, λέει ὁ Breton, στὸ ὑπερρεαλιστικὸ credo του, πιστεύω στὴ λύση τῶν δύο αὐτῶν καταστάσεων φαινομενικὰ τόσο ἀντιθέτων, ποὺ ὀνομάζουμε ὄνειρο καὶ πραγματικότητα, στὴ λύση καὶ στὴ συμπύκνωσή τους σὲ μιὰ μόνη κατάσταση, σὲ μιὰ ἀνώτερη πραγματικότητα : στὴν Ὑπερπραγματικότητα (M. d. s. σελ. 27)

Καὶ τέλος, ἄλλη ἐκδηλωτικὴ μορφὴ τῆς ἀνώτερης αὐτῆς πραγματικότητας εἶναι τὰ διάφορα φαινόμενα ποὺ ὁ ἄνθρωπος καταχώρησε καὶ πέταξε στὰ ράφια τῆς προσοχῆς του μὲ τὶς ὀνομασίες : σύμπτωση, χίμαιρα, τρέλλα κ.τ.λ.

Ὁ Ὑπερρεαλισμὸς ζητάει νὰ προσεχτοῦν ὅλα αὐτά. Νὰ ξαναδοθῆ ἡ θέση ποὺ ἀξίζει στὴ φαντασία.

— Νὰ ξαναδοθῆ; θὰ ρωτήσετε. . .

—Μάλισα, ἀκριβῶς!

Ὁ ἄνθρωπος, μ' ὅλα ὅσα κατέχει, μ' ὅλα ὅσα ἀγαπάει ἢ διαθέτει, δὲν εἶναι ἱκανὸς ν'

ἀντισταθῆ στὸν πειρασμὸ τοῦ ξαναγυρίσματος, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρό, στὴ κιτρινισμένη χάρη ποῦ κλείνει γι' αὐτὸν ἡ ἀνάμνηση τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἐκεῖ μέσα βρίσκει ἕνα ἀκαθόριστο θέλγητρο ποὺ τοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς τεράστιας δ_άσης, μιᾶς δράσης ποὺ περιλάβαινε πολλὲς ζωές μαζί.

Σιγὰ—σιγὰ ὅμως μεγάλωνε. Πρόβαινε ἡ γνώση. Ἡ φαντασία, ποὺ ὡς τότες ἦταν ἡ μοναδικὴ ρήγησσα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ πνεύματός του, κατσούφιασε. Ἡ γνώση γίνεται ἀπαιτητική. Ἀρχίζει καὶ ὑποδουλώνει τὴ φαντασία μὲ κάθε τρόπο.

Κείνη, συνηθισμένη στοὺς πρώτους ρόλους, ἀρνεῖται ἰοὺς δεύτερους ποὺ τῆς ἀφίνει ἡ καταχτητικὴ μανία τῆς σατράπισσας καὶ στὰ τελευταία, κατὰ τὰ 20 μας χρόνια, ἐγκαταλείπει τὸν ἄνθρωπο στὴ τύχη του.

Ἀπὸ τότες, ἀπτὴν ἡμέρα ποὺ ὁ ἄνθρωπος μὲ κάθε εἴδους ὅπλο, μὲ κάθε δυνατὸ χουγιαχτό, (ἔλεγχο, ὅρια, κανόνες, ὅρους κτλ) κατάτρεξε τὴ φαντασία καὶ κοντά της ὅσες ἐκδηλώσεις της φαινόσανε ἀσυμβίβαστες μὲ κεῖνα ποὺ ἀπὸ τότες ἔχει δημιουργήσει ἕνα ΧΑΜΩ, πολὺ χαμηλό, πολὺ κατάχαμο: Μέσα σ 'αὐτὸ τὸ ΧΑΜΩ δὲν ὑπάρχει βέβαια τὸ ὡραῖο ποῦ ζητάει, κι' ὅτι γίνεται σ' αὐτὸ τὸ χάμω δὲ κλείνει τὸ γλυτωμό.

—Ἂν τὰ βάθια τοῦ πνεύματός μας κλείνουν κρυμένες παράδοξες δυνάμεις ἱκανὲς νὰ ἐνισχύσουν τὶς δυνάμεις τῆς ἐπιφανείας ἢ νὰ παλαίψουν νικηφόρα ἐναντίο τους, ὁ ἄνθρωπος ἔχει κάθε συμφέρο νὰ τὶς γνωρίση, νὰ τὶς γνωρίση πρῶτα—πρῶτα, γιὰ νὰ τὶς ὑποβάλη ἔπειτα, ἂν ὑπάχει ἀνάγκη, στὴν ἐπεξεργασία τοῦ λογικοῦ.» (Man. du Surr. σ. 22)

—*Ζοῦμε κάτω ἀπτὴ βασιλεία τῆς Λογικῆς.*

Ἐκεῖ καταλήγουν οἱ ἔρευνες τοῦ Breton.

Ἡ λογικὴ ὅμως καὶ τὰ μέσα ποῦ διαθέτει (ὁ ἀπόλυτος ρασιοναλισμὸς καὶ τὸ πείραμα) δὲν εἶναι κατάλληλα παρὰ γιὰ τὴ λύση δευτερευόντων προβλημάτων. Γιὰ τὰ μεγάλα, τὰ βασικὰ προβλήματα ποῦ μᾶς βασανίζουν, εἶναι ἀνίσχυρα.

Ἐπίσης, στὸ λογοτεχνικὸ ἐπίπεδο, ἡ λογικὴ δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ δώση πνοὴ στὴ δημιουργία. Ἕνα ρωμάντζο, γραμένο μὲ τὴν πιὸ μεγάλη λογικὴ δὲν εἶναι παρὰ ἕνα μέτριο ἀνέκδοτο.

Κεῖνο ποῦ χρειάζεται γιὰ τὴ δημιουργία εἶναι τὸ θαυμάσιο (merveilleux). Μόνο αὐτὸ γονιμοποιεῖ κατώτερα εἴδη τοῦ λόγου, ὅπως π. χ. τὸ ρωμάντζο. (Breton).

Πᾶρτε γιὰ παράδειγμα τὸν «*Καλόγηρο*» τοῦ Lewis (πρὸς θεοῦ! ὄχι τὸ ἀμερικάνου!.... Τοῦ ἄλλου: τοῦ Ἄγγλου μακαρίτη ποῦ ἔζησε κατὰ τὸ 1775—1818). Πρόκειται γιὰ ἕνα ἔργο, ἀπτὴ μιὰ ἄκρη στὴν ἄλλη φυσημένο ἀπὸ τὸ μαγικὸ ἀεράκι τοῦ θαυμάσιου. Εἶναι ἴσως ἀπὸ τὰ μοναδικὰ ρωμάντζα ποῦ ἐξέχουν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ζητήσουμε ν' ἀντικατατήσουμε τὴ λογικὴ μὲ τὸ θαυμάσιο. Μὰ πρῶτα, πρέπει νὰ συναντήσουμε τὴν πηγὴ τοῦ θαυμάσιου αὐτοῦ.

Ἐδῶ ἔρχεται ὁ Ὑπερρ. καὶ προτείνει:

«—Ἡ ξαναπόκτηση τῆς κάθε θαυμάσιας δύναμης τοῦ πνεύματος εἶναι δυνατὴ μὲ τὴν ἰλλιγιώδη κάθοδο στὸν ἑαυτό μας, μὲ τὴν ἀπότομη φωταγώγηση τοῦ κάθε ἀπόκρυφου μέρους καὶ τὸ προοδευτικὸ σκοτείνιασμα τῶν ἄλλων μερῶν, ὁ ἐξακολουθητικὸς περίπατος στὴν ἀπαγορευμένη ζώνη» (Second Manifeste, σελ. 23).

Προτείνει δηλ. ὁ Ὑπερρ. τὴν ἐνόραση καὶ τὴν ἔκταση. Κάτι παρόμοιο εἶχαν προτήνει κι' ὁ Leibnitz (1700) ὁ πολὺς Bergson (1880) κι' ἄλλοι.

Ὁ Ὑεπρρ. ὅμως ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ὅσων πιστεύει. Πρῶτα πρῶτα στὸ ποιητικὸ πεδίο, στὸ ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένη ἡ ἐρευνητικὴ ἐργασία τοῦ πρώτου Ὑπερρ. Μανιφέστου τοῦ Breton. Κι' ἔπειτα, γενικότερα, στὴν κάθε ἐκδήλωση τοῦ πνεύματος κι' αὐτῆς ἀκόμα τῆς ζωῆς.

Νὰ ὁ λεξικὸς καθὼς κι' ὁ φιλοσοφικὸς ὁρισμὸς τοῦ Ὑπερρ. ὅπως τὸν δίνει τὸ Ὑπερ. Μανιφέστο *Ὑπερρεαλισμός*: (ἀρσ.) ψυχικὸς αὐτοματισμὸς μὲ τὸν ὁποῖο σκοπεύει κανένας νὰ ἐκφράση, γραπτὰ ἢ προφορικά, ἢ μ' ὅποιον ἄλλο τρόπο, τὴν πραγματικὴ λειτουργία τῆς σκέψης. Ὑπαγόρευση τῆς σκέψης στὴν ἀπουσία κάθε ἐλέγχου λογικοῦ, ἔξω ἀπὸ κάθε αἰσθητικὴ ἢ ἠθικὴ ἔγνοια.

Ἐγκυκλοπ. (φιλοσ.). Ὁ ὑπερ. βασίζεται στὴν πίστη μιᾶς ἀνώτερης πραγματικότητας ὡρισμένων συνδυαστικῶν μορφῶν (formes d' association) παραμελημένων ὡς τὴν ἐμφάνισή του, στὴν παντοδυναμία τοῦ ὀνείρου, στὸ ἀφιλόκερδο παιχνίδι τῆς σκέψης. Τείνει νὰ καταστρέψη τελειωτικὰ καὶ ν' ἀντικαταστήση κάθε ἄλλο ψυχικὸ μηχανισμὸ στὴ λύση τῶν κυριοτέρων προβλημάτων τῆς ζωῆς. Ἔκαμαν πράξη ΑΠΟΛΥΤΟΥ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΥ οἱ κ. κ. Aragon, Baron, Boiffard, Breton, Carrive, Crevel, Delteil, Desnos, Eluard, Gérard, Limbour, Malkine, Morise, Naville, Noll, Péret, Picon, Soupault, Vitrac.

« *Τείνει νὰ καταστρέψη καὶ ν' ἀντικαταστήση κάθε ἄλλο ψυχικὸ μηχανισμὸ στὴ λύση τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς!*»

Καταλαβαίνετε τὶ κρύβουν μέσα τους αὐτὰ τὰ λόγια; Φαντάζεστε τὶ παλάτια μὰ καὶ τὶ ἐρείπια σέρνουν κοντά τους. Σκέπτεστε, εἴσαστε ἱκανοὶ νὰ σκεφθῆτε, ποιὰ μορφὴ δίνουν στὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη;

Ἐγώ, τουλάχιστο, εἶμαι πολὺ κουτός, πολὺ φτωχὸς ἂν προτιμᾶτε, σὲ ἀρχιτεκτονικὴ a priori γιὰ νὰ μπορέσω νὰ στήσω στὸ μυαλό ἕνα κάδρο ὅσων χιλιομέτρων καὶ νὰ τὸ δέχτηκα, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ περιβάλη τὸν κόσμο ποὺ δημιουργεῖ ἡ πραγματοποίηση τοῦ προγράμματος τοῦ Ὑπερρεαλισμοῦ.

(Τὸ τέλος στὸ ἑπόμενο)

ΝΑΠ. ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΙΟΥ

ΠΕΙΝΑ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΣ

Ἦτανε τὶς μέρες τοῦ ἀποκλεισμοῦ, στὰ 1917.

Ἡ πεῖνα τυραγνοῦσε ὅλη τὴν πόλη, οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀδυνατίσει, τὰ γόνατα λυγίζανε. Ὁ καθένας φχαριστιόταν μὲ τὸ πιὸ μηδαμινὸ φαγοπότι, μονάχα καὶ μονάχα νὰ μὴ ἐπαναστατοῦσε τὸ στομάχι του.

Μπομπότα καὶ χαρούπι, τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μπομπότα καὶ χαρούπι.

Ἔμενα σὲ μιὰ σοφίτα, στὰ κεραμίδια μιανῆς σαραβαλιασμένης πανσιόν.

Δὲν εἶχα παρὰ νὰ κατεβαίνω κατοσταριὲς-κατοσταριὲς τὶς σκάλες γιὰ νὰ βρίσκουμαι ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους, κάτι βρωμοσκαλοπάτια ἐκεῖ, ποντικοφαγωμένα, σάπια, ποὺ τρίζανε σὰν παλαβά. Ἡ Παναγία ἔπρεπε νὰ 'ναι μαζί σου γιὰ νὰ τ' ἀνέβεις δίχως νὰ γκρεμοτσακιστεῖς.

Τούτη ἡ σπιτάρα ἦτανε χτῆμα μιανῆς γυναῖκας, ποὺ κρατοῦσε ψωμάδικο στὰ χαμηλά. Ἦταν μιὰ ἀντρογυναῖκα, ἕνα θερίο μοναχό, Ἀράπα τὸ παρατσούκλι της. Τὰ χαραχτηριστικά της; Ἄχ, ἦταν κάτι τὶς ἀπαίσιο στὴν ὄψη, ἕνα χοντροκομένο σῶμα ὅλο κρεμασμένα κρέατα, μιὰ ἀσκημοκεφσλὴ ποὺ ποτὲς δὲν ἄντεξα νὰ τὴν κοιτάξω ἴσια γραμμή. Δυὸ μάτια ἀρωστημένα, τὰ χείλια της φουσκωτά, σὰ μίλαγε ἄφριζαν, ἔβγαιναν ἀλλόκοτους φθόγγους, βραχνούς, σ' ἔφτυνε σκεδόν, τὰ βυζιά της ἄγγιζαν τὸ στομάχι της. Ἦτανε φοβερὴ γιὰ τοὺς νοικάριδές της, κάτι φουκαράδες τῆς ζωῆς, ὅλο φτωχολογιά, πέντ' ἕξη φαμίλιες μὲ σωρὸ βρωμισμένους πιτσιρίκους.

Μά, θέ μου, κεῖνο τὸν καιρὸ τὴν εἴχαμε ἀνάγκη, ἦταν τ' ἀφεντικὸ ποὺ μᾶς τάϊζε, ποὺ μᾶς ἔδινε ἕνα κομάτι ψωμί. Ἄ, ἄ, τὸ ψωμί! Οἱ ἄνθρωποι εἶναι πολυάσχολοι, δὲν ἔχουν καιρὸ γιὰ συλλογισμούς, λίγες φορὲς στὴ ζωή τους νιώθουν τὴν ἐφτυχία ποὺ γέβουνται. Καὶ λοιπὸν πρώτη φορὰ κ' ἐμεῖς νιώσαμε τὴν ἀξία τοῦ ψωμιοῦ.

Δούλεβα ἀπὸ δῶ κ' ἕνα ἑξάμηνο στὸ φοῦρνο της γιὰ μόνο φαΐ καὶ ὕπνο, δὲν ἔπαιρνα στάλα λεφτό. Χί, χί, ἕνα κομάτι ψωμὶ καὶ μιὰ τρύπα στὰ κεραμύδια, τὸ νιώθετε; σᾶς μπαίνει στὸ νοῦ; γι' ἀφτὸ, γι' ἀφτὸ ἔβγαζα τὴν πίστη μου ἀπ' τὰ ξημερώματα μέχρι τὸ σούρουπο. Κ' ἔπρεπε νὰ μένω φχαριστημένος, νὰ μὴ βγαίνω κὶχ ἀπ' τὰ χείλια μου, ἡ ἀφέντισα ἤθελε δουλεφτάδες μουγγούς, δίχως ἀντιμιλιά.

Εἴμαστε ἑφτὰ νομάτοι, οἱ πέντε δούλεβαν κ' ἔφεβγαν, ἐγὼ κι ἄλλος ἕνας, ὁ Θωμᾶς, κοιμόμασταν στὴ σοφίτα. Μὰ δὲν εἴμουν ἀπὸ ἐπάγγελμα φούρναρης, τὸ λέω καὶ τ' ὁρκίζουμαι· δὲν ἤτανε γιὰ μένα ἡ δουλιὰ ἀφτή, ὅμως ἡ μοῖρα εἶναι φορὲς-φορὲς τόσο παράξενη. Ναί, δὲν ἤξερα καλὰ τὴ δουλιά, ἡ μάβρη περίσταση τὄφερε νὰ ζητιανέψω μιὰ θεσούλα στὸ φοῦρνο τῆς Ἀράπας.

Ἡ πεῖνα ἄρχιζε νὰ θερίζει κοσμάκη, οἱ σύμμαχοι κρατοῦσαν μιὰ χαρὰ τὸν ἀποκλεισμό. Τόρα εἶχε ρθεῖ κι ὁ χειμῶμας, τὸ κρῦο ἔτσουζε, δὲν ἔβλεπες παρὰ ἀνθρώπους μὲ μάγουλα βαθουλά, σκιὲς τρεμουλιασμένες. Ζυμώναμε μὲ πόρτες ἀμπαρωμένες ἀμίλητοι κι οἱ ἑφτά· ἡ μέγαιρα στεκόταν ἀπάνου ἀπ' τὰ κεφάλια μας φοβερή, ἕτοιμη νὰ δώσει χαστούκια —κ' ἐμεῖς τὰ δεχούμασταν βουβοί, σκύφταμε τὰ κεφάλια σὰ ζωντανά· ἄχ μὰ δὲν μποροῦσε νὰ γίνει κι ἀλλοιῶς, εἴχαμε χάσει τὸν ἀντρισμό μας, ἡ πεῖνα μᾶς ἔκανε ν' ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὴν πᾶσα προσβολή. Ἡ πεῖνα εἶναι κείνη ποὺ φέρνει τὴν ἀποβλάκωση στὸ λαό, ποὺ σακατέβει τὰ κορμιὰ—μὰ ὑπάρχει λογιῶν-λογιῶν πεῖνα. Ἐμεῖς καὶ οἱ ἑφτὰ πεινούσαμε κι ὅμως μὲ τὰ χέρια μας φκιάχναμε ζυμάρι ποὺ δὲν ἤτανε γιὰ μᾶς.

Ὄξω ὁ ὄχλος χτύπαγε τὰ σίδερα, ἔστεκε ἄϋπνος ὁλάκερες ὧρες, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ φάει μιὰ σταλιὰ λάσπη, σὰ νὰ μὴν εἶχε τέτιο πράμα στὸν κάθε δρόμο. Ἡ ἰδέα μοναχὰ πὼς ἤτανε ψωμί, πὼς ἔβγαινε ἀπὸ φοῦρνο κι ἄχνιζε, τὸν ἔκανε νὰ μὴ βλέπει.

Κατέβαινα ἕνα πρωϊνὸ ἀπ' τὴ σοφίτα μου νυσταγμένος, λυπημένος, ὅταν συνέβηκε ἀφτό. Εἴμουνα στὴ μέση τῆς βρωμόσκαλας, στὰ σαραβαλιασμένα κεῖνα σκαλοπάτια.

Τότε βλέπω μπροστά μου μιὰ μορφὴ κέρινη, ἕνα πλᾶσμα μιὰ σταλίτσα ὅλο μάτια. Ἀπ' τὸ πρόσωπο μείνανε μοναχὰ τὰ μάτια, δυὸ μεγάλα ἀμυγδαλωτὰ ποὺ βλέπανε δακρισμένα. Τὰ ἤξερα καλὰ κεῖνα τὰ μάτια, τὰ εἶχα ἀπαντημένα κι ἄλλοτες—ἤτανε τῆς Ρόζας.

— Λάμπη, Λάμπη, π ε ι ν ά ω .... μοῦ εἶπε μόνο.

Δὲν ἄντεξε πιότερο, ἤτανε ἀδυνατισμένη, ἀκούμπισε στὸν τοῖχο καὶ ὁλόενα μὲ κοίταζε.

— Τί ; πεινᾶς ;.... τῆς εἶπα καὶ στάθηκα. Τὸ εἶχα ἀκούσει τόσες φορές, ἤτανε κατιτὶς συνηθισμένο, δὲν ἔπρεπε νὰ παραξενεφτῶ. Ὅμως βαθιά μου συγκινήθηκα, μοῦ σφίχτηκε ἡ καρδιά, θὰ ἔδινα ὅλη μου τὴ ζωὴ γιὰ νὰ μήν ἄκουγα πιὰ ἀπὸ τὰ χείλια κεῖνα τὰ τόσο παιδικὰ τὴν ἴδια κουβέντα. Ἕνα κοριτσάκι τοσοδούλι, ἕνα μπουμπούκι ρόδου, καὶ νὰ ξέρει τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς, τὴν πεῖνα! Μιὰ νύχτα κάποτε περιδιάβαζα στοὺς δρόμους, δὲ θυμᾶμαι τὶ ἔγνοιες μ' ἔτρωγαν τότες, ὅμως περιδιάβαζα στὸ σκοτάδι. Λοιπὸν εἶδα ἕναν ἄντρα μὲ τετράγωνους ὤμους, ἕναν ξυπόλυτο ἀλήτη νὰ σκύβει δίπλα μου καὶ νὰ σηκώνει κάτι πεπονόφλουδες, ἔτσι ὅπως ἤτανε πεσμένες μέσ' στὴ λάσπη, νὰ τὶς σηκώνει καὶ νὰ τὶς μασουλάει. Τότες εἶχα μάθει γιὰ πρώτη φορὰ τὴ δυστυχία πού δέρνει τὴν ἀνθρωπότητα, ναί, μονάχα τότες. Μὰ κεῖνος ἐκεῖ ἤταν ἄντρας καὶ μποροῦσε νὰ ὑποφέρει, εἶχε μέσα του κουράγιο γιὰ ὅλες τὶς καταδρομὲς, δὲν ἐμοιαζε στὴν παιδούλα ἀφτὴ ποὺ μὲ στα βρωμένα χέρια μὲ κοίταζε δακρισμένη. Δὲν εἶχε σπαραχτεῖ ἡ ψυχή μου τότε ὅπως τόρα.

— Ρόζα μὴν κλαῖς, δὲ θέλω νὰ κλαῖς, μ' ἀκοῦς παιδί μου ; Ἡσύχασε. Θὰ σοῦ δώσω ἐγώ, ναί, ἄκου με, θὰ σοῦ φέρω καὶ πολὺ μάλιστα. Ρόζα μου μὰ ὄχι ὅμως τόρα ἔ ; κάνε ὑπομονὴ ὡς τὸ βράδι. Τὸ βράδι θὰ κατέβω ὁ ἴδιος στὴν κάμαρά σας. Ἀντίο χρυσό μου.

Μ' ἐφχαρίστησε μ' ἕνα χαμόγελο, μ' ἕνα πικρὸ ἄνοιγμα τῶν χειλιῶν. Κατέβηκε τὴ σκάλα ἥσυχα-ἥσυχα, σὰν πούπουλο, σὰν ἀγγελούδι. Κράτησα βαθιά μου τὴν εἰκόνα της ἀφτή, ὡς τὸν τάφο θὰ τὴν ἔχω στὴ θύμησή μου.

Στὸ φοῦρνο ὅλη μέρα δούλεβα, ζύμωνα, κι ὅμως ἡ Ρόζα ἤτανε πάντα μπρός μου, τὰ σκοτινιασμένα μάτια της μὲ βλέπανε ὁλόενα πιὸ δακρισμένα. Ἔπρεπε δίχως ἄλλο νὰ δώσω ψωμὶ σ' ἀφτὰ τὰ πλάσματα ποὺ μένανε στὸ ὑπόγειο, κ' ἔπρεπε γιὰ τοῦτο νὰ κλέψω! Ναί, γιατ' ἤταν οἱ πλούσιοι πελάτες ποὺ τὸ ἀκριβοπλήρωναν τὸ ζυμάρι, ἡ μέγαιρα δέν ἄφινε παρὰ ψίχουλα γιὰ τὴ φτωχολογιά.

Μὲ τὸ Θωμᾶ τὰ κατάφερα κ' ἔστειλα τρία καρβέλια στὴ σοφίτα μας, τοῦ' πα νὰ τὰ κρύψει σὲ κάτι πατατίες μέσα, ὁ Θεὸς βοηθός μας. Καὶ σὰν ἀποτελέψσμε τὴ μοιρασιὰ στὸν κοσμάκη, ἐμεῖς οἱ δυὸ τραβήξαμε γιά τὴ σοφίτα. Εἶχε βραδιάσει, τὸ παλιομένο σπίτι εἶχε βυθιστεῖ στὶς θλιβερὲς σκιές· οἱ ἀράχνες ἀκούμπαγαν στὸ σβέρκο μας, στὰ μοῦτρα μας, κάναμε ἔτσι μὲ τὰ χέρια γιὰ νὰ τὶς διώξουμε ἀπ' τὸ διάβα μας.

Ὁ Θωμᾶς ἤταν ἕνα παληκάρι ὑπάκουο καὶ καλόκαρδο, ποὺ τὸ ἐχτιμοῦσα γιὰ τὴν ἐβγενικιά του ψυχή. Τοῦ εἶπα πὼς ἔπρεπε νὰ πήγαινε ἀφτὸς τὰ ψωμιὰ κάτω στῆς Ρόζας, ἤταν πολὺ ἀλαφρύτερος, ἡ σκάλα δὲ θὰ 'τριζε ὅπως ἂν κατέγαινα ἐγώ, ἔπρεπε νὰ πάει ἀφτός.

— Θὰ πάω ἐγώ, εἶπε μοναχά.

Τὸν ἀγκάλιασα καὶ τὸν φίλησα· ἤταν τόσο ἀξιογάπητος, μοῦ ἔδινε παρηγοριὰ στὴ δυστυχία μου.

— Κοίταξε ὅμως... Θωμᾶ... δὲν μπορῶ νὰ στὸ κρύψω· πρέπει νὰ προσέξεις παιδί μου. Ἡ ἀφέντισα... ἡ ἀφέντισα δὲν πρέπει νὰ μυριστεῖ τίποτα. Γιατὶ διαφορετικά... ἀλίμονό μας. Χαθήκαμε. Μοῦ ὁρκίζεσαι πὼς θὰ πᾶς κάτω δίχως ν' ἀκουστεῖς ;

Τὸ καημένο τὸ τρυφερὸ φτωχὸ παιδί! Μοῦ ὁρκίστηκε. Τ' ἀγκάλιασα ἄλλη μιὰ φορά, σταθήκαμε χέρι μὲ χέρι καὶ βλέπαμε ἀπ' τὸ παραθυράκι πέρα τὴν πόλη.. Ἕνας ὁρίζοντας πνιγμένος ἀπὸ τὰ κεραμίδια καὶ τὶς καμινάδες, ποὺ ἀμυδρὰ ξεχώριζαν σὰ σκέλεθρα, σὰ σχήματα μυστηρίου—εἴμασταν τόσα ἀψηλά, κι ἡ σκοτινιὰ εἶχε πλακώσει. Ὁλόενα τὰ φῶτα λιγόστεβαν, ἁπλωνε ἡ σιωπή.— Θωμᾶ, νὰ εἶναι ὥρα τόρα ; — Ναί, πηγαίνω.

Πῆρε τὰ ψωμιά, κάτι ψιθύρισε καὶ χάθηκε στὸ σκοτάδι. Ἔμεινα ἀκούνητος κι ἄκουγα τὸ σιγανὸ τρίξιμο τῆς σκάλας ποὺ μερὲς-μερὲς γινόταν πιὸ τραχύ, πιὸ ἐρεθιστικό, ποὺ ὁλόενα ἀπομάκραινε ὅσο κατέβαινε τ' ἀγόρι, ποὺ σβηνόταν μέσ' τὴν ἀπέραντη σιωπή. Καὶ παρακολουθοῦσα μὲ τὴ φαντασία μου τὸ μέρος ποὺ θὰ βρισκόταν κάθε λεφτό.

Πέρασαν ἔτσι κάμποσες στιγμές.

Ὅπου τότε τὶ ἤταν ἀφτὸ τὸ ξαφνικό; τί ἤταν ἐκεῖνο ποὺ χαλοῦσε τὴν ἀπελπιστικὴ σιωπή ; Ὤ, μιὰ κατακραβγὴ ὅλο τρόμο, ποὺ διακλαδώθηκε σ' ὅλες τὶς γωνιὲς καὶ ἠχοῦσε τρανταχτά, ἕνα σπαραχτικὸ οὔρλιασμα σὰν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς κάτι σὰν κῦμα ἀπίστεφτης τρομάρας, δίχως νόημα, δίχως τόνο. Ἐρχόταν ἴσια στ' ἀφτιά μου ὅπως πετάχτηκα τρομαγμένος, καταφρικιασμένος, νιώθοντας τὸ δέρμα μου νὰ περιλούζει παγωμένος ἵδρωτας. Ἔτρεξα στὸ κεφαλόσκαλο, οἱ στριγγλιὲς λίγο-λίγο ἔπαβαν, σὰν κάτι νὰ ψυχοραγοῦσε· ἔπειτα μπῆκα πάλι μέσα, στὴν κάμαρα, πῆρα ἕνα λοστό, ἀσυναίστητα, καὶ χύθηκα μ' ὁρμὴ στὸ κενὸ τῆς γυριστῆς σκάλας.

Οἱ μεγαλύτεροι τρόμοι ποὺ δοκιμάζει κανεὶς στὴ ζωή του εἶνε ἐλάχιστοι, κι' ἀφτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ αἰσθάνεται τὸ ἀναπόφεφχτο μοιραῖο του, τὴν καταστροφή του νὰ ζυγώνει ἀμείλιχτα. Ἄ, καὶ εἶναι τόσο τραγικό, γιατὶ δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ τὴν ἀποφύγει. Μιὰ τέτια στιγμὴ πέρασα κ' ἐγὼ τότε, κι ὁ θεὸς νὰ δώσει νὰ εἶναι κι ἡ στερνή. Κατέβαινα μ' ὁρμή, ἔπεφτα στ' ἀγκωνάρια, στοὺς ἀσοβάτιστους τοίχους, ἕνα τέτιο παλαβὸ κατεβατό, τὰ χέρια μου καταπληγιάζανε· μὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ φτάσω, ἔ ; νὰ κάνω ἐκεῖνο ποὺ μοῦ ἔταξε ἡ μοῖρα.

Τόρα τὸ οὔρλιαχτὸ εἶχε λίγο ἀδυνατίσει· ἄκουγα κάτι βόγγους πόνου μόνο, κάτι σιγανὰ μουρμουρητά.

Καὶ λοιπὸν φτάνω ὡς κάτω, ἤταν ὁ Θωμᾶς, ὁ καλός μου ὁ σύντροφος. Τὸ αἰστάνθηκα, δίχως νὰ βλέπω, μὲ τὸ χέρι μου ἔπιασα τὰ πλούσια μαλιά του, ἄχ, ἀφτὸς ἤτανε!

— Θωμᾶ, καημένο μου παιδί ..., μὰ ἡ μιλιά μου κόπηκε, ἕνα κῦμα ἀπελπισίας μὲ φούσκωσε.

— Θωμᾶ ... μίλησέ μου, τί ἔχεις ; τί ἔγινε ;

Ὅπου μπαίνω σὲ μιὰ ὑγρὴ λίμνη, τὰ ξυπόλυτα πόδια μου πατοῦνε σὲ κάτι ζεστὰ ὑγρά, ἀνατριχιάζω σύγκορμα. Σκύβω, προσπαθῶ νὰ τὸν σηκώσω, μὰ μπᾶ, ὁλόενα σπάραζε, βογγοῦσε πνιγμένα, οἱ πόνοι τοῦ 'χανε φράξει τὴ μιλιά.

Ἄ, ἄ, τὶ φριχτὴ στιγμὴ ἀγωνίας σὰν κατάλαβα πὼς ἤταν χτυπημένος! Κάπια χέρια κακούργου τὸν εἴχανε χτυπήσει στὸ λαιμό, μιὰ πληγὴ ἔσταζε αἷμα, τὸ λιγοστό του αἷμα τοῦ 'φεβγε — ἡ ζωή του χανόταν.

Τὶ περιστατικό! Δὲν καταλάβαινα τίποτα, γύρω ἀπόλυτη σιωπή. Τόσοι νοικαρέοι καὶ κανεὶς νὰ μὴν ἀνησυχήσει!

Οἱ καρδιὲς εἴχανε χαλάσει, ἡ πεῖνα εἶχε ξεπαστρέψει τὰ αἰστήματα.

Μὰ νά, κάτι μοῦ ψιθυρίζει, κάτι κομένα λόγια ...

Ἡ Ἀράπα, ἀφτὴ τὸν χτύπησε, τὸν εἶδε, εἶδε τὰ ψωμιά ...

Φρίκη!

Ἀφτὸ θὰ πεῖ φρίκη, ὅ,τι αἰστάνθηκα τότε μοναχά, ἕνα συναίστημα ποὺ δὲν περιγράφεται, κάτι ποὺ σ' ἀφίνει γιὰ πολλὴ ὥρα ἀπολιθωμένο, ἔρμαιο τῆς πιὸ ἀνείπωτης συντριβῆς, μὲ τὰ μάτια νεκρά. Ἀφτή ; εἶπα μόνο καὶ σώπασα. Ὤ, θὰ τῆς τὸ πλέρωνα, καὶ βέβαια ποὺ θὰ

τῆς τὸ πλέρωνα τοῦτο τὸ κακούργημά της, εἶπα σὰν τρελαμένος.

Τὶς κάμαρές της τὶς ἤξερα καλά, πῆρα τὸ λοστὸ κι ἄφισα τὸ σύντροφό μου νὰ ψυχοραγάει. Ἔφτασα ἀπόξω, ἡ καρδιά μου δὲ χτυποῦσε πιά, δὲ μπορεῖς νὰ πεῖς πὼς χτυποῦσε, σπαρτάριζε ἀληθινά. Κρότος δὲν εἶχε ἀκουστεῖ, δὲν εἶχα βγάλει ἄχνα. Ἄνοιξα ἀθόρυβα τὸ πορτάκι, τὰ μάτια μου τὰ 'νιωθα ξεπεταμένα. Μιὰ βιαστικὴ ἀνάσα, μιὰ γλήγορη χτηνώδικη ἀναπνοὴ χτύπησε στ' ἀφτιά μου. Δὲν κοιμότανε τό 'ξερα, δὲν εἶχαν περάσει παρὰ λίγα λεφτὰ ἀπὸ τὸ κακούργημά της, ἔπρεπε νά 'χε τὰ μάτια ἀνοιγμένα.

Ἤτανε κατασκότινα κεῖ μέσα, μὰ φαίνεται μ' αἰστάνθηκε, ὅπως αἰστάνεται κανεὶς ἀπὸ ψυχόρμητο ὅταν τὸν κοιτοῦν. Τὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας ἴσως νὰ τῆς ἔφερε πιὸ κρῦο ἀέρα, ἴσως νά 'χε μάτια γάτας, ὁ Σατανᾶς μαζί της. Ἔμπηξε μιὰ ἄγρια φωνή, πετάχτηκε ὀρθὴ λίγο πιὸ κεῖ ἀπὸ μένα, τὸ σανίδωμα στὰ πόδια μου τό 'νιωθα νὰ τρέμει. Μὰ δὲν μ' ἔβλεπε, ἤταν τόσο σκοτινά, μὲ φανταζόταν μόνο. Κ' ἐγὼ δὲν ἔβγανα ἀναπνοή, εἶχα σηκωμένο τὸ σίδερο, ἕτοιμο νὸ τῆς τὸ καταφέρω, ἔστεκα στὰ νύχια τῶν ποδιῶν μου.

— Μωρέέέ ;... Ποιός εἶν' ἀφτοῦ ; Ποιός μπορεῖ νὰ εἶν' ἀφτοῦ ;

Στρίγγλιζε. Προσπάθησα νὰ τὴ ζυγώσω, ἔπεσα ἄξαφνα σὲ κάτιτίς ἀπάνου ποὺ γκρεμίστηκε κι ἀκούστηκε ἕνας κρότος ἀπὸ σπάσιμο γυαλικῶν ποὺ δυνάμωσε τὴ φρίκη καὶ τὸν τρόμο.

Ὅπου ἡ μέγαιρα πετάγεται, τὴ νιώθω νὰ ψάχνει στὰ σκοτινὰ ἐδῶ-ἐκεῖ, ἡ ἀναπνοή της εἶναι βαριὰ σὰ βωδιοῦ. Ψάχνει νὰ βρεῖ τὸν ἄγνωστο ἐπισκέφτη της ποὺ τὸν φαντάζεται γιὰ ἐχθρὸ σοβαρό. Εἶχε τόση παληκαρωσύνη, τόση χτηνώδικη παληκαρωσύνη, ἀψηφοῦσε τὸν μεγαλύτερο κίντυνο.

Ἄξαφνα πέφτει ἀπάνου μου, ἄκουσα μιὰ καινούργια κραβγὴ θριάμβου. Μ' ἔπιασε ἀπ' τὸ λαιμό, ἀπ' τὰ μοῦτρα, μοῦ 'ταν τόσο ἀδύνατο νὰ ξεφύγω, ὁ λοστὸς μοῦ 'πεσε, ἔσκυψα νὰ τὸν πιάσω. Λοιπὸν στὴ στιγμὴ πέφτει ἀπάνω μου ὅλος ὁ ἀπαίσιος ὄγκος της, πέφτει καὶ μοῦ ζουλάει τὸ στῆθος—ναί, ἤμουνα ἐκμηδενισμένος πιά, μ' εἶχε νικήσει. Εἶχα χαθεῖ κάτω ἀπ' τὰ τόσα κρεατά της, τὸ βάρος της ἤταν καταπληχτικό. Κυλιούμασταν κι οἱ δυὸ στὰ σανίδια, τὰ χέρια της βυθίζουνταν νὰ μὲ πνίξουν· μοῦ 'σφιγγε τὸ λαιμό, ἄφριζε, μιλιὰ δὲν ἀκουγόταν μέσ' τὴν ἀπαίσια τούτη πάλη, ποὺ μόνο οἱ κατάρες της διακόβανε κάθε τόσο.

Ναὶ ὅμως ; νὰ τὸ πιστέψω ; Ὁ θεὸς ἤταν μὲ τὸ μέρος μου, ἄλλο τὶ νὰ πῶ, μπόρεσα καὶ γλύτωσα ἀπ' τ' ἄγριο σφίξιμο, σηκώθηκα, ἔψαξα, βρῆκα τὸ σίδερο...

... Τὸ μοῦτρο μου πιτσιλίστηκε ἀπό 'να γλυφὸ ζεστὸ ὑγρό, τὰ αἵματά της μὲ εἶχαν σημαδέψει. Ἕνας γδοῦπος στὰ σανίδια ἀκούστηκε, ἕνα ἀνατάραγμα ὅλο φρίκη, ρόγχος θεριοῦ ποὺ ξεψυχάει. Καὶ σιωπή, τόσο βαθιὰ σιωπή.

Βγῆκα, κρατοῦσα ἀκόμα τὸ ματωμένο λοστὸ σὰ βγῆκα, ἔτρεξα στὴ σκάλα, στὸ Θωμᾶ.

Ὅλοι οἱ πόνοι τοῦ κόσμου φώλιασαν στὴ στιγμὴ μεσ' στὴ ψυχή μου—ὁ Θωμᾶς εἶχε ξεψυχήσει. Τί ἄλλο νὰ πῶ ; Ποῦ νὰ βρῶ ἄλλο κουράγιο ; Εἶχε γίνει ἕνα κρῦο σῶμα ἄψυχο. Καὶ εἴμουνα γι' ἀφτὸ ἐγὼ ἡ ἀφορμή.

Τὸν σήκωσα στὴν ἀγκαλιά μου, κράτησα τὸ κεφάλι του στὸ χέρι μου, ἀνέβηκα στὴ σοφίτα καὶ τὸν ξάπλωσα.

Κατέβηκα, ἄναψα φῶς, μπῆκα στὴν κάμαρα τῆς Ἀράπας, κ' ἔψαξα γιὰ τὰ ψωμιά. Ἤταν τρυπωμένα κάπου, τὰ πῆρα, καὶ ξύπνησα τὰ πεινασμένα κεῖνα πλάσματα ποὺ κοιμήθηκαν νηστικά. Τὰ ξύπνησα καὶ τοὺς ἔδωσα νὰ φᾶνε. Θεὲ σὲ δοξάζω, δὲν εἶχαν καταλάβει τίποτα, μὲ νόμιζαν γιὰ τίμιο ἄνθρωπο.

Μὰ ναί, εἴμουνα τίμιος, ἂν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ κανεὶς νὰ πεῖ τ' ἀντίθετο, ἂν ἔχει τὴ δύναμη νὰ τὸ πεῖ.

Χί, χί ! Μὰ τόρα ὅμως δὲν εἶχαν τελειώσει τὰ βάσανα μου, δὲν εἶχαν ξεμπερδέψει ἀκόμα μὲ τὶς φασαρίες. Καὶ λοιπὸν πῆγα ὁλόϊσια στὴ Δικαιοσύνη. Πῆγα χωρὶς νὰ μοῦ τὸ πεῖ κανείς, μὲ σπαραγμένη καρδιά, γιατὶ τὰ χέρια μου ἤτανε ματωμένα κ' ἔπρεπε νὰ ξεπλυθοῦν.

ΝΑΠ. ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΙΟΥ

ΟΙ ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ

Ο ΓΥΡΟΣ ΤΩΝ ΩΡΩΝ

Μὲς τὴ σιγὴ τοῦ ρωλογάδικου
ποὺ ὑφαίνει ὁ ζόφος τῆς νυχτὸς,
σὲ μαγικὴ κι' ὁμόθυμη ἔγερση
τῶν ρωλογιῶν ξυπνᾶ ὁ λαός.

Κομψὲς καρδοῦλες ἐρωτόπαθες
πάλλουν στὸ γῦρο τῶν ὡρῶν
κι' εἶνε οἱ παλμοί τους ψιθυρίσματα
κι' ἀναστενάγματα λυγμῶν.

Σοφοὶ γερόντοι μ' ἄσπρο πώγωνα,
τἀρχαῖα καὶ κέδρινα ρωλόγια,
βαροῦν τὶς ὧρες, σὰ νὰ φθέγγωνται
σεβάσμια ρήματα καὶ λόγια !

Παληὰ ρωλόγια, σὰν διδάσκαλοι
σχολιασταὶ τοῦ Εὐριπίδου
διδάσκουν λὲς σὲ κάθε χτύπημα
τὸ «χρόνου φείδου» χρόνου φείδου» !

Κι' ἄλλα, ποὺ οἱ δεῖκτες των σὰν ἄλογα
στοῦ χρόνου τὸ ἄσωστο μαγγάνι
γυρνοῦν κι' ὅλο γυρνοῦνε ἀτέλειωτα,
μὲ τὸ μοιραῖο τους τυφλοπάνι.

Κι' εἶνε ρωλόγια, ποὺ μονότονα
κι' ἀργὰ τὶς ὧρες των ρυθμίζουν
σὰν μοναχοὶ στὴν ἔρμη σκήτη των
τὸ κομπολόϊ ποὺ ξεκουκκίζουν.

Κι' εἶν' ἄλλ' ἀκόμη ὡς νανουρίσματα
δάγιας, στὴν κούνια τοῦ μωροῦ,
κι' ἄλλα σὰν θρῆνοι καὶ σὰ ψαλσίματα
πάνω ἀπ' τὴ κάσα ἑνὸς νεκροῦ.

Κι' εἶνε ρωλόγια ὡς νὰ καρφώνουνε
σφυριές, σφυριές, μιὰ λαιμητόμο
κι' ἀργοκυλοῦνε οἱ ὧρες πένθιμα
μὲ τὸν κατάδικο στὸ δρόμο.

Μές' τὴ σιγὴ τοῦ ρωλογάδικου
ποὺ ὑφαίνει ὁ ζόφος τῆς νυχτός,
σὲ μαγικὴν κι' ὁμόθυμη ἔγερση
τῶν ρωλογιῶν ξυπνᾶ ὁ λαός.

Τρελλὲς συλφίδες γύρω πλέκουνε
καὶ μπαλαρῖνες τὸν χορό,
τὰ τακουνάκια τους ἀνάλαφρα
σέρνουν τὸ γῦρο τῶν ὡρῶν.

Τὰ ξυπνητήρια ἠχοῦν γλυκύτατα
ὕμνους, τραγούδια κι' ὡσαννά,
κι' ἠχοῦνε αὐλοὶ στὰ πορφάραγγα
καὶ τελαϊδήματα ὀρθρινά.

Καὶ τὰ ἐκκρεμῆ, βουβὰ κι' ἀκούραστα
μ' ἀργὰ κινήματα θυμιαίνουν
μ' ἀρχαιοπρέπεια καὶ κατάνυξη
τὶς ὧρες, π' ὡς πομπὴ διαβαίνουν.

Κι' ὅλα τονίζουν μὲς τὴ χίμαιρα
τὸ μάταιο δρόμο τῶν καιρῶν,
κι' ὅλα ρυθμίζουν, κι' ὅλα πλέκουνε
τὸν φαῦλον κύκλο τῶν ὡρῶν ....

Μὲς τὴ σιγὴ τοῦ ρωλογάδικου.

ΤΑΞΙΔΙ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΥΘΗΡΑ

Πῶς πέρασαν ἀλήθεια τόσοι χρόνοι
κι' ὅμως σὰ νᾶταν χθές, σὰ νᾶταν χθές
μόνοι, κάτω ἀπ' τὴ λάμπα οἱ δυό μας μόνοι,
κι' ἔξω ἡ βροχὴ νὰ κλαῖει μες' τὶς φτελιές.

Μπροστά μας, στὸ τραπέζι, ἕνα βιβλίο
μ' ἀλγεβρικὸ ἕνα πρόβλημα στρυφνὸ
κι' ἱππόται οἱ λογισμοί μας, σ' ἄσπρο πλοῖο,
μακρυά, πρὸς τῶν Κυθήρων τὸ γιαλό.

Ἄνθια πυρὰ τὰ λόγια μας μαδοῦσε
κρυφὰ μες' τὶς καρδιές μας ἡ σιωπή,
κι' ἄρρητ' ἀνησυχία, κι' ἀναμονὴ
τὸ θεῖο κρασὶ τοῦ πόθου μᾶς κερνοῦσε ....

Μ' ἄλυτο, σὰ μιὰ Σφίγγα, στὴν ἀρχή του
τὸ πρόβλημα εἶχε μείνει τὸ στρυφνὸ
κι' ὠχρά, μές' τοῦ βιβλίου τὸν οὐρανό,
λουλούδια κι' ἄστρα παίζαν' οἱ ἀριθμοί του !

Κι' ἔτσι τὸ βράδυ ἐπέρασεν ἐκεῖνο
μ' ἔγνοια κι' ἀνησυχία, καὶ συστολὴ
ποῦ νᾶξερες ἀθώα, τότε ψυχὴ
πῶς σ' εὐωδοῦσε τοῦ ἔρωτος τό κρῖνο !

Πέρασαν τόσοι χρόνοι καὶ καιροὶ
κι' ὅμως σὰ νᾶταν χθὲς τὸ βράδυ ἐκεῖνο,
πέρασαν τόσοι χρόνοι, κι' ἡ ζωὴ
μ' ἔμαθε τὰ προβλήματα νὰ λύνω !

Κι' ἕνα μονάχα βλέμμα, μιὰ φωνὴ
δὲν μῶχει εὐφράνει πλέον τὴ ψυχή μου,
Κι' ὦ γνώση, ὦ γνώση μαύρη καὶ πικρὴ
πόσο σκληρὰ ἐκδικιέσαι τὴ ζωή μου !

ΤΟ ΜΟΙΡΑΙΟ ΧΕΡΙ

Σὰν ξεροκλάδι στὴν βραγιὰ ποὺ ρεύει ἀπὸ καιρὸ
δαρμένο ἀπ' τὰνεμόβροχο, τὴν καταχνιά, τὸ χιόνι
μαῦρο, σκεβρὸ κι' ἀδύναμο τὸ χέρι του κυττῶ
μοιραῖο στὸν κάμπο τὸν πλατὺ μὲ τὸ γυννὶ νὰ ὀργώνει.

Γύρωθε οἱ φλέβες σ' ἄναρχη παράταξη κινοῦν
κι' οἱ παπαροῦνες τοῦ αἵματος οἱ ἀμάραντες ἀνθίζουν

τὰ ροζιασμένα δάκτυλα τ' ἀλέτρι ὅλο κρατοῦν,
καὶ τὴ στυγνή του ἀπόγνωση ραμφίζουν !

Χέρι, βαρύ, ἀκατέργαστο, διφθέρα παλαιϊκὴ
ποὺ τά ψηφιά της σβύστηκαν στοῦ ἱδρῶτα τήν πικρία
χέρι, ἀκρωτήρι τῶν καϋμῶν σὲ θάλασσα τρισκοτεινὴ
ποὺ βράζ' ἡ θύελλα καὶ βογγᾶ μιὰ τρικυμία αἰωνία.

Χέρι δειλό, χέρι ἄμαθο νὰ σέρνεται ἀπαλὸ
στὰ θηλυκόδερμα π' ἀνθεῖ κι' ἀνάβει ἀπό λαγνεία,
ὡραῖο στὴν συγκατάβαση, κι' ἁπλό, κι' εὐλαβικό,
φύλλο ποὺ τρέμει ἀπὸ στοργὴ καὶ πάθος κι' ἀγωνία.

Χέρι, τρισάξιο μπάλσαμο στὴ σκοτεινὴ πληγὴ
π' ἀνοίγουν οἱ κρυφοὶ τἀνθρώπου πόνοι·
χέρι, τρισάξιο νάπλωθεῖ σὲ προσφορὰν ἱερὴ
νἀνασηκώσει τὸ βαρὺ καὶ λυγισμένο γόνυ.

Χέρι, π' ὁλόρθο—ὑψώνεται—κάστρο ἐχτρικὸ ἡ πυγμὴ
κι' ἀντιβοοῦνε οἱ φλέβες του ταμπούρια ὀχυρωμένα
χέρι, «στ' ἀφέντη» τὄνειρο—σὰν γκιλοτίνα ὀρθὴ,
με νύχια—ὡς λάμες στραφτερές,—μὲ νύχια τροχισμένα.

Χέρι, ἀπειλὴ τοῦ σύμπαντος κι' ὄργανο μιᾶς βουλῆς
Σενιάλα γύρω ὑψώνονται τἀδελφικά σου χέρια
κι' ὦ χέρι διάσου κι' ἄδραξε γιγάντιο πειά, τὴ Γῆς,
κι' ἀνύψωσέ την τρόπαιο πρὸς τἀστέρια.

ΟΨΙΜΟΝ ΜΗΝΥΜΑ

Σὰ Νῶε, τ'ὁλάσπρο ἀμόλησα πουλὶ τοῦ λογισμοῦ
εὐφραντικὸ ἕνα μήνυμα νὰ φέρη τῆς ψυχῆς μου,
κι' ὄψιμα μοῦρθε ἀλοίμονο μ' ἕνα κλαδάκι ἄνθοῦ,
ἀπ' τὴν πικρομολόχα τῆς αὐλῆς μου !

ΠΑΛΗΑ ΑΘΗΝΑ

Πλάϊ στὸ σγουρὸ βασιλικὸ μοσκοβολᾶ ἡ γαζία·
μιὰ κόρη στὸ παράθυρο στενάζει καὶ κεντᾶ·
κι' ἀλάργα, μες' τὸ σούρουπο τὸ ἐαρινό, μαδᾶ
τὰ τελευταῖα τῶν θρήνων της τριαντάφυλλα ἡ ρομβία.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

ΕΝΑΣ ΑΚΟΜΗ ΠΟΥ ΜΑΣ ΦΕΒΓΕΙ

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Χαρὰ σὲ μένα κι ἂν ποτὲ ραγίσει τὸ ποτήρι
στὸ γλέντι μιᾶς γιορτῆς ἢ μιᾶς ὀργῆς,
τὴν ἀπαλάμη ἁπλώνοντας, ἀνάερο θεῖο κροντήρι,
θὰ πίνω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ροδαβγῆς.

Τοὺς στίχους ἀφτοὺς πόσες φορὲς τὸν ἄκουσα νὰ μοῦ τοὺς λέει μὲ τὴν ἠχερή, τὴ βροντώδικη φωνή του. Ἀνέβαινα συχνὰ στὸ Μαρούσι νὰ τοῦ κρατάω συντροφιά, νὰ τὸν παρηγορῶ καὶ νὰ τοῦ δίνω κουράγιο. Χτυπημένος ἀπὸ βαριὰ ἀρρώστια, περνοῦσε, τώρα τελεφταῖα, τὶς μέρες του κλεισμένος στὴ φτωχικὴ καμαρούλα του. Τὸ ποτήρι στὰ καλὰ εἶχε ραγίσει, χωρὶς ὅμως κι ὁ φίλος νὰ χάσει τὸ θάρρος του καὶ νὰπελπιστεῖ. Ἐφκαριστημένος ἄπλωνε τὴν ἀπαλάμη του, ἀνάερο θεῖο κροντήρι, κ' ἔπινε ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Ροδαβγῆς. Ἀλήθεια, πόσο προφητικὸ στάθηκε τὸ παραπάνω τετράστιχο τοῦ ποιητῆ μας, γραμμένο στὰ 1923 ἢ καὶ προτήτερα, γιὰ τὴ στερνή του τὴ ζωή!

*
* *

Ὁ Πάνος Ταγκόπουλος γεννήθηκε στὶς Σοφάδες τῆς Θεσσαλίας πρὶν ἀπὸ τριανταπέντε περίπου χρόνια. Μεγάλωσε κι ἀναθράφηκε στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ σπούδασε ἐμπορικά. Σπουδάζοντας, ἔνιωθε δυνατὴ τὴν κλίση του πρὸς τὴ λογοτεχνία. Κ' ἔτσι, σὰν πῆρε τὸ δίπλωμά του, ἀφοσιώθηκε ὁλόψυχα στὰ γράμματα. Πρωτοφάνηκε στὸ Νουμὰ τὸ μάρτη τοῦ 1912 μ' ἕνα μικρὸ δήγημα, τὸν «Μπάρμπα Τζανή», καὶ τὸ πρῶτο του φανέρωμα τὸ χαιρέτισαν μὲ τιμητικὰ λόγια ὁ Βλάσης Γαβριηλίδης στὴν «Ἀκρόπολη» καὶ στὰ «Παναθήναια» ὁ Κίμωνας Μιχαηλίδης. Μίλησε κατὰ διάφορες ἐποχὲς γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ποὺ τονὲ θάμαζε καὶ τὸν ἀγαποῦσε ὡς τὰ τελεφταῖα του, γιὰ τὸν Ψυχάρη, τὸ Μαβίλη καὶ τὸ Λέσβιο ποιητή, τὸ Μελικέρτη. Ἐπίσης μίλησε γιὰ τοὺς λογοτέχνες, ποὺ ἔζησαν καὶ πέθαναν στὸ Μαρούσι, τὸ Ρίζο Ἰακωβάκη Νερουλό, τὸν Ἰωσὴφ Ραφτόπουλο, τὸν Ἀντρέα Καρκαβίτσα καὶ ἄλλους. Ἔβγαλε καὶ δικό του λογοτεχνικὸ περιοδικό, τὸν «Πυρσό», (1917—19) μὲ συνεργάτη του τὸν ποιητὴ Κωστὴ Βελμύρα.

Στὰ 1915 τύπωσε τὸ πρῶτο του βιβλίο, τὶς «Πρόζες». Εἶναι ἀφιερωμένες στὸ μεγάλο του πατέρα καὶ δάσκαλό του, τὸν ἀξέχαστο Δημήτριο Ταγκόπουλο.

Σὲ σένανε, τεχνίτη καὶ πατέρα,
τὰ πρῶτα μου δοκίμια χαρισμένα.

Γιὰ τὸ βιβλιαράκι του ἀφτό, τὴν πρώτη, ὅπως εἴπαμε, ποιητική του ἀπόπειρα στὸ πεζό, ὁ Ἀργύρης ὁ Ἐφταλιώτης τοῦ ἔστειλε τὸ παρακάτω ἐνθουσιαστικὸ γράμμα:

Hull, 17—5—915.

Ἀγαπητὲ Κύριε,

Ἐλπίζω νὰ μὴ νομίσετε πὼς λέω ὑπερβολὲς γράφοντάς σας πὼς διαβάζω τὶς «Πρόζες» σας γιὰ νὰ μαθαίνω κι ἀς εἶναι ἀργά. Ναί, νὰ τὴ μαθαίνω τὴν ἀθάνατη ἀφτὴ γλώσσα, ποὺ τὴν κατέχετε τόσο βαθιὰ καὶ ποὺ εἶναι τόσο πλούσια σὲ μορφὴ καὶ σὲ χρῶμα. Εἶναι ἕνα γλυκὸ κελαΐδημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τὸ βιβλιαράκι σας. Γλυκὸ καὶ ζωὴ γεμάτο.

Πάντα δικός σας

Ἀργύρης Ἐφταλιώτης.

Μετὰ ἕνα χρόνο, στὰ 1916, βγαίνει ἡ ποιητική του συλλογὴ «Δροσοσταλίδες». Προλογισμένη ἀπὸ τὸν Κωστὴ Παλαμά. Τὰ τραγούδια ἀφτά, ὅσο κι ἂ δὲν ἔχουνε τὰ χαρίσματα, ποὺ παρουσιάζουνε οἱ κατοπινὲς συλλογές του, γοητέβουνε καὶ συγκινοῦνε. Δείχνουνε ἀκόμη ποιητὴ ἀξιόλογο μὲ πλούσια λυρικὴ διάθεση. Τραγουδάει τὴν ἀγάπη, τὸ μεθήσι, τὴν ἄνοιξη, τὴν ἀσημένια νύχτα, τὰ μενεξεδένια δειλινά. Μὲ τὴν ἐξαίρεση πάντα τοῦ Καλύμνιου ποιητῆ, τοῦ Γιάννη Ζερβοῦ, ὁ Πάνος Ταγκόπουλος εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἔχει πεῖ τὸ τραγούδι τῆς χαρᾶς, τῆς Χαρᾶς τῆς Ζωῆς, ὅπως πολὶ σωστὰ τὸ παρατήρησε ὁ φίλος μου ὁ κ. Γ. Κατσίμπαλης.

Στὰ 1921 φανήκανε τὰ «Λυρικά» του. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς μὲ πολλὴ χάρη καὶ μὲ ὑπερβολικὴ κάπως εἰλικρίνεια χαρακτηρίζει τὴν ἐργασία του :

Τραχιὰ εἶναι τὰ τραγούδια μου κ' οἱ στίχοι μου σκληροὶ
σὰν τὸ λιθάρια,
μὰ εἶναι λουσμένα μὲς στὸ φῶς ποὺ δίνει ἡ χαραβγὴ
κι ἀκόμη μὲς στὴν ἐβωδιὰ ποὺ ἀφίνουν τὰ θυμάρια.

Τὸ τρίτο μέρος τῆς συλλογῆς ἀφτῆς, τὰ «Κόκκινα Κρίνα», τὸ περνάει κανεὶς πάντα μὲ ξεχωριστὴ συμπάθεια:

Μὴ μὲ ρωτᾶς ὁ θάνατος κοντά μου ἂν παραστέκει
κι ἂν τὸν φοβᾶμαι, ἀλήθεια.
Τὸ κοφτερὸ πελέκι του κι ἂν ἄστραψε παρέκει,
δὲ μοῦ τή σβήνει τὴ φωτιά, ποὺ νιώθω ἐγὼ στὰ στήθια.

Γιατί κι ἂ σβήσω μιὰ φορά, χίλιες φορὲς θὰ ζήσω
κοντά Σου πρὶν πεθάνω.
Τὸ ἐρωτικὸ χειλάκι Σου φτάνει νὰν τὸ φιλήσω,
γιὰ νὰ βρεθῶ κι ἀπ' τὴ ζωὴ κι ἀπὸ τὸν Ἅδη ἀπάνω.

Τραγούδι ἁπλό, μελωδικό, τρυφερό, συγκινημένο.

Κατόπι φανήκανε «Τὰ Γυρίσματα στὸ Ξέφωτο», ἀξιόλογο ποιητικὸ βιβλίο κι ἀφτό, καὶ τὰ «Λουλούδια, Ἔρωτες, Ταξίδια», λυρικὲς πρόζες.

† Ο ΠΑΝΟΣ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΚΙΤΣΟ Α. ΠΡΩΤΟΠΑΤΣΗ

Τὰ δηγήματά του τὸ τελεφταῖο του ἔργο. Φέρνουνε τὸν τίτλο: «Ἡ Ζωὴ ποὺ πέρασε .... » Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἡ δηγηματογραφικὴ ἐργασία τοῦ Πάνου Ταγκόπουλου μᾶς ἀφίνει ἀσυγκίνητους, ἀντίθετα πρὸς τὸ ποιητικό του ἔργο, ποὺ μᾶς ἐνθουσιάζει. Ἀπὸ τὰ πεζά του λείπει ἡ λεπτὴ παρατήρηση, ἡ καλὴ σύνθεση, ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυση, ἡ δημιουργικὴ πνοή. Τὸ μόνο ποὺ τὰ χαρακτηρίζει εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ στρωτὴ καὶ καθάρια δημοτικὴ γλώσσα, γεμάτη ρυθμὸ καὶ μελωδία, δροσιὰ καὶ χάρη.

*
* *

Στὰ 1919 γίνεται ταχτικὸς συντάχτης τοῦ «Νουμᾶ», τοῦ ἱστορικοῦ ἀφτοῦ περιοδικοῦ, ποὺ ἵδρυσε στὰ 1903 ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του. Ὁ Πάνος Ταγκόπουλος μαζὶ μὲ τὸν Κ. Καρθαῖο, τὸ Ρήγα Γκόλφη, τὸν Κώστα Παρορίτη καὶ τὸν Κίμωνα Θεοδωρόπουλο ἀποτελέσανε τὴ «συνομοσπονδία» τοῦ Νουμᾶ. Ὁ

συγραφέας τοῦ «Λυτρωμοῦ» στὰ περίφημα «Φιλολογικὰ Πορτραῖτα» του, τὴ φιλολογικὴ ἀφτοβιογραφία του, ὅπως τὰ ὀνομάζει, ἀφιερώνει τὰ παρακάτω σπουδαῖα λόγια στὸν ἀκριβό του τὸ γιό, ποὺ τονὲ λάτρεβε κυριολεχτικὰ καὶ τὸ θεωροῦσε τιμή του νὰ φέρνει τὄνομά του : «Γιὰ τὸν Πάνο δὲν ἔχω νὰ πῶ πολλὰ πράματα. Εἶναι παιδί μου, «ἔζησε στὸ σπίτι τοῦ Νουμᾶ, κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη του ἄρχισε τὴ σπουδή του», ὅπως εἶχε ὁ Παλαμὰς προλογίζοντας στὶς Δροσοσταλίδες του, θὰ συνεχίσει ἄβριο τὸν ἀγώνα φυσικὸς καὶ πνεματικὸς διάδοχός μου, κ' ἔχει ριζωθεῖ μέσα μου ἡ πεποίθηση πὼς ἔχει κάθε δικαίωμα νὰ ἐπαναλάβει περήφανα τὰ λόγια τοῦ Σπαρτιάτη ἔφηβου : «Ἄμμες δὲ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάρονες».

Τὸ μάη τοῦ 1917 ὁ Δημήτριος Ταγκόπουλος ἀναγκάστηκε, ὕστερ' ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια, νὰ σταματήσει τὴν ἔκδοση τοῦ Νουμᾶ ὡς τὶς 15 τοῦ δεκέβρη τοῦ 1918, ὁπότε τὸ περιοδικὸ νεκραναστήθηκε κ' ἔβγαλε τὸ πρῶτο φύλλο τῆς δέφτερης περιόδου. Στὰ 1922 γιορταστήκανε στὴ σάλα τοῦ ἑλληνικοῦ Ὠδείου τὰ εἰκοσάχρονά του μὲ διάφορους ὁμιλητές. Ὕστερ' ἀπὸ τὴν πνεματικὴ ἀφτὴ γιορτή, ὁ γέρο Ταγκόπουλος ἀποτραβιέται γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ διέφτυνση τοῦ περιοδικοῦ καὶ τὴν ἐμπιστέβεται στὰ χέρια τοῦ ἀντάξιου γιοῦ του, τοῦ Πάνου. Ἀφτὸς συνέχισε τὴν ἔκδοση ὡς τὰ 1924. Τὸ ξαφνικὸ σταμάτημα τοῦ Νουμᾶ, ποὺ ἔγινε ἄθελά του, τονὲ χτύπησε πολὶ στὴν ψυχή του. Δὲν μποροῦσε νὰ ἡσυχάσει. Χρέος του νόμιζε νὰ τὸν ξαναβγάλει καὶ νὰ συνεχίσει τὸν ἱερὸ ἀγώνα. Κ' ἔτσι, τὸν περσινὸ ὀχτώβρη, χωρὶς νὰ τὸ περιμένει κανείς, κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο φύλλο. Στὴ νέα καὶ τελεφταία ἀφτὴ περίοδο τοῦ Νουμᾶ εἶχα τὴν ἐφτυχία νὰ γίνω φίλος του καὶ νὰ συνεργαστῶ στενὰ μαζί του. Ἀφτὸ μοῦ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴ νὰ τὸν ἐχτιμήσω πολὶ καὶ ὡς ἄνθρωπο : Χαραχτήρας ἴσιος, ἀλύγιστος. Δίχως νὰ διστάζει καὶ νὰ φοβᾶται, βροντοφωνοῦσε παλληκαρίσια τὴ γνώμη του. Τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἐπηρεάσει. Κάστανα δὲ χάριζε σὲ κανένανε. Ἡ ὠμή του εἰλικρίνεια ἴσως νἄτανε ὁ λόγος, ποὺ μερικοὶ δὲν τονὲ χωνέβανε καὶ τονὲ νόμιζαν ἐχτρό τους. Εἴτανε τόσο καλὸς καὶ πρόθυμος φίλος. Χρυσὴ καρδιά, ἁπλοϊκὴ καρδιὰ σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ἀληθινὴ καρδιὰ ποιητῆ.

*
* *

Καὶ τώρα, στὶς στερνές του ἀκόμη τὶς μέρες, ὁ Νουμὰς εἴτανε τὄνειρό του, ἡ πρώτη καὶ ἡ τελεφταία σκέψη του. Ἐνιωθε βαριὰ τὴν κληρονομιὰ ποὺ τοῦ ἄφησε ὁ πατέρας του. Λίγες ὧρες προτοῦ πεθάνει, βρέθηκα πλάϊ του. Τοῦδωσα θάρρος καὶ τὸν παρηγόρεσα ὅσο μποροῦσα. Ναί, μοῦ λέει μὲ τὴ σιγαλὴ τώρα, τὴ σβησμένη φωνή του. Πρέπει νὰ ζήσω γιὰ νὰ μὴ σταματήσει ὁ Νουμάς. Σ' ἀφτὸ τὸ ζήτημα εἶμαι σκυλί, σκυλὶ μονάχο ....

Κ. Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΚΥΡΟ

ΟΙ ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΟΥ RUPERT BROOKE

Καὶ τώρα ποὺ τῆς Ἀττικῆς εἶδα τὸ χῶμα, ἂς πεθάνω
Ρ. ΜΠΡΟΥΚ

Τὰ λόγια αὐτὰ ποὺ εἴχανε προφερθεῖ μὲ τόση ἀγάπη καὶ μὲ τόσο θαυμασμὸ γιὰ τὴν αἰώνια Ἑλλάδα καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὸ Μπρούκ, μοῦ ἐρχόντουσαν μ' ἕνα ὑποβλητικὸ τρόπο διαρκῶς στὴ σκέψη καθὼς περνούσαμε μὲ τὸ «Πατρὶς Ι» ἀργὰ μετὰ τὰ μεσάνυχτα κάτω ἀπὸ τὸ γνώριμο ἀκρωτῆρι τοῦ Σουνίου ποὺ ὕψωνε μουντὸ μέσα στὴ νοτισμένη νύχτα τὸν ἐπιβλητικὸ καλλιτεχνικό του ὄγκο.

Στὶς τρεῖς τὸ πρωῒ φουντάραμε στὶς «Τρεῖς Μπούκες». Μέσα στὸ φαρδὺ ὅρμο στέκονται ἀριστερά μας τὸ εὔδρομο «Ἕλλη» καὶ δεξιὰ τὸ τρικάταρτο Ἀγγλικὸ γιὸτ «Ράντια» τοῦ κ. Κὰρλ Νόελ Χόαρτ ξάδερφου τοῦ Μπρούκ ποὺ ἦρθε νὰ καταθέση στέφανο στὸν τάφο ἀπὸ μέρους τῆς οἰκογένειας τοῦ ποιητῆ.

Σὲ λίγο πατᾶμε πάνω στὴν κάτασπρη ἄμμο ποὺ στολίζει ὁλόγυρα σχεδὸν την ἥμερη ἀκρογιαλιά. Στὴν ἴδια ἄμμο ποὺ τόσες φορὲς θὰ πάτησε ὁ Μπρούκ τὶς ὧρες ποὺ ναυλοχοῦσαν τὰ καράβια. Τὸ βολικὸ τοῦτο λιμάνι μὲ τὸ νὰ χρησιμεύση γιὰ ὁρμητήριο στὰ συμμαχικὰ πολεμικὰ κατὰ τὴν ἐκστρατεία τῶν Δαρδανελλίων, εἶχε γίνει ἐξαιρετικὰ γνώριμο στὸν ποιητή, ἔτσι ἐξηγεῖται ἄλλωστε καὶ ἡ κατοπινὴ προτίμησή του νὰ θαφτῆ ἐκεῖ. Ὕστερα παίρνουμε ἕνα μονοπάτι φρεσκοφτιαγμένο ξεπίτηδες ἀπ τοὺς Σκυριανοὺς καὶ μετὰ ἀπὸ λιγόλεπτη πορεία σὲ μιὰ διαδρομή, περιτριγυρισμένη ἀπὸ σκοῖνο, θυμάρι καὶ φρασκομηλιὰ ποὺ σκορπίζουνε μύρα, βρισκόμαστε σ' ἕνα διάσελο ὁλάνθιστο. Στὶς γύρω πλαγιές, ποῦνε χειμερινὰ βοσκοτόπια, κοπάδια ἀπὸ ὁλόλευκα ἀρνιά, πρόβατα, καὶ γελάδια βοσκᾶνε. Μέσα στὴν ἀρωματισμένη ἀτμόσφαιρα τῆς μικρῆς ρεμματιᾶς ποὺ τὴ σκεπάζουνε πλῆθος χαμόδεντρα καὶ ἀγριελήες, προβάλλει κατάλευκος κι' ἐρημικὸς ὁ τάφος τοῦ Μπρούκ μέσα σὲ μιὰ αἰώνια γαλήνη. Μόνο ὁ ἀνασκασμὸς τῆς θάλασσας, τὰ τιτιβίσματα τῶν πουλιῶν καὶ τὸ κουδούνισμα τῶν κοπαδιῶν φτάνει ἴσαμ' ἐδῶ. Λευκὸ μάρμαρο μὲ κάγκελα γύρω καὶ μ' ἕνα μαρμάρινο σταυρὸ ἀποτελοῦνε τὸ μνῆνα. Ἁπλὸ κι' ἀπέριττο. Μιὰ βουλίτσα ἄσπρη μέσα στὸ πράσινο φόντο μιᾶς παρθένας φύσης. Πάνω του γέρνει στοργικὰ τὴ σκιά της μιὰ ἐλιά. Γύρω ἀπὸ τὸν τάφο στέκουνται εὐλαβικὰ τσομπάνηδες τοῦ νησιοῦ μὲ τὶς τοπικές τους φορεσιές. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ Βέλγος ποιητὴς Λουδοβῖκος Πιεράρ, φίλος καὶ συστρατιώτης τοῦ Μπρούκ, μιλάει πρῶτος μὲ συγκίνηση σκυμμένος πάνω στὸν τάφο τοῦ χαμένου του φίλου. Λίγο χῶμα ποὺ ἔφερε μαζύ του ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ κοινοῦ φίλου του Βεράρεν τὸ ρίχνει πάνω στὸ μνῆμα. Ὕστερα ὁ ἐπίσης Βέλγος ποιητὴς Παῦλος Βάντερμπορ, τῆς ἴδιας ἡλικίας μὲ τὸ νεκρὸ ποιητή, κι' ἀπ' τοὺς πιὸ στενοὺς φίλους του, Πρόεδρος τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς ἐράνων, γιὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Μπρούκ, ἀπαγγέλει μ' ὁλότρεμη καὶ παλλομένη ἀπὸ συγκίνηση φωνὴ τὸ καλύτερο ἀπ. τὰ ποιήματα τοῦ Μπρούκ, τὸ μὲ τὸν τίτλο «Στρατιώτης» μέσα σὲ μιὰ νεκρικὴ σιγή, κάτω ἀπ' τ' ἀργυρὰ φυλλώματα τῆς ἐλιᾶς ποὺ χαϊδεύει μὲ τὸν ἀλαφρό της ἴσκιο τὸν τάφο τοῦ νεκροῦ φίλου του .;;

Ψιχάλιζε ἐλαφρά. Τὰ πρόβατα καὶ τ' ἀρνιὰ βέλαζαν. Τὸ σφύριγμα τῶν τσομπάνων καὶ τὸ κουδοῦνι τῶν κοπαδιῶν ἀνάρηο ἔφτανε στ' αὐτιά. Καὶ τὸ αἰώνιο τραγοῦδι τῆς θάλασσας ποὺ ἀγάπησε τόσο ὁ νεκρὸς ποιητὴς ἐρχότανε σὰ μακρυνὸς βόμβος, σὰ νοσταλγικὸς χαιρετισμὸς στ' αὐτιά.

Δίπλα ἀπ' τὸ μνῆμα ἔβραζε, γιομᾶτο ὡς ἀπάνω ἕνα τεράστιο καζάνι γάλα ἀρμεγμένο κείνη τὴν ὥρα ἀπ' τὰ πρόβατα. Μέσα σὲ ὡραῖα κοφινάκια φρέσκη μυζήθρα Σκύρου. Ἦτανε μιὰ ἀξέχαστη εἰδυλλιακὴ εἰκόνα γιομάτη ὠμορφιά. Ἕνα ποίημα καθὼς ἄξιζε σ' ἕνα σεμνὸ σᾶν κι' αὐτὸ μνημόσυνο.

Ὕστερα ἀπὸ τὸ γιῶμα ἀνηφορίζουμε γιὰ τὸ Παληόκαστρο, στὴ νότια πλευρὰ τῆς χώρας, ὅπου ἔχει στηθεῖ τὸ μνημεῖο.

Στὶς πόρτες, πῶχουν ἀνοιχτεῖ διάπλατα γιὰ τοὺς ξένους, σκυριανὲς νοικοκυρὲς μὲ τὰ γραφικά τους κοστούμια, μὲ τὰ μαντίλια στὸ κεφάλι μᾶς ραίνουν μὲ λουλούδια καὶ μᾶς καλωσορίζουνε δακρύζοντας ἀπὸ χαρά. Εἶναι τόσο συγκινητικὴ ἡ ἀνοιχτόκαρδη ἀφέλεια ποὺ μᾶς ὑποδέχοντοι. ἡ διάχυτη κι' ἀπροσ-

ποίητη χαρὰ ποὺ ἐκδηλώνουνε οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι, ἡ ἔμφυτη νησιώτικη καλωσύνη ποὺ συναντᾶμε σὲ κάθε μας βῆμα ποὺ σ' ὅλους, μὰ ξεχωριστὰ στοὺς ξένους κάνει κατάπληξη.

Μετὰ τὴν κατάθεση τῶν στεφάνων μιλάει πρῶτος ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Ἀμπερκόμπυ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μπρούκ καὶ γιὰ τὴν ποίηση γενικώτερα. Ὕστερα μιλάει ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς Παρισινῆς «Κομέντια» κ. Μπουασὺ ἐκφράζοντας τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τὴν ὡραία ἑορτὴ καὶ τὴν ἱκανοποίησή του γιὰ τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία βλέπει ὅτι ὁ λαὸς τῆς Σκύρου περιβάλλει τὸ νεκρὸ ποιητή. Μετὰ μίλησε πλατύτερα γιὰ τὸν αἰώνιο προορισμὸ ποὺ ἔχει ἡ ποίηση στὸν κόσμο καὶ κατέληξε: «Ἐὰν ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε αἰώνια τοῦτο ἐπέτυχε μὲ τὴν ποίηση, δηλαδὴ μὲ τὴν ψυχή».

Μίλησε ὕστερα ὁ κ. Φέρνες καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ εἰς τὸ ὁποῖον ἐσπούδασε ὁ Μπρούκ. Μετὰ ὁ Σικελιανὸς ἐξεφώνησε ἕνα ἀληθινὰ θεῖο λόγο ποὺ λυπᾶμαι κατάκαρδα γιατὶ ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ μεταφέρω ὁλάκαιρον ἐδῶ. Ἑρμηνεύοντας ὁ κ. Σικελιανὸς τὴ συγκίνηση ποὺ δοκιμάζουνε ὅλοι ὅσοι εἶνε τούτη τὴ στιγμὴ γύρω ἀπ' τὸ μνημεῖο γιὰ νὰ γιορτάσουνε τὴ μνήμη τοῦ λιγόζωου Βρεττανοῦ ποιητοῦ προϊδεάζεται μιὰν ἄλλη τελετὴ « ποὺ μὲ τὴν ἀνόρθωση τῆς Αἰώνιας Ποίησης στὸ αὐθεντικὸ καθολικό της βάθρο, ἀπ' ὅπου τὴν ἐκθρόνισαν σαν αἰῶνες τώρα βάρβαροι καὶ σκοτεινοὶ καιροί, θὰ περιλάβη σύντομα στὸ «κοσμικό της ἔαρ» τὶς ἀνθρώπινες ψυχὲς ὅλων τῶν τόπων κι' ὅλων τῶν λαῶν».

Μετὰ τὸν κ. Σικελιανὸ ὁ Βέλγος Ἀκαδημαϊκὸς κ. Κάρολος Μπονὰρ μίλησε μὲ θαυμασμὸ τόσο γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Τόμπρου ὅσο καὶ γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Τέχνη γενικώτερα.

Ὁ ποιητὴς κ. Σπυρ. Παναγιωτόπουλος ἐξεφώνησε σύντομο λόγο τοῦ κ. Μαλακάση ὁ ὁποῖος ἕνεκα ἀσθενείας δὲ μπόρεσε νὰ μετάσχη στὴν ἑορτή, ἡ δὲ κ. Θεώνη Δρακοπούλου (Μυρτιώτισσα) ἀπήγγειλε ποίημα ἐπίσης τοῦ κ. Μαλακάση ἀφιερωμένο στὸν Ἄγγλο ποιητή. Ἐπίσης μιὰ μικρὴ σκυριανοπούλα ἀπήγγειλε ἑλληνικὰ τὸν «Στρατιώτη» τοῦ Μπρούκ.

* * *

Ὁ ποιητὴς Ρούπερτ Μπρούκ γεννήθηκε στὴν πόλη Ράγκμπυ στὰ 1887. Σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Καίμπριτζ. Ἡ πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ κυκλοφόρησε μὲ τὸν τίτλο «1914 καὶ ἄλλα ποιήματα». Πρὶν ἀπ' αὐτή, τὴν ἐπίσημη νὰ ποῦμε, εἶχε προηγηθῆ ἡ ἔκδοση μερικῶν ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Γεωργιανὴ Ποίηση» γραμμένων ἀπ' αὐτὸν κι' ἀπ' τοὺς συμφοιτητές του στὸ Κολλέγιο τοῦ Καίμπριτζ, Χάρολντ Μοῦρο, Τζίμπσον καὶ Ντριγκουῶτερ. Ἡ ποίηση τοῦ Μπρούκ ἦταν ἕνα τραγοῦδι θερμό, πλημμυρισμένο ἀπ' ἀγάπη γιὰ τὴ ζωή, ποὺ ἔφτανε τὰ ὅρια τοῦ αἰσθηματισμοῦ. Τὰ πρῶτα του ποιητικὰ ἔργα ποὺ ἦταν καὶ τὰ τελευταῖα του γεννοῦσανε τὴ βάσιμη ἐλπίδα πὼς μιὰ μέρα θἄπαιρναν δικαιωματικὰ τὴ θέση τους πλαϊ στὰ ἔργα τῶν μεγάλων συμπατριωτῶν του Κήτς, Σέλλεϋ, Βύρωνα.

Ἡ ἔκρηξη τοῦ μεγάλου πολέμου βρίσκει τὸ νεαρὸ Ἄγγλο ποιητὴ στὴν Ἀμερική, ἀνταποκριτὴ σὲ διάφορα ἀγγλικὰ φύλλα. Ἡ φωνὴ τῆς πατρίδας του δὲν τὸν ἄφησε ἀδιάφορο. Μποροῦσε καὶ νὰ μὴ καταταχθῆ ἀφοῦ ἡ Ἀγγλία ποτὲ δὲν ἐθέσπισε τὴν ὑποχρεωτικὴ θητεία. Ὡστόσο ὅμως ὁ Μπρούκ κινημένος ἀπόνα βαθὺ γιὰ τὴν πατρίδα του αἴσθημα κατατάχτηκε στὸ ναυτικὸ μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθυποπλοίαρχου κι' ἐστάλθηκε στὴν ἀρχὴ στὴν Ἀμβέρσα. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μὲ τοὺς Βέλγους ποιητὲς καὶ στρατιῶτες Λουδοβῖκον Πιεράρ, Παῦλον Βάντερμπορ καὶ Αἰμίλιον Βεράρεν, Στὴν Αἴγυπτο ποὺ πῆγε ὕστερ' ἀπ' τὴν Ἀμβέρσα ὁ Μπρούκ ἔπαθε ἀπὸ ἡλίαση, μιὰ δεύτερη δὲ ποὺ ἔπαθε μετὰ στὰ Δαρδανέλλια τὸν ξέγραψε ἀπὸ τοὺς ζωντανούς.

Τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀνέγερση μνημείου στὴ Σκύρο εἶχε ὁ ἀχώριστος φίλος τοῦ ποιητὴ Βέντερμπορ ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ταξεῖδι αὐτὸ πραγματοποίησε ἕνα ὄνειρο καὶ μιὰ προσπάθεια τόσο εὐγενική. Στὴ γλῶσσα μας ἔχουνε μεταφρασθῆ λίγα ἀπ' τὰ τραγούδια τοῦ Μπρούκ ἀπὸ τὸν Κακλαμάνο.

* * *

Ὕστερ' ἀπὸ τὴν τελετὴ καὶ μετὰ τὴ διονυσιακὴ πομπή, τὸ χορὸ καὶ τὴν ἀναπαράσταση σκυριανοῦ γάμου, εἴχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ νεοϊδρυμένο μουσεῖο τῆς Σκύρου, ἐσωτερικὰ σπητιῶν, τὶς ἐκθέσεις τῆς λαϊκῆς Σκυριανῆς τέχνης ὅπου ἦταν ἐκτεθειμένα σὲ ἀπειρία σχεδίων καὶ χρωμάτων πλούσια χειροτεχνήματα καὶ ὑφαντά, ἔπιπλα ἀπ' τὰ ὀνομαστὰ τῆς Σκύρου, προϊόντα ἀγγειοπλαστικῆς, λογῆς-λογῆς μπιμπλὸ ξυλογλυπτικά, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν ἄξια προσοχῆς ἔκθεση ἑνὸς δεκαπενταετοῦς αὐτοδίδαχτου Σκυριανοῦ ζωγράφου.

Ὅλος ὁ ἄθλος, τῆς δημιουργίας αὐτῆς τῆς ἑορτῆς, ποὺ πρέπει σημαντικὰ καὶ ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις νὰ ὠφέλησε τὸν τόπο, δὲν ὀφείλεται παρὰ στὴν ἐνεργητικότητα καὶ στὴν ἐπαινετὴ πρωτοβουλία δύο ντόπιων, τῶν κ.κ. Φαλτάϊτς καὶ Στεφανίδη καὶ ἑνὸς ξένου, τοῦ κ. Βάντερμπορ, στοὺς ὁποίους μὲ τὶ ἄλλο θὰ μπορούσαμε νὰ δείξουμε τὴν εὐγνωμοσύνη μας παρὰ μ' ἕνα θερμὸ σφίξιμο τοῦ χεριοῦ.

ΤΑΣΣΟΣ ΖΑΠΠΑΣ

✣ ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΖΩΗ ΣΟΥ

Ἀφιερωμένο στὴν ἀγαπητή Σκιὰ
τοῦ Γιώργου Παπαδάκη

Ἐχάθηκες ποιὸς τόπε ; τὶ κι' ἂν πέθανες ;
γεμάτο εἶν' τὸ σπιτάκι σου ἀπὸ Σένα.
Τῆς ὀμορφιᾶς Σου, ἀθάνατης κι' ἀγέραστης,
τὰ κάδρα γύρο-γύρο κρεμασμένα.

Κι' ὅλα μιλοῦν τὴ γλῶσσα τὴν ἀνάκουση,
ποὺ οἱ ζωντανοὶ ποτέ τους δὲ μιλοῦνε·
«εἶν' ἡ ζωή μας πλάνη, ἄχ ! ἀγαπᾶτε με,
πόσο γοργὰ στὸν κόσμ' ὅλα περνοῦνε ....»

Μαζεύονται σφιχτὰ σφιχτὰ τριγύρο Σου
ὅσοι ἀπὸ ἀγάπη ἐκλήθηκαν δικοί Σου,
χωρὶς τὴν ξερὴ θλίψη ποὺ θὰ ξέγραφε
πρώϊμ' ἀπὸ μέσα τους τὴ θύμησή Σου·

μὲ τὶς χαρές Σου, τὶς χαρὲς ποὺ πέρασες,
χαίρονται καθὼς Σὺ τότε χαιρόσουν·
τὶς πίκρες Σου θυμοῦνται καὶ πικραίνονται
ὅμοια, καθὼς καὶ Σὺ τότε θλιβόσουν.

Δὲ νιώθουνε πὼς λείπεις, καθὼς βρίσκεσαι
πάντα κοντὰ τους, πάντ' ἀνάμεσά τους.
Μὰ κάποτε .... κλαίει ἡ βροχοὺλ' ἀστείρευτα
στὸ δρόμο, τὸν κρυφὸ γροικοῦν καϋμό τους :

Τὸν πόνο Σου τὸν πιὸ βαρύ, τὸν ἄφραστο,
λίγες στιγμὲς πρὶν χάσης τὴ ζωή Σου
γιὰ τὴ ζωή Σου, καὶ τότε τὰ μάτια τους
κλαῖνε σιγά, πικρὰ γιὰ τὴ θανή Σου ....

Ἀνέκδοτο ΜΑΡΙΑ ΠΟΛΥΔΟΥΡΗ

ΠΡΩΤΟ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ

Σὲ πολλὰ σύνθετα ἡ πρώτη λέξη δηλ. τὸ *α'* συνθετικὸ ἔχει χάσει τὴν ἀρχική του σημασία. Ἀφτὸ γίνεται ἀπὸ μερικὲς λέξες ποὺ τὸ *β'* συνθετικό τους δίνει διαφορετικὸ νόημα καὶ στὸ *α'*. Λ.χ. πολλὲς φορὲς σκέφτηκα πῶς γίνεται καὶ στὰ παλιάνθρωπος, παλιόπαιδο, πολιογυναίκα κτλ. τὸ *α'* συνθετικὸ δὲ σημαίνει καθόλου τὸν παλαιό, μόνο σημαίνει τὸν πρόστυχο καὶ τέλος θαρῶ πὼς τὸ βρῆκα. Ἡ σημασία ἀφτὴ μᾶς ἦρθε ἀπ' τὴ λέξη *παλιοπουτάνα*, γιατὶ εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ παλιὰ ἡ πόρνη εἶναι καὶ ἡ πιὸ πρόστυχη· ἀπ' τὸ παλιοπουτάνα εἶπαν ἐφτὺς *παλιοπούστης* ἀπ' τὸ *α'* εἶπανε καὶ *παλιογυναίκα*, ἀπὸ τοῦτα εἶπανε *παλιάνθρωπος*. Κατὰ τὸ παλιογυναίκα εἶπαν καὶ *παλιοθηλυκὸ* καὶ *παλιοκόριτσο* καὶ κατὰ τὸ παλιάνθρωπος εἶπαν καὶ *παλιόγερος*, τέλος κατὰ τὸ παλιοκόριτσο εἶπαν καὶ *παλιόπαιδο*.

Ἀπ' ἀφτὸ μποροῦμε τώρα νὰ ξηγήσουμε καὶ μερικὰ ἄλλα : ἐπειδὴ λ.χ. εἴπαμε *θεόγυμνος* = γυμνὸς ὅπως τὸν ἔπλασε ὁ Θεός, δηλ. χωρὶς νὰ φορεῖ κανένα ροῦχο, εἴπαμε ἀκόμα *θεότυφλος*=τυφλὸς ἀφόντας τὸν ἔπλασε ὁ Θεός, δηλαδὴ τυφλὸς ἀπὸ γεννησιμιοῦ, κατὰ τοῦτο εἴπαμε καὶ *θεόστραβος*, *θεότρελος*, *θεοπάλαβος* ἔτσι θεωρήθηκε τὸ *α'* συνθ. *θεο*πὼς εἶναι ἰσοδύναμο μὲ τὸ *ὅλο*— κεἴπαν καὶ *θεονήστικος*, *θεοσκότεινος* κτλ.= ὁλονήστικος, ὁλοσκότεινος κτλ.

Στὰ ἀριθμητικὰ τὸ *τρὶ* καὶ *τρὶς* γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους σήμαινε ἀπ' τὴν ἀρχαία, ἀκόμα τὸ *πολὺ* λ.χ. *τρισάθλιος* **τρισμάκαρ κτλ.**

Γιὰ νὰ μὴ φαινόμαστε πὼς πουλοῦμε σοφία στοὺς ἀναγνῶστες μας τοὺς παραπέμπουμε στὰ λεξικὰ τῆς ἀρχαίας. Ἀπὸ τοῦτα τὰ ἀρχαῖα εἴπαμε κ' ἐμεῖς τὰ δικά μας : *τρισέβγενη*, *τρισκατάρατος*, *τρίψηλος*, τριγῦρο κτλ. Γραμ. Φιλ. § 1305

Ὡστόσο στὰ νεοελληνικὰ ποὺ σημαίνουν ὑπερβολὴ κἔχουνε *α'* συνθετικὸ τὸ *πέντε* μὲ τὸν τύπο *πέντα* ὑποθέτω πὼς ἀφτὸ εἶναι τὸ *πάντα* ποὺ λέχτηκε *πέντα* κατὰ παρετυμολογία τοῦ *πέντε* λ.χ. *παντάκαλος* > *πεντάκαλος*, *παντάμορφος* > *πεντάμορφος*, *πανταγνώστικος* > *πεντα*γνώστικος (Πολιτ. Ἐκλογ. σελ. 23 καὶ 70), γιατὶ στὴν Κοινὴ ὕπαρχε τὸ *πεντάμορφος* = ποὺ ἔχει πέντε μορφὲς δηλ. *πεντέμορφος* (Σοφ. Ἀποσπ. 548) ποὺ ἔμοιασε φτογγικὰ μὲ τὸ νεοελληνικὸ *πάντα ὄμορφος* > *παντάμορφος* καὶ κατὰ παρετυμολογία *πεντάμορφος*.

Ἐπίσης τὰ *ἑφταξούσιος* καὶ *ἑφτάζυμος* δὲν εἶνε ἄλλα ἀπὸ τὰ *ἀφτεξούσιος* καὶ *ἀφτόζυμος*, ποὺ μετατοπιστήκανε τὰ φωνήεντά τους καὶ παρετυμολογηθήκανε, κ' ἔτσι νομίστηκε πὼς καὶ τὸ *ἑφτὰ* ὡς *α'* συνθετικὸ σημαίνει ὑπερβολὴ καὶ εἴπανε *ἑφτάμορφος* σὰν τὸ *πεντάμορφος*, *ἑφτάχαρος*, *ἑφτακάθαρος* κτλ.

Ὅσα πάλι ἔχουν *α'* συνθ. τὸ *τέσσαρα* μὲ τὸν τύπο *τέτρα* ἔγιναν ἀπὸ τὸ *τετραπέρατος* δηλ. τὰ *τέτταρα πέρατα* κῦστερα μονολεξὶς τὰ *τετραπέρατα τῆς Οἰκουμένης*, ἑνικ. τὸ *τετραπέρατο* κιἀπ' ἀφτὸ ὁ *τετραπέρατος-η*. Κατὰ τὸ τετραπέρατος λοιπὸν εἶπαν καὶ *τετράξανθος*, *τετραπάστρικος* κτλ.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

RUTH HARMON (ΑΥΤΟΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ)

ΑΓΑΠΗΜΕΝΕ...

Κοντά μου ἀγαπημένε ἄχ ἔλα πάλι
τὴ δύναμη νὰ νοιώσω, τὴ γαλήνη
στὸ στῆθος σου ἀκουμπῶντας τὸ κεφάλι.
Εἶναι καιρὸς πολὺς ποὺ σὲ προσμένω,
καιρός, πολὺς καιρός, ποὺ μοναχή,
πίσω ἀπ' τοὺς ἔρμους λόφους ὑψωμένο,
πελώριο κάθε βράδυ τὸ φεγγάρι
μὲ βρίσκει στὴ δική σου ἀπαντοχή.
Καιρὸς ποὺ λαχταράω τὸν ἐρχομό σου
καὶ ξάγρυπνη τὶς νύχτες μου περνῶ,
κι' εἶναι πολὺς καιρὸς στὸ μέτωπό σου
π' ἀκούμπησα τὰ χείλη, ἀγαπημένε,
κι' ἀντίφεξε ἡ θωριά σου στὴ ματιά μου.
Τὶ καρτερεῖς; νὰ μαραθοῦν τὰ νειᾶτα,
νὰ γίνουνε ρεβὰ τὰ κόκκαλά μου
νὰ σβύσῃ ἡ προσμονὴ μεσ' τὴ καρδιά μου
κι' ὅλα νὰ τὰ σκεπάσῃ ἡ λησμονιά;
Μὰ κι' ἔτσι ἂν εἶναι κι' ἔρθῃς τὸ κορμί μου;
μὲ τὸ ραβδὶ κοντά σου ἐγὼ θὰ στήσω
καὶ τὸ παράπονό μου θὰ θρηνήσω
σταυτί σου ποὺ καιρὸ θὰ τὸ ποθεῖ:
«Ἦρθες λοιπόν. Ἀλήθεια ἦρθες καλέ μου
μά, δὲν θαρεῖς ὀκνὲ λιγάκι ἀργά;»
Κι' ὅμως ἀγαπημένε μου εἶμαι νέα
ἄχ τόσο νέα! Τὰ στήθη μου φουσκώνουν
καθὼς οἱ μακρυσμένοι πέρα οἱ λόφοι·
καὶ πιὸ πολὺ λαμπρότητα ἡ Σελήνη
στὴ γῆ δὲ δίνει ἀπλώνοντας τὸ φῶς της
παρ' ὅσο στὸ κορμί μου ἡ σάρκα δίνει.
Πλούσια θερμὰ τὰ χείλη μου κι' ὡραῖα
βελούδινη πορφύρα εἶναι ντυμένα
τὰ δόντια μου, λαμπρὰ μαργαριτάρια
τὰ μάτια μου πολύτιμα πετράδια
κι' ὁ χρόνος δὲν μ' ἀπόθεσε σημάδια
στὰ μεταξένια· ἐβένινα μαλλιά,
κι' ὄνειρα πόσα στὴν καρδιὰ κρυμένα
γιὰ σένα, ἀγαπημένε κκὶ γιὰ μένα!
Πίσω ἀπ' τοὺς λόφους πρόβαλλε, καλέ μου
ποὺ καρτερῶ νὰρθῶ νὰ σ' ἀνταμώσω.
Τὰ μπράτσα σου ἂς ριχτοῦν ὁλόγυρά μου,
τὰ χείλη σου ἂς σφραγίσουν τὰ δικά μου
κι' ὦ κάμε, ἀγαπημένε μου ν' ἀκούσω
ἀπ' τὸ δικό σου στόμα τ' ὄνομά μου.

Μετάφραση ΣΟΦΙΑΣ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ

ΤΟ ΙΔΑΝΙΚΟ

Σὲ μιὰ συγκέντρωση, μιὰ παρέα τραβηγμένη κάπου ἐκεῖ στὴ γωνιά, συζητοῦσε γιὰ τὸ ἰδανικό.

Κάποιος ρώτησε :

— Ποιό εἶναι τὸ ἰδανικὸ ἑνὸς φτωχοῦ μονόφθαλμου ;

Ἕνας εἶπε.

— Μὰ ν' ἀνακτήση πάλι τὸ καταστραμμένο μάτι του.

— Θαυμάσια ! Εἶναι ὅμως ἀπ' τὰ πράμματα ποὺ δὲν γίνονται.

Ἕνας ἄλλος :

— Νὰ βρεθῆ μιὰ γυναῖκα ποὺ μὲ τὴν ἀγάπη της θὰ τὸν ἔκανε νὰ ξεχάση τὸ μεγάλο του πόνο.

— Ὡραῖα ; Τέτοιες θυσίες ὅμως δὲν συμβαίνουν τώρα. Σήμερα δὲν μένει πιά, παρὰ μονάχα, μιὰ ἰσχνὴ, σκιώδης ἀνάμνησή της. Πέρασε στὸ θρύλλο ...

Ρώτησαν καὶ κάποιον ποὺ καθόταν σκεφτικὸς κι' ἀμίλητος μαζεμένος κεῖ στὴ γωνιὰ παρακολουθῶντας τὴ συζήτηση.

— Ποιὸ εἶναι τὸ ἰδανικὸ ἑνὸς φτωχοῦ μονόφθαλμου ;

—Μὰ ν' ἀποκτήση ἕνα γυαλένιο μάτι!

Εἶπε . . .

ΝΙΚΟΣ ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

— Μέσ' στὸν καθαρὸ ἀέρα ὑπάρχουν οἱ ἀλήθειες. Οἱ ἀλήθειες αὐτές εἶναι λέξεις. Ψάξε τὸ λεξικό σου καὶ θὰ τὶς βρεῖς.

— Ἡ ποίηση, καὶ γενικὰ ἡ τέχνη, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ρωμαντισμοῦ ὡς τὰ χρόνια μας εἶχε παραχωρήσει τὸν ἑαυτό της στὴ φοντασία. Ἀπὸ τὴν ἐποχή μας ἀρχίζει ὁ ρωμαντισμὸς τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ στοχασμοῦ.

— Μόνο οἱ συγκεκριμένες ἐκφράσεις δημιουργοῦν τὶς ἀφηρημένες ἔννοιες.

— Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ τὰ ροῦχα τους ἔχουν περισσότερη ἔκφραση ἀπὸ τὸ πρόσωπό τους. Ἐπίσης ὑπάρχουνε καὶ ἄλλοι ποὺ τὰ ροῦχα τους τοὺς δίνουν ἀκόμα μεγαλείτερη ἔκφραση. Τὸ ἴδιο γίνεται καὶ στὴν τέχνη.

— Οἱ ἴδιοι νόμοι κανονίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη.

— Τὰ ἔργα τῆς καθαρῆς φαντασίας δὲν εἶναι ἔργα τέχνης. Ἕνα μυθιστόρημα πρέπει νὰ εἶναι ἁπλὸ ὅσο ἁπλὴ εἶναι ἡ ζωὴ στὴν ἐπιφάνειά της καὶ μυστηριώδες ὅσο μυστηριώδης εἶναι κι' αὐτὴ στὸ βάθος της.

— Ἕνα ποίημα δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ μέσα στὸ σημεῖο ποὺ τὸ γεννάει. Ἐπεκτείνεται καὶ χάνεται στὸ ἄπειρο, ὅπως οἱ κύκλοι ποὺ κάνουν τὰ νερὰ ὅταν τὰ ταράζει μιὰ πέτρα.

— Κάθε φράση ἑνός ποιήματος, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ξεχωριστὸ ποίημα.

— Γιὰ τὸν ποιητὴ μονάχα οἱ συνάδελφοί του δὲν ἀνήκουν στὸν ὄχλο.

— Ἂν ἡ παλαιὰ Ποίηση μᾶς φαίνεται ὡραία, ἡ μοντέρνα, χωρὶς νὰ μᾶς φαίνεται καθόλου ὡραία, μᾶς φαίνεται ΝΕΑ. Καὶ αὐτὸ εἶναι σπουδαῖο!

— Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύουμε τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ τοὺς δίνουμε τὴν ἴδια σημασία.

— Στὴν ποίηση πρέπει ν' ἀποφεύγει κανεὶς τὶς ποιητικὲς λέξεις καὶ νὰ μὴν κάνει χρήση τῆς λεγομένης ποιητικῆς ἀδείας.

— Ἡ ποίηση εἶναι ἡ μόνη ἔννοια ποὺ κατόρθωσε νὰ συλλάβει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ Μηδὲν ἢ ἀπὸ τὸ Ἄπειρο.

— Ὅσο ἕνας ἄνθρωπος ἐπαναστατεῖ περισσότερο, τόσο πιὸ πολὺ λυτρώνεται.

— Πόσο πέφτουν ἔξω ὅσοι τοποθετοῦν τὴν ποίηση χώρια ἀπ' τὴ ζωή. Αὐτὴ ἀκριβῶς εἶν' ἐκείνη ποὺ μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε γύρω πιὸ ἀνθρωπινά.

— Πραγματικὴ φιλοσοφία εἶναι ἡ ποίηση.

— Μονάχα ἕνας ποιητὴς μπορεῖ νὰ μιλήσει γιὰ ἕνα ποίημα. Οἱ πιὸ ἀκατάλληλοι γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ εἶναι οἱ «ἐξ ἐπαγγέλματος» κριτικοί.

— Οἱ συγγραφεῖς πρέπει νὰ δυσπιστοῦν πάντοτε πρὸς τὴ φαντασία τους, γιατὶ ἡ πραγματικότης, μὲ τὴ βοήθεια τῆς φαντασίας, γίνεται ὅμως ὡραιότερη, παρουσιάζεται ἴσως πάντοτε διαφορετική. Ἡ φαντασία προσθέτει στὴν πραγματικότητα αὐτὰ ποὺ πρέπει ἀκριβῶς νὰ μὴν ὑπάρχουν σ' ἕνα ἔργο τέχνης γιὰ νὰ εἶναι ἀληθινό. Μὴ μπερδεύετε στὴν περίπτωση αὐτὴ τὴ φαντασία μὲ τὸ ὄνειρο.

— Μοντέρνα ποίηση εἶναι ἡ ἐνιύπωση ποὺ δημιουργεῖ ἡ πραγματικότης στὸ ὑποσυνείδητο, χωρὶς καμμιὰ μεσολάβηση τῆς φαντασίας.

— Ἡ ἀνεύρεση καὶ ἡ τοποθέτηση τῶν λέξεων, νὰ τὶ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρει ἕναν ποιητή. Ὅλα τ' ἄλλα εἶναι λεπτομέρειες.

ΜΗΤΣΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

THÉATRE MONTPARNASSE: TERRAIN VAGUE, ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΟΥ JEAN VICTOR PELLERIN

Ὁ Gaston Baty *ποὺ ὡς ἕνα διάστημα διηύθυνε τὸ* Théatre Pigalle, *δυνατὸς καὶ προσωπικὸς σκηνοθέτης, κατέφυγε στὸ παλιὸ* Théatre Montparnasse, *ὅπου καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργο του, ἴσως ὑπὸ καλύτερες συνθῆκες ἀπ' ὅτι καὶ στὸ* Théatre Pigalle. *Αὐτὸ ἴσως φανῇ παραλογισμός. Γιατὶ τὸ* Pigalle *μὲ τὸν ἀφάνταστο πλοῦτο τῶν σκηνικῶν του ἦταν πρώτης τάξεως ὄργανο στὰ χέρια ἑνὸς τέτοιου καλλιτέχνη. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ κοινὸ τοῦ θεάτρου τοῦ* Rotchild, *ποὺ ἀσφαλῶς ἐλάχιστα θὰ ἔμεινε ἱκανοποιημένο ἀπὸ τὸ δραματολόγιο τοῦ* Gaston Baty, *δραματολόγιο πρωτοποριακό, βαθειὰ φιλοσοφικὸ καὶ ἀνθρώπινο ποὺ ἀπαιτεῖ κοινὸ ἐκλεκτὸ καὶ ἀνήσυχο, ὅπως τὸ κοινὸ τοῦ Μονπαρνάς. Τὸ θέατρο λοιπὸν εἶναι θαυμάσια τοποθετημένο, συνεχίζει μιὰ λαμπρὴ παράδοση κι' ἀκόμα ἀποτελεῖ ἕνα πολὺ διδακτικὸ μάθημα γιὰ τὴ σκηνοθετικὴ τέχνη. Δείχνει ὅτι ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει ταλέντο καὶ ψυχή, καὶ ἕνα παλιὸ θέατρο πρόχειρα ἐπισκευασμένο μπορεῖ νὰ δώσῃ τὶς ποιὸ ζεστὲς ἀτμόσφαιρες καὶ τὰ ποιὸ ἀπίθανα* effet, *ποὺ ἄλλοι ζητοῦν μὲ πολύπλοκες μηχανὲς καὶ κυκλικὰ σκηνικὰ μάταια νὰ ἐπιτύχουν.*

Τὸ θέατρο ἄρχισε μὲ τὴν Opera des Quat' Sous *παλιὸ ἀγγλικὸ ἔργο, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ πολὺ τὸ πρόγραμμα τοῦ θεάτρου. Ἀνεβάσθηκε ἔπειτα ἡ* Cavalière Elsa *τοῦ* Mac' Orlan *ἔργο τέλεια συντονισμένο μὲ τὸ θίασο καὶ τὶς διαθέσεις του, καὶ μόλις πρὸ λίγων ἡμερῶν κατέβηκε ἀπ' τὸ πρόγραμμα τὸ* Dibbouk *ἀφοῦ κράτησε πάνω ἀπὸ δυὸ μῆνες. Ὁμολογῶ πῶς ἡ παραβολὴ τοῦ* Dibbouk *ὅπως τὸ ἀνέβασε ὁ* Gaston Baty, *μὲ τὸ* Dibbouk *ὅπως τὸ ἀνέβασε ὁ Μελᾶς παρουσίασε βασικὲς διαφορές.*

Ὁ Μελᾶς ἔντυσε τὸ ἔργο μὲ μιὰ μυστικοπάθεια ψυχρή, ποὺ τὴν πάγωνε ἀκόμη περισσότερο ὁ Μυρὰτ μὲ τὸν ἀκατάλληλο ρόλο ποὺ ἀνέλαβε νὰ παίξῃ. Ἔπειτα ἡ μουσικὴ ποὺ παίζει σ' αὐτὸ τὸ ἔργο τέτοιο κυριαρχικὸ ρόλο παραβλάφτηκε συστηματικά, καὶ μάλιστα στὰ καλύτερά της σημεῖα, γιὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὴν ἀπαγγελία τοῦ Μυράτ, ποὺ ἂν καὶ εἶναι ἐξαίσια δὲν ἀρκοῦσε νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἴδια ἐντύπωση ποὺ δημιουργεῖ τὸ τραγούδι.

Ἀλλὰ ἂς κλείσωμε τὴν παρένθεση αὐτή, ποὺ μποροῦσε νὰ ὁδηγήσῃ πολὺ μακρυά. Ὁ Pellerin *στὴν Ἑλλάδα εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τῆς* Têtes de rechange *ποὺ παίχθηκαν κάμποσες βραδυὲς στὸν Ἀπόλλωνα πρὸ μερικῶν χρόνων.*

Στὸ καινούργιο του ἔργο, «Terrain vague» *(ποὺ κατὰ ἐλεύθερη μετάφραση ἰσοδυναμεῖ μ' ὀνειρεμμένη χώρα) δὲν κάμει καμμιὰ ὑποχώρηση στὸ πρωτότυπο ταλέντο του καὶ μένει πάντα ὁ συγγραφέας τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα δὲν ἐπιδέχονται παρὰ ἢ τὴν εἰρωνία ἢ τὸ θαυμασμό. Δημιουργεῖ τέτοιες μεταπτώσεις, πέφτει τόσο εὔκολα ἀπὸ τὸ πραγματικὸ στὸ ἀνύπαρκτο, ἀναγκάζει τὸ θεατὴ νὰ κάνει τόσο ἀπότομα πηδήματα καὶ μεταστροφές, ποὺ μὰ τὴν ἀλήθεια πρέπει κανεὶς νὰ ἔχῃ πολὺ πλατειὰ φαντασία καὶ ἀντίληψη, γιὰ νὰ μπῇ γοργὰ στὴν ἔννοια τῶν ἀλλεπάλληλων εἰκόνων του. Κι' ὅμως ὅλα αὐτά, ὅλες αὐτὲς ἡ μεταπτώσεις, τὰ παράξενα αὐτὰ πηδήματα, ἔχουν μιὰ τόσο ὡραία αἰτία, ποὺ δικαιολογεῖ ἡ πρωτότυπη ἀνησυχία τοῦ* Pellerin.

Ὅταν ἀνοίγει ἡ σκηνή, τίποτε δὲν ξαφνιάζει τὸ θεατή. Ἕνας πολυάσχολος μεγαλέμπορος (τὶ θαυμάσιος ρόλος γιὰ τὸ Βεάκη), σχεδὸν ἐξαμερικανισμένος, κανονίζει τὶς πολυποίκιλες δουλειές του, μὲ τα-

χύτητα καὶ σταθερότητα χωρὶς νὰ χάνη οὔτε ἕνα λεπτό, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ σύγχρονο ἀξίωμα. Σχεδὸν θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς πρόκειται νὰ δῆ κανένα ἔργο ἀπὸ τὰ συνηθισμένα τῶν βουλεβάρτων. Εἶναι γεμάτος δράση, ποῦ φαινομενικὰ τουλάχιστον δὲν τὸν ἐξαντλεῖ. Μὰ καὶ κάποτε ἡ κοιμισμένη λατινική του φύση ἐξανίσταται σὲ μιὰ ὡραία σκηνή, ὅταν συζητῆ μ' ἕνα ψυχρὸ Ἀμερικᾶνο, κυνικό, ὑπολογηστικό, ἀποξηραμένο ἀπὸ κάθε αἴσθημα. Καὶ γυρεύει νὰ λυτρωθῆ. Ὅλα αὐτά, τὰ χαρτιά, αἱ ὑποθέσεις, τὸ Χρηματιστήριο, αὐτὴ ἡ τυρανικὴ ἀκρίβεια σὲ ὅλα, νοιώθει πῶς εἶναι στυγνὰ καὶ ἀνάξια φαινόμενα ποῦ τὸν ὑποδουλώνουν. Θέλει νὰ ὀνειρευθῆ θέλει νὰ ξαναβρῆ τὴν ὀνειρεμένη χώρα ποῦ μικρὸς τόσο ὀνειροπόλησε, καὶ γυρεύει νὰ πιαστῆ ἀπὸ κάπου, γυρεύει κάποια βοήθεια, ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸν ἔμπιστο διευθυντὴ τοῦ γραφείου του, ποῦ ἀλλοίμονο ἔχει ἀφομοιωθῆ τελείως πιὰ μὲ τὸ χωρὶς αἴσθημα σύγχρονο περιβάλλον. Καὶ ἡ πρώτη πράξη τελειώνει σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα βαρειᾶς ἀγωνίας ἑνὸς ἀνθρώπου ποῦ γυρεύει νὰ λυτρωθῆ.

Ἡ δεύτερη πράξη ἔχει τὴ σφραγίδα τοῦ συγγραφέα. Παρουσιάζει τὸν ἥρωα τοῦ ἔργου κοθισμένο στὰ πρῶτα καθίσματα τῆς πλατείας νὰ συζητεῖ στὸ διάλειμμα γιὰ μιὰ ὑπόθεση λιπασμάτων μὲ κάποιον ἄλλον. Τὰ φῶτα σβύνουν καὶ ἀρχίζει τὸ ἔργον. Μὰ ὅταν σηκωθῆ ἡ αὐλαία, παρουσιάζεται μιὰ σκηνὴ τελείως ἄδεια ποῦ ὁ τεχνικὸς φωτισμὸς δείχνει ἀπέραντη. Κι' ἀπάνω στὴν ἀχανῆ αὐτὴ σκηνὴ παρακολουθοῦμε τὸ ρεμβασμὸ ἑνὸς ἀνθρώπου ἀηδιασμένου ἀπὸ τὴ ζωὴ ποῦ κάνει, ἕνα τολμηρὸ ὀνειροπόλημα, ποῦ ὁ διάλογός του εἶναι βαθὺς καὶ σαρκαστικὸς μέχρις αἵματος. Παρουσιάζεται πρῶτα ἕνα μικρὸ παιδί, ἕνας τσαχπίνης γυμνασιόπαις, ποῦ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἥρωα ὅταν ἦταν μικρός, καὶ ἀρχίζει νὰ τοῦ διηγεῖται μιὰ συνηθισμένη παιδιάτικη τσαχπινιά, γιὰ κάποιο πείραγμα ποῦ ἔκανε σ' ἕνα χοντρὸ σοβαρὸ κύριο. Κι' ἔξαφνα τὸ πάτωμα ἀνοίγει καὶ πηδάει ἀπὸ τὸ βάθος του ὁ κ. Λογικὸς ἕνας χοντρὸς σοβαρὸς κύριος. Ὕστερα παρουσιάζεται ἡ Λογική, μιὰ ξερακιανὴ γεροντοκόρη, κι' ἔπειτα ἕνα τρελοκόριτσο κι' ὅλοι αὐτοὶ κλείνουν ἕνα πεταχτὸ μὰ μεστὸ διάλογο ποῦ ξαφνικὰ κόβεται μὲ τὸ κλείσιμο τῆς αὐλαίας. Καὶ ὁ ἥρως μας ξανάρχεται στὴν πραγματικότητα, καὶ ἀρχίζει νὰ συζητῆ πάλι στὴν πλατεία γιὰ τὴν ὑπόθεση τῶν λιπασμάτων. Αὐτὸ γίνεται στὸ διάλειμμα.

Ἡ τρίτη πράξη δὲν ἔχει ὅρια μεταξὺ πραγματικοῦ καὶ ἀνύπαρκτου. Ὅλα εἶναι ρευστὰ καὶ ἡ εὐλυγισία τοῦ διαλόγου ποῦ γίνεται στὸ σαλόνι τοῦ ἥρωά μας δημιουργεῖ κάθε στιγμὴ τὴν ἀμφιβολία. Ἔχει καὶ κατὰ μέγα μέρος λυτρωθῆ καὶ σαρκάζει. Μὰ τὸ ὄνειρο τὸ ποιὸ ὥραῖο κλείνεται γύρω πάντα ἀπὸ ἕνα ἀγαπημένο πρόσωπο, κι' ἡ γυναῖκα του δὲν φαίνεται νὰ μπορῆ νὰ μπῆ στὸ πλαίσιό του. Εἶναι κι' αὐτὴ φοβερὰ ἀπορροφημένη ἀπὸ τὴν ἔντονη κοσμικὴ κίνηση, ποῦ τὴν ἀπασχολεῖ καὶ τὸ τελευταῖο λεπτό, κι' ὅμως τυχαία κατορθώνει νὰ τὸν προσέξη. Ἀδελφώνουν τὶς καρδιές τους στὸν ἴδιο πόθο καὶ στὸν ἴδιο ρυθμό. Ἀρχίζει τὰ νοιώθη κι' αὐτὴ τὴν ἀνάγκη τοῦ γυρισμοῦ στὰ παληὰ ὡραία της κοριτσίστικα ὄνειρα, ποῦ πλάσηκαν γύρω ἀπὸ ἕνα ἀγαπημένο πρόσωπο. Καὶ τὸ ἔργο τελειώνει μὲ τοὺς δυὸ ἥρωες ἀγκαλιασμένους καὶ ἀδελφωμένους στὸ κοινὸ ὄνειρο.

Δὲν ξέρω ἂν πρέπει νὰ ὀνομασθῆ σάτυρα τῆς σύγχρονης κοινωνίας τοῦ ὑλισμοῦ γιὰ ἀπόπειρα ρωμαντικῆς ἀναγέννησης τοῦ Terrain vague. Ἕνα εἶναι βέβαιο ὅμως. Πῶς στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ θεατὴς ἀνακαλύπτει μιὰ ἀνήσυχη ἀνάγκη ὀνειροπολήσεως ποῦ δημιουργεῖται ἀπὸ ἀντίδραση στὶς σημερινὲς συνθῆκες τῆς γοργῆς ζωῆς. Κι' ἀκόμα συγκινεῖται βαθειὰ καὶ ὀνειροπωλεῖ. Ὑπάρχει καλύτερη κριτικὴ ἀπ' αὐτή;

ΛΕΩΝ ΜΑΓΝΑΥΡΑΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΕΝΑ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ὁ Andrè Gide εἶπε γιὰ τὸν Mallarmè: «Σκεπτότανε πρὶν νὰ μιλήσει». Νομίζω πῶς αὐτὸ γίνεται μὲ τοὺς δημιουργοὺς ποὺ στοχάζουνται πάνου στὸ ἔργο τους, ποὺ δὲν ἀφίνουνται χωρὶς ἀντίσταση στὸ ἐσωτερικὸ παραλήρημα, ποὺ ἀναζητοῦν τὸ ἀπόλυτο ὕστερα ἀπὸ μιὰ νίκη ὅλων τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, χωρὶς βέβαια νὰ ἀποκλείεται ἡ ὕπαρξη μεγάλων δημιουργῶν ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ μιὰν ἀντίθετη διάθεση. Γιατὶ ὅλοι δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ εἶναι σύμφωνοι μὲ τὸν ἑαυτό τους. Συμβαίνει ὅμως κάποτε οἱ πρῶτοι νὰ περιπέσουν σ' ἕνα στεῖρο ἐντελλεκτουαλισμὸ ἀπογυμνώνοντας ἀπὸ κάθε συναισθηματισμὸ τὴν ψυχή τους καὶ οἱ ἄλλοι σ' ἕνα παραλήρημα ἀνυπόφορο. Ἐκεῖνο ποὺ νομίζω ὅτι ξεχωρίζει τὰ ἀληθινὰ ἔργα εἶναι μιὰ ἰσορροπία τῶν δύο αὐτῶν διαθέσεων. Γι' αὐτὸ πολὺ σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Edmond Jaloux ὅτι «αὐτὴ ἡ συνύπαρξη τοῦ διανοητικοῦ καὶ τοῦ συναισθηματικοῦ χαρακτηρίζει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἡ ἐσωτερική τους ζωὴ εἶναι πλούσια πραγματικὰ καὶ ποὺ δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἐκφράζουνται ὁλόκληροι».

Αὐτὲς τὶς σκέψεις μοῦ γέννησε τὸ νέο βιβλίο τοῦ κ. Θεοτοκᾶ «Ὧρες Ἀργίας» ποὺ τελειώνει μ' αὐτοὺς τοὺς στίχους:

Ὦ σκέψη μου, λυτρώσου ἀπὸ τὰ πάθη
Ἀφοβα σκάβε στῆς ζωῆς τὰ βάθη,
Κυβέρνα τῆς καρδιᾶς τὴν τρικυμία.
Ἐσὺ νικᾶς! Τὴ σύγχιση τοῦ κόσμου
Καὶ τῶν ὁρμῶν μου ρύθμισε, καὶ δῶσ'μου
Φῶς, ὀμορφιά, χαρὰ καὶ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Δὲν θέλω νὰ πῶ, ὅτι μ' αὐτὴ τὴν ἔκκληση πρὸς τὴ σκέψη ὁ συγγραφέας παρασέρνεται ἀπόλυτα ἀπὸ τὸ πάθος τῆς διανόησης καὶ ὅτι ξεχνᾶ τὸν συναισθηματικὸ ἄνθρωπο ποὺ φέρνει μέσα του. Ἐκεῖνο ποὺ κάνει μοῦ φαίνεται ὁ κ. Θεοτοκᾶς καὶ ποὺ προσπαθεῖ μὲ πάθος νὰ τὸ κάνει εἶναι νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ ἔργο του κάθε σκιά, κάθε ὁμίχλη, κάθε μυστήριο. Ἔχει ἐξαφανίσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἐκείνη τὴν πρωτόγονη ἀφέλεια, τὸ θαυμασμό, τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ πράγματα πρὸς τὸ μυστήριο τῶν πραγμάτων. Κι' εἶναι γι' αὐτὸ ἴσως ποὺ ὅ, τι ἀγγίζει ἀποφεύγει νὰ τὸ βυθίσει μέσα σὲ κείνη τὴν ἀτμόσφαιρα τὴν ἀκαθόριστη τὴν κάπως μουσικὴ ποὺ τὸ κάθε τι παίρνει μιὰ προέκταση, μιὰ πολυμορφιά, μιὰ ρευστότητα καὶ γίνεται κάποτε ἀσύλληπτο καὶ φευγαλέο. Ἴσως ἀκόμα γι' αὐτὸ ξεχνᾶ ὅ, τι πιὸ ἀγνὸ ἔχει ἡ ἀνθρώπινη ψυχή, πιὸ βαθὺ καὶ πιὸ ἀληθινὸ τὸν πόνο, τὴ θλίψη, τὴ μελαγχολία. Γιατὶ ὅπως γράφει ὁ Jaloux «τί εἶναι αὐτὴ ἡ μελαγχολία, αὐτὴ ἡ μουσική, αὐτὸς ὁ μέσα σὲ μιὰ ἄχλη ὁρίζοντας, ποὺ περιβάλλει κάθε πρᾶγμα, αὐτὴ ἡ προέκταση πέρα ἀπὸ τὶς ψυχές, ἐτείνου τοῦ πιὸ προφητικοῦ ποὺ ἔχουν, τοῦ πιὸ παλαιϊκοῦ, τοῦ πιὸ θείου, αὐτὴ ἡ ἄνθηση τοῦ πόνου, τῆς τρυφερότητος καὶ τῆς ἔμπνευσης ποὺ ταλαντεύεται γύρω ἀπὸ κάποια ὄντα, ἀπὸ κάποια τοπεῖα, ἀπὸ κάποιες συγκινήσεις, ἀναμνήσεις, εἰκόνες καθὼς ἕνα ἄρωμα θελγμένο ἀπὸ τὰ γηρατειὰ τῶν ρόδων; Γεμᾶτο μυστήριο μυστικό, τὸ πιὸ ἁγνὸ ἴσως τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς »

Εἶναι ἀλήθεια πὼς καταντήσαμε νὰ γίνουμε διανοητικὰ τέρατα, ὅπως τόσο θαυμάσια μᾶς ζωγράφισε στὸ «Contrepoint» ὁ Aldous Huxley, καὶ ὅτι ὅλα τὰ βλέπουμε διὰ μέσου αὐτῆς τῆς ἰδιότητας ποὺ ἀποκτήσαμε. Ἀποβάλαμε πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ κατορθώνει νὰ βρεῖ τὴν ἰσορροπία του ἑαυτοῦ του. Κατ' ἀνάγκη λοιπὸν θὰ ἐνεργοῦμε ὅπως ἐνεργοῦμε, θὰ σκεπτόμαστε ὅπως σκεπτόμαστε καὶ θὰ αἰσθανόμαστε ὅπως αἰσθανόμαστε. Εἶναι ἡ μόνη λύση γιὰ νὰ εἴμαστε σύμφωνοι μὲ τὸν ἑαυτό μας.

Μ' ὅλα ταῦτα, ἐπαναλαμβάνω, δὲν θέλω νὰ δείξω ὅτι ὁ συγγραφέας γύμνωσε τὴν ψυχή του ἀπὸ κάθε συναισθηματισμό. Κανένα ἔργο σ' ὁποιοδήποτε κύκλο τῆς δημιουργίας μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν πραγματοποιεῖται χωρὶς αὐτόν. Ἀντίθετα στὸ ἔργο τοῦ κ. Θεοτοκᾶ ὑπάρχει ἕνας πειθαρχημένος συναισθηματισμὸς ποὺ παίρνει μιὰ ἔκφραση ἰδιαίτερη καὶ πα-

ρουσιάζεται μὲ νέους τρόπους ἔτσι ὥστε νὰ ἔχει μιὰ διαφάνεια καὶ καθαρότητα καὶ νὰ ὑποτάσσεται κάποτε στὰ παιχνιδίσματα τοῦ νοῦ γιὰ νὰ μὴ μποροῦμε ἴσως νὰ ξεχωρίσουμε ἂν εἶνε πραγματικὸς ἢ ἂν εἶναι παιχνίδι τῆς πέννας σὲ στιγμὲς χαρούμενης διάθεσης. Κι' εἶναι γιαυτὸ ἴσως ποὺ θυμόμαστε συχνὰ στὴν ἀνάγνωσή του τοὺς fantaisistes. Ὕστερα ἐκεῖνο ποὺ μᾶς σταματᾶ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνεμος ὁ γεμᾶτος ἐνθουσιασμό, χαρὰ καὶ ζωὴ ποὺ διαπερνᾶ ὅλο τὸ βιβλίο καὶ κάνει τόσο εὐχάριστο τὸ διάβασμά του. Νομίζει κανεὶς ὅτι κάποιες σελίδες του γράφηκαν σὲ στιγμὲς εὐτυχισμένες, ὁλωσδιόλου αὐθόρμητα, χωρὶς κανένα ἐμπόδιο, χωρὶς καμμιὰ ἀντίσταση κι' αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ μᾶς πείσει ὅτι ὁ συγγραφέας ἔχει βαθὺ αἴσθημα καὶ ξέρει νὰ δίνει στὴ συγκίνησή του τὴν πιὸ εἰλικρινῆ καὶ συγκρατημένη μορφὴ χωρὶς νὰ παρασέρνεται ἀπὸ ἕναν ἐντελλεκτουαλισμὸ στεῖρο. Ἀκόμα μοῦ φαίνεται πὼς παράλληλα μ' αὐτὰ ἀνακαλύπτω στὴ φύση τοῦ συγγραφέα μιὰ διάθεση ἐπικοσατυρική. Νοιώθω καλὰ τόν ἄνθρωπο ποὺ προχωρεῖ περήφανα καὶ ἀρρενωπὰ γεμᾶτος αὐτοπεποίθηση πρὸς τὶς μεγάλες καὶ δύσκολες κατακτήσεις. Ἔτσι ἐξηγῶ ὡς ἕνα σημεῖο γιατὶ θέλει πολλὲς φορὲς νὰ παίρνει «τὴ στάση τοῦ ψυχροῦ παρατηρητὴ ποὺ γυρεύει πρὸ παντὸς νὰ καταλάβει καὶ νὰ ἐξηγήσει, τὴ στάση τοῦ κατακτητὴ ποὺ πολεμᾶ νὰ νικήσει τὴ ζωὴ καὶ νὰ τὴν ὑποτάξει στὶς ὀρέξεις του». Κι' αὐτὸ νομίζω εἶναι ἕνα προσὸν γιὰ κεῖνον ποὺ σκέπτεται νὰ δημιουργήσει ἕνα ἔργο γιὰ νὰ ξεχάσει τὸ ἐγώ του μέσα στὸ μὴ-ἐγώ, ἕνα προσὸν βασικὸ γιὰ τὸν πραγματικὸ μυθιστοριογράφο. Κι' αὐτὸν τὸν μυθιστοριογράφο, μοῦ φαίνεται, ὅτι μπορῶ νὰ τὸ βλέπω στὸν κ. Θεοτοκᾶ. Ὁ νέος συγγραφέας ἔχει ὅλες τὶς πιθανότητες νὰ τὸν πραγματοποιήσει. Μὲ τὸ καινούριο του βιβλίο «Ὧρες Ἀργίας» μᾶς δείχνει ὅτι ξέρει νὰ γράψει, νὰ παρατηρήσει, ὅτι ἔχει ταλέντο πηγαῖο, ἰδιαίτερη προσωπικότητα καὶ δὲν εἶναι μονάχα μιὰ φύση κριτικὴ ὅπως ἴσως νὰ νομίζεται, ἂν καὶ ἡ διάθεση αὐτὴ τῆς κριτικῆς κάπου κάπου τὸν στενοχωρεῖ ἀκόμα.

Μὰ τὸ πιὸ σημαντικὸ εἶναι ὅτι ὁ κ. Θεοτοκᾶς ἔχει μιὰ ἀπόλυτη βεβαιότητα καὶ πίστη σαὐτὸ ποὺ φέρνει μέσα του καὶ γι' αὐτὸ ταφήνει μὲ τέτοια δύναμη νἀναβλύζει, ὅπως τὸ καθαρὸ νερὸ μιᾶς διάφανης πηγῆς. Ἀνακαλύπτω, θαρρῶ, παντοῦ στὸ ἐσωτερικό του τὸ δυνατὸν ἄνθρωπο τὸν ἐλεύθερο ἄνθρωπο, ποὺ προσπαθεῖ τὰ κατακτήσει τὸ βάθος τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς, νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτό του, νὰ τὸν ὁλοκληρώσει ἀνεβαίνοντας πιὸ ψηλὰ, ξεπερνῶντας πάντα τὰ σύνορα, προσφέρνοντας γι' αὐτὸ ὅλη τὴν ὁρμὴ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς πειθαρχημένα. Κι' αὐτὴ ἡ προσπάθειά του, ποὺ τόσο εἰλικρινὰ τὴν ἐξομολογεῖται μὲ συγκινεῖ βαθειὰ καὶ βρίσκω ὅτι ἔχει μιὰ γενικώτερη σημασία καὶ δείχνει πραγματικὰ τὸ συγγραφέα. Γι' αὐτὸ παραθέτω τὴ σελίδα τῆς ἐξομολόγησής του. «Ἀφοῦ ἦρθες (στὸν κόσμο) γράφει ὁ κ. Θεοτοκᾶς, δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται πιὰ νὰ σταματήσεις καὶ νὰ λυγίσεις. Πρέπει σὰ δυνατὸς ἄντρας νὰ δεχτεῖς τὴ ζωὴ μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ δίχως περιττὲς διαμαρτυρίες καὶ σιχαμεροὺς γογγυσμούς, νὰ συμπληρώσεις τὸ μοιραῖο δρόμο σου, νὰ σφίξεις τὴν καρδιά σου καὶ νὰ κάνεις ὅ, τι περνᾶ ἀπὸ τὸ χέρι σου ὅσο μπορεῖς καλύτερα καὶ πάντα σύμφωνα μὲ τὴ συνείδησή σου. Τέτοιο εἶναι τὸ καθῆκον σου στὴ γῆ, καθῆκον ὄχι βέβαια πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο, ποὺ σὲ ἀγνοεῖ καὶ ἀδιαφορεῖ ἀπολύτως γιὰ τὴν τύχη σου, μὰ πρὸς τὴν ψυχή σου ποὺ λαχταρᾶ νὰ ἐξαρθεῖ ὅσο ἀντέχει ψηλότερα. Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ τὴν προδώσεις».

Νομίζω πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς καθενὸς ποὺ λαχταρᾶ κάτι ἀνώτερο κάτι μεγάλο. Αὐτὸ ὄχι μονάχα τὸ νοιώθει ὁ κ. Θεοτοκᾶς μὰ προσπαθεῖ νὰ τὸ πραγματοποιήσει. Κι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται ἀρκεῖ γιὰ νὰ τοῦ δώσει μιὰ θέση ἐξαιρετικὴ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου ποὺ τραβᾶ πάνω σ' αὐτὸ τό δύσκολο μὰ ὡραῖο δρόμο.—

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Ἔ! κύριοι Ἰσπανοί! Τί ἐκάνατε λοιπὸν ἐκεῖ κάτω;... Εἶνε ἀλήθεια πὼς ἐδώσατε τὰ παπούτσια στὸ χέρι στὸ «σεπτὸν» μονάρχη σας! Εἶνε ἀλήθεια πὼς ἐκαταλύσατε ἔτσι, σὲ λίγες ὧρες, μιὰ δυναστεία αἰώνων, ἔνδοξη, γεμάτην παράσημα, κορδέλες, λιλιὰ καὶ χρυσὰ γαλόνια;.. Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ!... Καὶ τώρα; τί θὰ κάνετε ἔτσι, μονάχοι σας χωρὶς μαρκήσιους καὶ χωρὶς δοῦκες, χωρὶς πρίγκηπες, μεγαλειοτάτους, αὐλικοὺς καὶ αὐλοκόλακες;

.. Νὰ πάρ' ἡ ὀργὴ νὰ πάρει! Δὲν εἴσαστε καθόλου πρακτικοὶ ἄνθρωποι, κύριοι Ἰσπανοί! Μὰ ὄχι, καθόλου, καθόλου...

Καὶ βέβαια. Γιατὶ ἐστείλατε τὰ παιδιά σας. νὰ σφαχτοῦνε στοὺς δρόμους, γιὰ μιὰν «ἰδέα» ἕναν καπνό δηλαδή, χωρὶς καμμιὰ πρακτικότητα. Ξέρω καλὰ πὼς γιὰ μῆνες, χρόνια τώρα, ἡ νεολαία σας κ' ἡ ἐργατιά σας σφαγιαζότανε στὰ τρίστρατα γι' αὐτὴ τὴ μεγάλη χίμαιρά της.. Καὶ σεῖς τὴν ἀφίνετε, τὴν ἀνεχόσαστε, κάτι χειρότερο: τὴν ἀκολουθήσατε!.. Παράδοξα πράγματα, μὰ τὴν ἀλήθεια...

Ἄ! μὰ δὲν εἴσθε καθόλου, μὰ καθόλου πρακτικοὶ ἄνθρωποι, κύριοι Ἰσπανοί.

«Πρακτικότης», νὰ ἡ πεμτουσία τῆς ζωῆς, ποὺ ἐσεῖς ἀγνοεῖτε; Μάλιστα. Θὰ ἤμουνα περίεργος, μὰ τὴν ἀλήθεια, νὰ μάθω πῶς μεταφράζεται αὐτὸς ὁ ὅρος στὴ γλώσσα σας. Θὰ ἤμουν περίεργος νὰ μάθω κὰν ἂν ὑπάρχει... Χμ! Πολὺ φοβᾶμαι πὼς ὄχι. Γιατὶ λίγοι λαοὶ ἔχουνε τὸ ἀνώτερο προσὸν νὰ κατέχουν τὸ μυστικὸ τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἔννοιας. Καὶ ὁ Ρωμέϊκος ἔρχεται πρῶτος. Ἐδῶ νἀρθῆτε κύριοι Ἰσπανοί, νὰ διδαχθῆτε τὶ εἶναι «πρακτικὸν πνεῦμα».

Λοιπόν, ἰδού: Ὁ Ρωμηὸς εἶνε ζῶο δίποδο, ἔχον προτεταμένην κοιλίαν καὶ κρατὸν χαρτοσακούλαν ὀψωνίων εἰς τὴν ἀριστεράν. Τύπος «νοικοκύρη ἀνθρώπου», δηλαδή. Διαβάζει τακτικὰ τὴν ἐφημερίδα του, προσεύχεται στὴν προστάτιδά του Ἁγίαν Δεκάρα καὶ φιλοδοξεῖ νὰ γίνει ἐπίτροπος τῆς ἐνορίας του. Θὰ μοῦ πῆτε ἴσως πὼς ἡ φιλοδοξία του αὐτὴ δὲν σᾶς ἱκανοποιεῖ. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίτει τίποτα ἀφοῦ ἱκανοποιεῖ ἀπολύτως τὸν ἴδιο. Σὲ ἀντιστάθμισμα ἄλλωστε διαθέτει ἀφθονίαν λογικῆς ὑπερλογικευμένης καὶ τόνους ἐπὶ τόνων πνεύματος πρακτικοῦ. Νὰ βγεῖ αὐτὸς νὰ σφαγιασθεῖ στοὺς δρόμους γιὰ τὴν α ἢ β ἰδεολογία, ὅπως λένε; Χά, χά!... Εἴσθε, μὰ τὴν ἀλήθεια, πολὺ ἁπλοϊκοὶ νὰ τὸ νομίζετε. Ἀπὸ ἐπαναστάσεις; ἄλλο τίποτα. Σᾶς ἔχει ξεπεράσει, οὔ!.. Ἂν ἐσεῖς ἐκάνατε μία αὐτὸς ἔχει στὸ ἐνεργητικό του νὰ ἐπιδείξει δεκαπέντε. Ἄλλο τώρα ἂν τὶς ἐμάθαινε τήν... ἑπομένη τῆς ἐπικρατήσεώς τους. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποδεικνύει τὴν πρακτικότητητά του. Ἀμὲ πῶς;!... Γιατὶ τί δουλειὰ ἔχει σᾶς παρακαλῶ ἡ ἀλεποῦ στὸ πανηγῦρι; Ὁ λαὸς εἶνε «φιλήσυχος πολίτης». Ἰδοὺ τὸ πᾶν. Αὐτουνοῦ ἡ δουλειά του εἶνε μιά: Νὰ φοράει κάθε τόσο τὸ καινούργιο σαμάρι ποὺ θὰ τοῦ ἑτοιμάσει ὁ καινούργιος ἀφέντης του.

Ναί. Ἔτσι γίνονται τὰ πράγματα ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα. κύριοι Ἰσπανοί. Ἔτσι καὶ χειρότερα. Μὰ σεῖς, ὄχι, ἔχετε στὸ αἷμα σας δυνάμεις ἄλλες, ἄγνωστες σ' ἐμᾶς, δυνάμεις ζωῆς καὶ ὑπερηφανείας....

.. Κύριοι Ἰσπανοί, ἐσεῖς στέλνετε τὰ παιδιά σας στοὺς δρόμους νὰ χύσουν τὸ νεανικὸ αἷμα τους γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ δικαιοσύνη.

.. Ἐσεῖς ἀφίνετε τὸ σφυρὶ καὶ πέρνετε στὸ τίμιο ἐργατικό σας χέρι, τὸ ντουφέκι.

Ἐσεῖς ὑψώνετε τὸ ἱδρωμένο ἀπὸ τὴ ρουτίνα μέτωπο, ὅταν ἔρθει ἡ μεγάλη στιγμή, καὶ τὸ ἀφίνετε νὰ δροσιστεῖ ἀπὸ τὸν ζωογόνο ἄνεμο τῆς ἰδέας....

Γιατὶ ἐσεῖς ξέρετε πὼς τὰ ὀνόματα τῶν ἰδανικῶν γράφονται πάντα κόκκινα στὶς σελίδες τῆς ἱστορίας. Μὲ αἷμα καὶ φωτιά. Μὲ τὸ ρόδινο, παρθενικὸ αἷμα ποὺ σφύζει στὶς φλέβες τῆς νιότης καὶ μὲ τὴ φλόγα ποὺ ἀστράφτει στὰ μάτια τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ.

ΑΣΤΑΡΩΘ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔφυγε νεώτατος ἀκόμη. κτυπημένος ἀνίατα ἀπὸ τὴν καταραμένη ἀρρώστια, ποὺ θέρισε καὶ θερίζει τὴν τάξι τῶν ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος. Ἀφοῦ ἐπάλαισε χρόνια στὸ ποιητικώτατο Μαροῦσι ὑπέκυψε στὸ μοιραῖο, ἀδύναμος πιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὴ ζωή, τὴν ὡραία καὶ γεμάτη ἀπὸ αἰσιοδοξία ζωή, ποὺ εἶχεν ὑμνήσει μὲ τὸν ἀδρὸ καὶ πλούσιο στίχο του.

Ὁ Πᾶνος Ταγκόπουλος ἦταν ἀληθινὸς ποιητής. Εἶναι πολὺ θλιβερὸ γιὰ τὸν ὑποφαινόμενο, ποὺ ἐκτιμοῦσε ἀνεπιφύλακτα τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ γυιοῦ τοῦ ἀλησμονήτου ἱδρυτοῦ τοῦ «Νουμᾶ», νὰ βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ἐξαίρη, τώρα ποὺ ὁ δημιουργός

του ἔχει ἐναποτεθῆ στὴν ὕστερή του κατοικία, ἐνῷ γύρω ἀπὸ τὸν νεοσκαμμένο τάφο του ὀργιάζουν ἡ ἀνοιξιάτικες μυροπνοές.

Ἂν καὶ τελευταῖα εἶχεν ἐπιβάλλει ἀναγκαστικὴ σιγὴ στὴ μοῦσα του ὁ Πᾶνος Ταγκόπουλος, μολαταῦτα τὸ ποιητικό του ἔργο ἔστεκε καὶ στέκει σὰν ἀντίδραση,στὰ διάφορα ποιητικοφανῆ κατασκευάσματα, καὶ τὴν ἀφόρητη πεζολογία ποὺ μᾶς ἐμφανίζεται ὡς μοντερνισμός. Μέσα στὴν ποιητικὴ αὐτὴ ξηρασία οἱ στίχοι τοῦ ἀλησμόνητου Πάνου ἀποτελοῦν ἀληθινὴ ὄασι. Εἶναι τόσον αὐθόρμητοι, τόσον πλούσιοι σὲ αἴσθημα καὶ τόσον γραφικοὶ σ' εὐρυθμία ὥστε πολλὲς φορὲς ἡ ἀπροσποίητη μουσικότης των κρατεῖ αἰχμάλωτον καὶ τὸν πλέον ἀντιποιητικὸν ἀναγνώστην. Ὁ Πᾶνος Ταγκόπουλος, πλουσιωτάτη λυρικὴ φλέβα, κατείχετο ἀπὸ μίαν ὡραίαν αἰσιοδοξίαν γιὰ τὴν ζωήν. Ἀλλοίμονον ὅμως τὴν αἰσιοδοξίαν αὐτὴν, ἦταν πεπρωμένο νὰ τὴν πληρώσῃ τόσον ἀκριβά. Ἡ ζωὴ ποὺ πέρασε στὸ Μαροῦσι μέσα στὸν ἀναγεννητικὸν ἀέρα τοῦ ποιητικοῦ προαστείου, ἦταν σκληρὴ καὶ βασανισμένη. Ἐπάλευε μὲ τὴν καταραμένη ἀρρώστια ποὺ τοῦ ὑπέσκαπτε διαρκῶς τὴν ὑγεία, ἕως ὅτου τοῦ ἔδωσε τὸ τελειωτικὸ κτύπημα. Ἡ ἄκρατη αἰσιοδοξία του, ἡ πίστις του στὴ ζωὴ δὲ μπόρεσε νὰ τὴ νικήσῃ. Καὶ ὁ ὡραῖος στοὺς ἐνθουσιασμούς του καὶ στὴ νεανικὴ ζωτικότητά του ποιητὴς ὑπέκυψε.

Ἂν καὶ ὁ Πᾶνος Ταγκόπουλος δὲν πρόφθασε νὰ προσθέσῃ τὴν τελευταία του λέξι στὸ ποιητικό του ἔργο —ἦταν ἄλλωστε τόσο νέος ἀκόμη— μολαταῦτα τὸ ἔργο του μπορεῖ νὰ κριθῆ καὶ νὰ πάρῃ τὴ θέσι, ποὺ τοῦ ταιριάζει στὸ νεοελληνικὸ Παρνασσό. Ἐλπίζω πὼς γρήγορα θὰ μιλήσω γι' αὐτό.

Ἡ τελευταῖες ἀναλαμπὲς τῆς ζωτικότητός του φάνηκαν στὸ «Νουμᾶ», τὴ μεγάλη αὐτὴ πατρικὴ πνευματικὴ κληρονομία.

Ὁ Πᾶνος θέλησε νὰ συνεχίσῃ τὸ «Νουμᾶ», καὶ νὰ τὸν συνεχίσῃ μὲ τὸ ἴδιο ἐξυγιαντικὸ καὶ θαρραλέο πρόγραμμα μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἄρχισεν ὁ ἀκάματος πρωτεογάτης τοῦ δημοτικισμοῦ στὴν ἐποχὴ τοῦ Κοντισμοῦ, ὁ πατέρας του. Ἀλλ' ἡ ἀρρώστια του τὸν ἐμπόδισε Ὁ «Νουμᾶς» φαινόταν κάθε τόσο στὶς προθῆκες τῶν βιβλιοπωλείων, στὰ κιόσκια. Δὲν εἶχε ὅμως τὴν εὐθαρσῆ μαχητικότητα τοῦ Πάνου. Τὸ ἄλλοτε νευρῶδες καὶ ἀπερίφραστο γράψιμό του, ἡ τιμία καὶ θαρραλέα πολεμική του εἶχε παραχωρήσει τὴ θέσι της σὲ μιὰ θλιβερὴ ἐπωδό: «Προτοῦ κλείσω τὰ μάτια. .» Εἶναι ὀδυνηρὸ γιατὶ ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Πάνου Ταγκοπούλου δὲν ἐστέρησε μόνο τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἀπὸ ἕνα γνήσιον ποιητὴν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἕνα τίμιον καὶ θαρραλέον μαχητήν.

ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΟ ΛΟΓΟ

Κύριε Διευθυντή,

Διάβασα σήμερα στὸ περιοδικό σας (ἀρ. 6) ἕνα σημείωμα, ποὺ μ' αὐτὸ καθορίζετε ὡς χαρακτηριστικὸ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία ἀντιλαμβάνεται τὸ καθήκοντά της ἀντίκρυ στὴν Ἑλληνικὴ λογοτεχνία, τὸ πὼς δὲ βράβευψε τὸ τελευταῖο μου βιβλίο. Ἐπειδὴ ὁ «Λόγος» εἶνε ὁ μόνος ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς ἐκπρόσωπους τῆς λογοτεχνικῆς μας κίνησης, ποὺ βρῆκε παράξενη τὴ στάση τῆς Ἀκαδημίας μπροστὰ στὴν ταπεινή μου καλλιτεχνικὴ προσπάθεια, νόμισα πὼς πρέπει νὰ τοῦ πῶ μερικὰ πράματα σχετικὰ μὲ τὴ «μὴ βράβευση» αὐτή, ἀφοῦ βρέθηκε νὰ τὸν ἐνδιαφέρει.

Πρέπει νὰ ξαίρετε πὼς ἀπ' τὸν περασμένο Ὀχτώβρη κάποιος μου καλόκαρδος φίλος ἀπὸ δῶ, μοῦγραψε στὴ Λέσβο πὼς ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη δὲν ἔχει κανέν' ἀντίτυπο τοῦ βιβλίου μου γιὰ νὰ βρεθεῖ μαζὶ μὲ τἄλλα τῆς περσινῆς σοδιᾶς στὰ χέρια τῆς Ἀκαδημίας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Μὲ ἔκπληξη βεβαιώθηκα κατόπι πὼς τὰ δυὸ ἀντίτυπα τοῦ «Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ» ποῦχα στείλει σὲ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς δυὸ Βιβλιοθῆκες τῆς Ἀθήνας, τὴν Ἐθνικὴ καὶ τῆς Βουλῆς, δὲν «ἐφέροντο ἐγγεγραμμένα ὡς εἰσελθόντα» στὰ ντεφτέρια τῆς πρώτης. Κάποιος τὰ βούτηξε μεταξὺ Ταχυδρομείου Ἀθηνῶν καὶ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Νόμισα πὼς εἶταν περιττὸ νὰ ξαναστείλω τζάμπα νέο ζευγάρι ἀντίτυπα, μιὰ ποὺ οὔτε ἡ Βιβλιοθήκη μοῦ γύρεψε νὰ τὸ κάνω «πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχετικοῦ νόμου περὶ κρατικῶν Βιβλιοθηκῶν», οὔτε εἶχα καὶ καμιὰ σφίξη νὰ πάρω ἕνα βραβεῖο, ποὺ τὸ χρηματικό του μέρος ἀντιστοιχεῖ μ' ἕνα καλὸ μπουρμπουὰρ πρὸς ἕνα περιποιητικὸ καμαριέρη ξενοδοχείου, οὔτε δὰ καὶ ὑπῆρχε καμμιὰ πιθανότητα νὰ βραβευτῆ τὸ βιβλίο μου. Κ' εἶχα σίγουρα δεδομένα νὰ τὸ ξαίρω αὐτό, γιατὶ καὶ στὴν κριτικὴ λογοδοσία τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ 1928, ἡ Ἀκαδημία, μὲ τὸ στόμα τοῦ ἴδιου ἐκπρόσωπου τῆς γνώμης της γιὰ τὰ βιβλία κείνης τῆς χρονιᾶς, τοῦ κ. Μενάρδου, δήλωσε πὼς βρῆκε ὡς πιὸ ἀξιόλογο ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ πεζὰ λογοτεχνήματα ποὺ πῆρε ἀπ' τὴ Βιβλιοθήκη ἕνα τόμο «Διηγήματα» ποῦχα βγάλει τότες στὴ Λέσβο. «Τὰ διηγήματα ταῦτα εἶνε—εἶπε ὁ κ. Μενάρδος— τινὰ μὲν πολεμικῆς ὑποθέσεως, τινὰ δὲ ἠθογραφικά. Ἐκ τούτων τὰ μὲν πρῶτα εἶνε λαμπρὰ ὅσον καὶ τὰ καλύτερα ἐξ ὅσων ἐνέπνευσεν ὁ πόλεμος εἰς τὰς ξένας λογοτεχνίας, τὰ δὲ ἠθογραφικὰ ἔχουν τὴν δύναμιν τῶν ἔργων τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀτυχῶς (ὑπάρχει ἀτυχῶς) ὁ συγγραφεὺς (τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀνεφέρθη εἰς τὴν κριτικὴν αὐτὴν ἐπιθεώρηση) μεταχειρίζεται εἴς τινα σημεῖα ἐκφράσεις ὡμὰς κτλ. κτλ.»

Καταλαβαίνετε τώρα. «Ἡ Ζωὴ ἐν Τάφῳ» εἶταν κι' αὐτὴ ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ πολέμου, καὶ καὶ στὸν πόλεμο, ὅπως ξαίρετε, δὲ συχνάζουν συνήθως κύριοι τοῦ καλοῦ κόσμου, ποὺ σκεπάζουν μὲ περιφράσεις τὶς ὠμότητες ποὺ ἀποτελοῦν ὅλη τὴν οὐσία τοῦ πολέμου.Κοντολογῆς εἶταν κι' αὐτὴ ἕνα βιβλίο«μέ τινας ἐκφράσεις ὡμάς». Δὲν εἶταν προκοπὴ οὔτε καὶ μὲ δαύτη. Ὕστερα ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐξήγησες, ποὺ νόμισα καλὸ νὰ σᾶς δώσω, ἐλπίζω νὰ σᾶς ἀπάλλαξα ἀπ' τὶς ἀπορίες ποὺ σᾶς ἔκαναν νὰ γράψετε κεῖνο τὸ σημείωμά σας γιὰ τὸ βιβλίο μου.

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ γι' αὐτό.

Ἀθήνα 5-3-131

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ

ΟΙ ΘΙΑΣΟΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Λίγες μέρες ὑπολείπονται ἀκόμα καὶ τὰ καλοκαιρινά μας θέατρα ἀνοίγουν τὶς πόρτες τους. Ἡ φετεινὴ θεατρική μας κίνηση προμηνύεται ἀρκετὰ ζωηρή. Οἱ σχετικοὶ θίασοι ἔχουν καταρτισθῆ, τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων ἔχουν παραδοθῆ στοὺς διευθυντὰς τῶν θεάτρων καὶ δὲν ὑπολείπεται παρὰ ἡ ἔναρξή τους.

Μέσα σ' ὅλη τὴν θεατρικὴ ζύμωση γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῶν θιάσων ξεχωρίζουν δύο τῶν Νέων: Οἱ «Νέοι Καλλιτέχναι» τοῦ κ. Δημ. Ἰωαννόπουλου καὶ τὸ «Λαϊκὸ Θέατρο» τοῦ κ. Βασίλη Ρώτα.

Ὁ κ. Δ. Ἰωαννόπουλος, τοῦ ὁποίου τὴ θεατρικὴν ἐργασία τόσον ἔχει ἐκτιμήσει τὸ ἀθηναϊκὸ κοινὸ καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους νέους θεατρικοὺς συγγραφεῖς μας, ἔχει ἀναλάβει τὴν διεύθυνση τοῦ θιάσου «Νέοι Καλλιτέχναι» ὁ ὁποῖος θὰ στεγασθῆ στὸ θέατρο «Ἀτλαντὶς» Θεμιστοκλέους 78 (Ἐξάρχεια).

Τὸ νέο θέατρο εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρο κ' ἔχει οἰκοδομηθεῖ πάνου σὲ νέα σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονος Κίμωνος Λάσκαρη. Στὸ θίασο θὰ λάβουν μέρος ἠθοποιοὶ καλοὶ καὶ δοκιμασμένης ἀξίας καὶ ταλέντου. Κάθε Δευτέρα θὰ δίνονται φιλολογικὲς βραδυές. Μερικὰ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἔργα ποὺ θ' ἀνεβασθοῦν εἶναι: Δ. Ἰωαννόπουλου: «Τὶ φταίει ἡ Νίτσα;» Π. Χόρν: «Ἡ Βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως», Ἀ. Λιδωρίκη: «Μεγάλη στιγμὴ», Χ. Γιαννακόπουλου: «Ντάμα Σπαθί», Κ.Δ. Ἕλληνα «Στρατῆς Βέλμερης», Δόξα—Εὐαγγελίδη: «Ἡ κυρία δὲν δέχεται ἀπόψε» Κ. Βελμύρα «Λυτρωμοὶ» ὡς καὶ τὸ ἔργο ποῦ πῆρε τὸ δεύτερο βραβεῖο στὸν Σταθάτειο διαγωνισμὸ: Δ. Ἰωαννόπουλου «Ὁ ἀτέλειωτος δρόμος». Οἱ «Νέοι Καλλιτέχναι» θὰ παίζουν καὶ πολλὰ ἔργα ξένων μεγάλων συγγραφέων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ ἀναφερθοῦν ἰδιαιτέρως: Γκούσταβ Φράϊταγ: «Ἡ κίτρινη κάμαρα», Λέοναρντ Φράνκ: «Τὸ πέταλο», μεταφράσεις ἀπὸ τὸ γερμανικὸ πρωτότυπο τοῦ Κ. Δ. Ἕλληνα, Ἐντμὸν Ροστάν: «Ἡ τελευταία νύχτα τοῦ Δὸν Ζουὰν» ἔμμετρη μετάφραση τοῦ Δημ. Γιαννουκάκη.

Ὁ ἄλλος θίασος τῶν νέων τοῦ κ. Ρώτα ἐστεγάσθη στὸ θέατρο Παγκρατίου. Ἀπὸ τὰ πέρσυ μᾶς εἶναι γνωστὲς οἱ φιλολογικὲς ἐπιτυχίες τοῦ κ. Ρώτα. Ἀπὸ παλὰ ξέρουμε τοὺς ὡραίους κι' εὐγενικοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴ δημιουργία νέων ταλέντων. Πέρσυ μὲ τὸν πρωτοπορειακὸ θίασό του μᾶς παρουσίασε ἀρκετά. Φέτος εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἐνθαρρυνόμενος κι' ἀπὸ τὶς περσινές του ἐπιτυχίες θὰ μᾶς παρουσιάση ἴσως περισσότερα καὶ δυνατώτερα. Τὸ εὐχάριστο εἶναι ὅτι τὸ θέατρό του ἐφέτος τὸ ἔχει ἐξαιρετικὰ περιποιηθῆ, τὸ ἔχει τελείως ἀνακαινίσει, κι' ἔτσι θὰ μπορεῖ ὁ κόσμος νὰ παρακολουθῆ μὲ μεγάλη ἄνεση κι' εὐχαρίστηση τὶς παραστάσεις τοῦ θιάσου. Κι' ὁ θίασος αὐτὸς ὅπως μᾶς εἶπε ὁ κ. Ρώτας, τὸν ὁποῖον εἴδαμε μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς μέρες, θὰ παίξῃ ἔργα ἑλληνικὰ καὶ ξένα:

Ἀναφέρομε: Γ. Σημηριώτη «Τὰ φροῦτα τῆς ἐποχῆς», Ἄ. Τερζάκη «Ἐπιστροφή», Ζαχαρίτσα «Λουλούδια τοῦ Πόνου» καὶ «Δάγκωμα Φειδιοῦ», Κωτσόπουλου «Τελείωσε ὁ Πολεμος;», Κουντούρη ἡ «Φιλενάδα» καὶ μιὰ σάτυρα τοῦ κ. Ρώτα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκλογές». Ἄλλα καὶ παλαιῶν συγγραφέων θ' ἀκολουθήσουν. Ἀκόμη πολλὰ ἔργα τοῦ Σαϊξπηρ, τοῦ Μολιέρου, τοῦ Ἴψεν. Ὅσο γιὰ τὸ θίασο, αὐτὸς ἀπαρτίσθηκε ἔτσι: ἡ κυρίες Γ. Μυράτ, Νέλλη Μαρσέλλου, Μαρία Βάνδη, Γεωργία Βασιλειάδου, Σαπφὼ Νοταρᾶ, Λίλα Νικάνδρου καὶ Κικὴ Λεβαντή.Ἀπὸ τοὺς κυρίους Γ. Ταλάνος, Ν. Ζωγράφος, Γ. Δῆμος, Θ. Κωτσόπουλος, Κουντούρης, Μαρινάκης, Καρύδης, Β. Ρήγας. Οἱ περισσότεροι ἠθοποιοὶ τοῦ κ. Ρώτα εἶναι παιδιὰ νέα, ποῦ μέσα στὰ στήθεια τους καίει ἡ Φλόγα τῆς τέχνης. Καὶ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι τὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ θὰ ἐκτιμήση τὶς προσπάθειές τους καὶ θὰ θελήση νὰ ἐνισχύση στὸ πρόσωπό τους τὸ νέο θέατρο. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνιέται ποτὲ πὼς τὸ θέατρο εἶναι κεῖνο πού, μέσα στὸ κοινωνικὸ πλαίσιο, χαράζει πάντα τὶς νέες κατευθύνσεις τῆς Ἀνθρώπινης ζωῆς.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΑΤΖΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΛΛΗΣ Β. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ : *Σκληροὶ ἀγῶνες γιὰ μικρὴ ζωή.* Διηγήματα. 1931.

Καθὼς ἐδιάβαζα τὸ βιβλίο τῆς κυρίας Δασκαλάκη (εἶνε τὸ πρῶτο της) θυμόμουνα τὴν βαθειὰ ἐκείνη παρατήρηση τοῦ Gide : Πόσο δύσκολη καὶ βαρυσήμαντη εἶναι ἡ φιλολογία ποὺ ἔχει γιὰ θέμα τὴν παιδικὴν ἡλικία καὶ πόσο, ἀκριβῶς λόγῳ αὐτῆς τῆς δυσκολίας της εἶνε καὶ σπάνια.

Τὰ διηγήματα τῆς κ. Δασκαλάκη ἔχουν ὅλα γιὰ θέματα ζωοῦλες μικρῶν παιδιῶν. Ἂς μὴ νομισθεῖ ὅμως γι' αὐτὸ πὼς εἶνε καὶ γραμμένα γιὰ παιδιά. Ἴσα-ἴσα. Καὶ ἀπαραίτητο θὰ ἦτανε μπροστά τους, νομίζω, νὰ ἀφήσουμε στὴν πάντα γιὰ λίγες στιγμές, τὸ περισπούδαστο συνοφρύωμά μας καὶ νὰ φυλλομετρήσουμε τὸ βιβλίο αὐτὸ μ' ὅλην ἐκείνη τὴν ἀγνὴ καὶ τίμια εἰλικρίνεια, τὴν αἰσθηματικὴ ἀβρότητα ποὺ εἶνε ἀπαραίτητη ὅταν ἐγγίζει κανεὶς κάθε πρᾶγμα ποὺ συνδέεται ὁπωσδήποτε μὲ τὴν εὐαίσθητην ὕπαρξη τοῦ παιδιοῦ.

Ἔτσι, δὲν θὰ μιλήσω γιὰ κριτική. Ἂς μοῦ συχωρεθεῖ ν' ἀφήσω κατὰ μέρος τὸ φακό μου. Γιατὶ ν' ἀναζητήσει κανεὶς μὲ τὴν αἰώνια σχολαστικότητα, τὴν χημικὴ σύνθεση αὐτοῦ τοῦ δροσεροῦ, τοῦ γάργαρου νεροῦ, ποὺ κυλάει ἄφθονο, πηγαῖο μπροστά μας ; Ἀλήθεια, τί εἰλικρίνεια, τὶ χάρη, τὶ συγκίνηση μέσα αὐτὲς τὶς σελίδες ! Βλέπει κανεὶς τὴν θερμὴ κι' αἰώνια καρδιὰ τῆς γυναίκας, ποὺ μὲ τοὺς μεγάλους της παλμοὺς τινάζει ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς κόλπους της τὸν χείμαρο τῆς ζωῆς. Τὴν καρδιὰ ποὺ γεννήθηκε γιὰ νὰ εἶνε ἡ ἀστέρευτη πηγὴ τῆς στοργῆς, τῆς ἀφοσίωσης καὶ τῆς συμπόνοιας.

Ψυχοῦλες παιδιῶν, μερικὲς γελαστές, ἄλλες κλαμμένες, πολλὲς ματωμένες κιόλα στὰ πεταλουδένια φτερούγια τους, φτεροκοποῦνε γύρω μας, χοροπηδοῦν ἢ καίγονται στὴν ἀνέσπερη φλόγα τῆς φθορᾶς. Γιατὶ οἱ περισσότερες τὸ φόρεσαν κιόλα τὸ κόκινο στέμμα τοῦ πόνου. Κ' οἱ ὑπάρξεις τους, προτοῦ προλάβουν νὰ γνωρίσουν τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἐγονάτισαν κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίο της ποὺ ἔπεσε βάναυσο καὶ κτηνῶδες στοὺς τρυφερούς τους ὤμους ...

Ναί ... Νομίζω πὼς κάθε εἰλικρινὴς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸ βιβλίο αὐτὸ βουβὸς ἀπὸ συγκίνηση. Νὰ μὴ μιλήσει γιὰ κριτική. Πόσο γελοῖα θὰ ἦταν ἡ στεγνὴ αὐτὴ γεροντοκόρη, ποὺ μέσα στὰ στήθια της ἐξεράθηκε κάθε πηγὴ στοργῆς, μπροστὰ στὸ θεῖο τοῦτο θαύμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς μητρότητας !....

ΝΤΟΛΗ ΝΙΚΒΑ : *Κ' οἱ ἱστορίες αὐτὲς τέλειωσαν ἔτσι*. Ἀθήνα '1931.

Ὁ κ. Νίκβας εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς λιγοστοὺς νέους μας συγγραφεῖς ποὺ ἀπολαβαίνουν τὴ συμπάθεια τοῦ κοινοῦ. Θὰ ἔφθανα νὰ πῶ πὼς εἶνε ὁ μόνος. Κι' αὐτή του τὴ λαϊκότητα τὴν θεωρεῖ —εἶνε δίκαια ἄλλωστε— σὰν ἕνα τίτλο τιμῆς καὶ ἀκόμη τὴν ἐπιδιώκει. Κάποτε εἶχα πεῖ πὼς ἴσως, αὐτή του ἡ ἀμοιβαῖα συμπάθεια μὲ τὸ κοινό, νὰ τὸν ὁδηγεῖ πολλὲς φορὲς σὲ μερικὲς ἀναγκαῖες ὑποχωρήσεις, τὶς γνωστὲς ἐκεῖνες ἀβαρίες ποὺ ἐλαφρώνουν ἕνα ἔργο ἀπὸ τὴν τεχνική του πυκνότητα γιὰ νὰ τὸ κάνουν πιὸ ἑλκυστικό, πιὸ εὐκολοχώνευτο ἀπὸ τὸ κοινὸ ποὺ δὲν ἀγαπάει κατ' ἀρχὴν ὅτι τὸ κουράζει. Μὰ καὶ πάλι, μὲ ὅλη του αὐτὴ τὴν ἐλαστικότητα, ποὺ ἔχει τὴν ἀρετὴ νὰ εἶνε ἐντελῶς εὐσυνείδητη, ἅμα θέλει μᾶς δίνει ἔργα ἀπόλυτα εἰλικρινῆ καὶ ἄξια νὰ ἱκανοποιήσουν καὶ τοὺς λίγους, ὅπως ἔκανε πρόπερσυ μὲ τὶς «Ἀνθρώπινες Μαριονέττες», τὴν ὡραία του νουβέλλα.

Τώρα, στὸν τελευταῖο τόμο του ποὺ ἐπιγράφεται «Κ' οἱ ἱστορίες αὐτὲς τέλειωσαν ἔτσι» μᾶς δίνει μιὰ σειρὰ διηγημάτων γραμμένων σὲ διάφορες ἐποχὲς καὶ ποὺ ἔχουν ὅλα τὰ ἐφόδια τῶν γνωστῶν προτερημάτων τοῦ καλοῦ συγγραφέα. Τὴν ἀφηγηματικότητα, τὴ χάρη, τὴν εὐαισθησία καὶ τὴν ψυχολογικὴ συνέπεια. Καὶ ἡ γλώσσα τους εἶνε ζωντανή, ρέουσα, χωρὶς ἐξωφρενισμοὺς καὶ ἀνωμαλίες.

Ὁ κ. Νίκβας εἶνε ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ φιλόπονους νέους μας λογοτέχνες καὶ ἀξίζει γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κάθε συμπάθεια καὶ ὑποστήριξη ἀπὸ τὸ κοινὸ πού, κιόλα, τὸν ἀγαπάει.

Α. Τ.

ΔΗΜ. ΚΟΥΡΕΤΑ, *Αἱ ψυχώσεις εἰς τὴν λογοτεχνίαν*.

«Αἱ ψυχώσεις εἰς τὴν λογοτεχνίαν» τοῦ ψυχιάτρου κ. Δημ. Κουρέτα, ποῦ κυκλοφόρησαν ἀπὸ καιρό, εἶναι ἕνα ἔργο ποὺ γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸ τῆς ἀξίας του δὲν ἔπρεπε νὰ κινήσει μόνο τῶν εἰδικῶν τὴν προσοχὴ, ἀλλὰ γενικώτερα ὅσων ἐνδιαφέρονται γιὰ τ' ἀξιανάγνωστα καὶ χρήσιμα βιβλία. Γραμμένο σὲ ὕφος εὔληπτο καὶ καθαρὸ, μὲ μιὰ γλῶσσα πλούσια καὶ γλαφυρὴ, πλουτισμένο μὲ εἰσαγωγὴ, ὑποσημειώσεις εἰκόνες, συνταγμένο μὲ τοὺς κανόνες τῆς σύγχρονης συγγραφικῆς τέχνης, γίνεται ἀμέσως προσιτὸ στὸν ὁπωσδήποτε μορφωμένο, βέβαια, ἀναγνώστη καὶ τὸν εἰσάγει στὸ θέμα του μὲ μιὰ δεξιοτεχνία σχεδὸν λογοτεχνικὴ. Οἱ παρατηρήσεις του, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε τὸ στόμφο οὔτε τὸ φόρτο τῶν πρωτοπείρων, τοποθετοῦντσι κατὰ σειρὰ μεθοδολογικὴ καὶ ἀπαρτίζουν ἕνα σύνολο, ἄρτιο καὶ ἑνιαῖο, παρ' ὅλες τὶς ἐδῶ κ' ἐκεῖ παραπομπές, ὑπομνήσεις καὶ προσφυγὲς σὲ μαρτυρίες ἄλλων. Τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, ξεχωρισμένα τὸ ἕνα ἀπὸ τ' ἄλλο σὲ αὐτοτελῆ πρὸς ἐξέταση ἀντικείμενα, παίρνουν ἑνότητα λόγω τοῦ εἴδους τῆς μελέτης καὶ κάποτε βρίσκουν ἀναμεταξύ τους συμπλήρωση. Γενικά, τὸ ἔργο εἶναι ὄχι μόνο μιὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἀξιοπρόσεχτη γιὰ τὶς ἀπόψεις ποὺ εἰσφέρει, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἕνα εὐχάριστο ἀνάγνωσμα, προτέρημα ποὺ λείπει ἀπὸ ἄλλα μελετήματα τοῦ ἰδίου περιεχομένου. Ἡ πρωτοτυπία ἐπὶ πλέον αὐτοῦ τοῦ βιβλίου εἶναι πὼς ἀσχολεῖται μ' ἕνα θέμα τόσες φορὲς ὡς τώρα κι' ἀπὸ τόσες πλευρὲς ἐξετασμένο καὶ κατορθώνει νὰ βρεῖ ὑλικὸ διαθέσιμο γιὰ μιὰ καινούργια ἐξέταση. Πρόκειται γιὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ δράματα ποὺ, ἐνῶ ἔχουν μελετηθῆ ἀπὸ πολλοὺς φιλολογικὰ κ' αἰσθητικά, ὑπολειπόταν ἀκόμα νὰ ἐρευνηθοῦν κι' ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τῆς ἰατρικῆς, ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ βρῆ

σ' αὐτὰ ἐνισχυτικὰ γιὰ τὴν ἐξέλιξή της διδάγματα. Ὁ κ. Κουρέτας φρονεῖ πὼς οἱ τρεῖς κορυφαῖοι μας δραματικοὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων, εἶχαν εἰσαγάγει στὸ θέατρό τους τύπους παθολογικούς, ὄχι βέβαια μὲ τὸ σκοπὸ «κλινικῶν ἐπιδείξεων», καὶ πὼς οἱ ἥρωες καὶ οἱ ἡρωίδες περιέχουν ψυχολογικὰ στοιχεῖα ἐκμεταλλεύσιμα ἐκ μέρους τῆς ψυχιατρικῆς, ὕστερ' ἀπὸ τὶς νεώτερες προόδους της. Παίρνει λοιπὸν τὰ διασωσμένα τους δράματα καὶ προσπαθεῖ ν' ἀνεύρει μέσα στὰ πρόσωπά τους περιπτώσεις ἀνάλογες μὲ τῶν σημερινῶν ἀσθενῶν, γιὰ νὰ καθορίσει τὸ εἶδος τῆς ψυχικῆς ἀσθενείας των, ἤ, ὅπου αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνει τόσο εὔκολα, ἐπιχειρεῖ νὰ δώσει μιὰ ἑρμηνεία σωστὴ, σύμφωνα πάντα μὲ τὰ συγκριτικὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης του. Ἐννοεῖται πῶς ἡ ἐπέμβαση αὐτὴ, ποὺ θᾶταν ἄλλως δυνατὸ νὰ χαρακτηριστεῖ ὡς ὑπερβολικὸς ζῆλος, γίνεται μὲ πλήρη γνώση τῶν σχετικῶν ὅρων καὶ συμβαδίζει στὰ περισσότερα μὲ τὴν κρίση τῆς φιλολογίας, ὅταν δὲν περιορίζεται στὰ ὅρια τῆς διαφωτιστικῆς γραμματολογίας. Ὁ συγγραφέας ὑποβοηθεῖται ἀκόμα στὴν ἀνάλυσή του ἀπὸ τὴν παράθεση στίχων ἀντιστοίχων τῶν ἰσχυρισμῶν του καὶ προφυλάσσεται νὰ μὴν παρασυρθῆ σὲ παρερμηνεῖες, ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει σαφὴς ἔνδειξη τῶν περιπτώσεων. Γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πὼς ἀγαπᾶ τὶς αὐθαίρετες προσωπικὲς γνῶμες, ἀποφεύγει νὰ διατυπώσει προκαταρκτικὰ τὴ δικὴ του καὶ προτιμᾶ νὰ τὴ διαμορφώνει κατόπι συνδυάζοντας, μεταφέροντας καὶ ἐπικυρώνοντας. Ἀξίζει νὰ τονιστεῖ πῶς ἀποδίδει ἰδιαίτερη σημασία στὶς κρίσεις τῶν μεγάλων λογοτεχνῶν καὶ τὶς τοποθετεῖ δίπλα στὶς παρατηρήσεις κορυφαίων ἐπιστημόνων, ποὺ ἔχουν ἐκφραστεῖ γιὰ τὰ ἴδια ζητήματα. Ἡ παράθεση αὐτή, ποὺ παρακολουθεῖ, βέβαια, πρὸ πάντων τὴν ξένη πνευματικὴ παραγωγὴ, δὲν ἀγνοεῖ ὅμως καὶ τὴν ἑλληνικὴ, ἐκεῖ ὅπου ἡ τελευταία παρουσιάζεται σὲ ἱκανοποιητικὴ ἀπόδοση, σχετικὰ πάντα μὲ τὰ ἐξεταζόμενα θέματα. Κι' αὐτὸ μαρτυρεῖ μιὰ παρακολούθηση ἀνελλιπῆ κ' ἐντατικὴ, ποὺ δὲν παρατηρεῖται παρὰ μόνο σὲ ἀνθρώπους ἐξαιρετικῆς εὐσυνειδησίας καὶ φιλεργίας. Ἡ ἀψογη ἔκφραση ποὺ ὑπάρχει μέσα στὸ βιβλίο τοῦ κ. Κουρέτα ἐνισχύεται ἀκόμα σημαντικὰ κι' ἀπὸ τὴν ὑποδειγματική, περίπου ὁριστική, διατύπωση ὅρων ἐπιστημονικῶν, ποὺ σὲ πολλὰ σημεῖα εἶταν ἀνάγκη νὰ παραληφθοῦν ἀπὸ ξένες γλῶσσες καὶ ν' ἀποδοθοῦν στὴ δική μας μὲ μιὰ τολμηρὴ ὡστόσο ἐπιφυλακτικότητα. Καὶ γενικά, ὁ τόνος ὅλος τοῦ βιβλίου δείχνει μιὰ δύναμη σταθερὰ καθορισμένη, ποὺ στηρίζεται κυριώτατα στὴν ἴδια τῆς ἰσορρόπηση, ἀλλὰ ποὺ δὲν ἀπαρνεῖται καὶ τὶς γύρω της ἐξαρτήσεις. Ὁ συγγραφέας ἀποβλέπει στὴ συγκέντρωση, μὰ καὶ στὴν ἀναχώνευση, ἔχοντας σκπὸ νὰ μετατρέψει κατὰ τὴν ἀτομικὴ του ἀντίληψη, τὰ στοιχεῖα τῶν συλλογικῶν του ἀναζητήσεων, στὶς ὁποῖες διαθέτει μιὰ τόσο ζηλευτὴ ὀξυδέρκεια. Ἔχει ἀκόμα τὴν εὐσυνείδητη συνήθεια νὰ σημειώνει παντοῦ τὶς πηγὲς, διαχωρίζοντας ἔτσι μὲ κάθε εἰλικρίνεια τὶς ξένες ἀπὸ τὶς προσωπικὲς του παρατηρήσεις καὶ ὑποβοηθώντας τὸ φιλοπερίεργο ἀναγνώστη νὰ κατανοήσει τὸ σύστημα τῆς ἀρκετὰ ἐκτεταμένης καὶ πολυμεροῦς ἐργασίας του. Πάντως ἡ ἐπιχείρηση μιᾶς μελέτης μὲ τὸ πλάτος καὶ τὴν ποικιλία τῆς παρούσας θᾶταν μιὰ θλιβερὴ ματαιοπονία γιὰ ὁποιον ἄλλο ποὺ δὲ θὰ συγκέντρωνε τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ τὰ λογοτεχνικὰ χαρίσματα τοῦ κ. Κουρέτα. Κ' ἡ φιλοολγικὴ ἴσα—ἴσα κατάρτιση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι κείνη ποὺ δίνει τὸ δικαίωμα καὶ σ' ἕναν ὄχι εἰδικὸ νὰ τὸ δεῖ καὶ νὰ τὸ κρίνει ὄχι βέβαια μὲ τὴν ἀξίωση μιᾶς ἐπιστημονικῆς κριτικῆς, ἀλλ' ὄχι καὶ μὲ ὁλοκληρωτικὴ ἀναρμοδιότητα, ἀφοῦ τὸ κυριώτατο συστατικὸ κάθε βιβλίου εἶναι ἡ λογοτεχνικὴ μορφή. Γι' αὐτὸ αἱ «Ψυχώσεις εἰς τὴν λογοτεχνίαν», ποὺ μᾶς ὑπόσχονται κιόλας καὶ συνέχεια μὲ τὴν ψυχοπαθολογικὴ ἐξέταση ἔργων τῆς νεώτερης πιὰ καὶ τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας εἶναι μιὰ μελέτη ποὺ μπορεῖ νὰ ἐνδιαφέρει κάθε φίλο τοῦ καλοῦ γραψίματος καὶ κάθε ὀπαδὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀλήθειας.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Καίσαρ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ : « *Δώδεκα σκυθρωπὲς μάσκες*» (ἔκδοση Ἀριστ. Μαυρίδη).—

Μεγάλη εἶναι ἡ χαρά μου, κάθε φορά, ποὺ θὰ δεχτῶ τὴν ἐπίσκεψη ἑνὸς καινούργιου ποιητικοῦ βιβλίου καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπο, ποὺ κι' ἄλλη φορὰ στὸ παρελθὸν μοῦχε δώσει ἀφορμὴ νὰ τοῦ ἀναγνωρίσω μιὰ Α ἢ Β πραγματικὴ ἀξία. Ἡ ἀξία αὐτὴ γιὰ τὴν προοπτική μου, δὲν ξαίρω, μὰ ἔχει μιὰ ἐλαστικὴ προϋπόθεση, στηριζόκενη κυρίως πάνω σὲ δυὸ βασικὰ καλούπια : Τεχνικὴ καὶ ἰδιαίτερο χρῶμα (προσωπικότητα).

Στὸν Ἐμμανουήλ, χωρὶς νὰ ἀποκλείω τὸ πρῶτο, ἀναγνώρισα κυριώτερα τὸ δεύτερο. Ἀπὸ τὸν «Παράφωνο αὐλὸ» καὶ δῶ, ὁ ποιητὴς ἀκολούθησε τὴ μανιέρα του. Κι' εἶνε τὸ πιὸ ἀδιαφιλονίκητο πιστοποιητικὸ γιὰ ἕνα δημιουργό, ὅταν ἡ ἀντιπροσωπευτική του δουλειὰ ἀποφεύγει νὰ «σοῦ θυμίζει ἄλλον» ! Μέσα ἀπὸ τὸν ἀριστοκρατισμὸ τῆς μούσας τοῦ Ἐμμανουήλ, ξεχωρίζει πεντακάθαρα τὸ ἀνόθευτο χρῶμα καὶ ἡ προσωπικότητα. Δὲ θὰ δικαιολογήσω τὶς μερικότητες. Χαρακτηρίζω συνολικὰ μιὰ παραγωγὴ ποὺ τιμᾶ ἀναντίρρητα τὴ νεώτερη, τὴ σημερινή, ἢ καλλίτερα, τὴ δική μας τέχνη.

Οἱ νέοι, πρῶτ' ἀπ' ὅλα πρέπει νὰ γίνουμε αὐτεξούσιοι. Νὰ πάρομε ὑπ' ὄψη, πὼς τίποτα δὲν ἔχει τὸ παρελθὸν—χωρίς, κι' ἂν ὑπάρχει, νὰ τὸ ἀρνιόμαστε. Εὐτύχημα εἶναι, ποὺ ἡ συνείδηση αὐτή, ἔχει καρποφορήσει ἀνάμεσά μας. Δὲν εἶναι λίγοι αὐτοὶ ποὺ ἔδειξαν τὴ δυναμικότητα τῆς πρωτοτυπίας, ὅπως μᾶς

τὴν δείχνει κι' ὁ Ἐμμανουὴλ μὲ τὸ ἔργο του. Γεγονός, ἀσφαλῶς, ποὺ τιμᾶ τὴν παράταξή μας...

Ἀλέκου ΜΟΥΤΖΟΥΡΙΔΗ : «*Οἱ Ὧρες ποὺ περνοῦν*» (ἔκδοση τοῦ συγγραφέα).

Ὁ Μουτζουρίδης κρύβει μέσα του ἕνα δυνατὸ παλμό. Παρ' ὅλη τὴν Παλαμική του φρασεολογία καὶ τοὺς παράξενους στιχουργικοὺς ἑλιγμούς, ἔχει τὸν ἐσωτερικὸ τόνο, ἐντελῶς ἀτομικό του, ποὺ τὸν σκορπᾶ ἁπλόχωρα μέσα στὰ τραγούδια του.

Ἡ ἁπλωμένη φράση του, μοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση ἑνὸς πελώριου κολιὲ μαργαριταριῶν, κρεμασμένου στὸ λαιμὸ μικροσκοπικῆς κουκλίτσας. Γιὰ μιὰ ἔννοια, ὁ ποιητής, ζητᾶ νὰ ἐξαντλήσει ὅλο τὸ φραστικὸ πλοῦτο καὶ τὶς εἰκόνες ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν αἴσθησή του.

Δὲν νομίζω νὰ εἶναι ὁ καλλίτερος τρόπος αὐτὸς ποὺ μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς τῶν «Ὧρῶν ποὺ περνοῦν», γιὰ νὰ ἐκφράσει τά, πλουσιώτατα ἄλλωστε, αἰσθήματά του. Γιατί, αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ ἔπεσε στὴν ἀντίληψή μου ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν 125 σελίδων τοῦ τόμου τῶν «Ὧρῶν» : ὁ Μουτζουρίδης ἔχει τὸ σπάνιο προτέρημα νὰ εἶνε γεμᾶτος ἀπὸ δυνατὰ αἰσθήματα, ποὺ δὲν τὰ ἀποδίνει ὅμως, ὅσο θἄπρεπε περιεκτικὰ καὶ συντεριασμένα.

Ἀρέσκεται πολὺ στὸ παιχνίδισμα τοῦ στίχου, στὴ μεγαλόστομη ἔκφραση, στὴν πλούσια ἐμφάνιση. Ἐπιμένει τυπικὰ στὴν ἔντεχνη καὶ τὴ σπάνια ρίμα πρᾶγμα πού, νομίζω, συχνὰ φέρνει σὲ λοξοδρομήματα μιὰ ἀρχικὴ καὶ βασικὴ ἔμπνευση.

Μολαταῦτα, πάνω ἀπὸ κάθε λεπτομεριακὴ ἀμφισβήτηση, ὁ Μουτζουρίδης μὲ τὸ βιβλίο του, βροντοφωνάζει πὼς εἶναι ἕνας εἰλικρινὴς ποιητής.

ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

—*Ἔρως ἐπὶ πιστώσει ... (Θίασος Ἀργυροπούλου, Θέατρον Κεντρικὸν)*

—*«Μελό» (Θίασος Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν θέατρον Τριανόν).*

Ὁ Ἀργυρόπουλος ἄρχισε φέτος, ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε χρόνο, μὲ μιὰ γερμανικὴ φάρσα. Τὸ καινούργιο αὐτὸ ἔργο τῶν Bernauer *καὶ* Oesterreicher *ὄχι μόνο εἶναι κακότεχνο μὰ ὑστερεῖ καὶ πολὺ ἀπὸ τὶς περισσότερες χονδροκομμένες φάρσες ποὺ τόσο ἐπιμένει ὁ Ἀργυρόπουλος νὰ σερβιρίζη στὸ ἑλληνικὸ κοινό.*

Μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀπιθανότητες, ἀπὸ ἐξωφρενισμούς, ἀπὸ χονδρότατα δῆθεν ἀστεῖα, νὰ, μὲ λίγα λόγια τὶ ἀποτελοῦν τὸ ἔργο αὐτό.

Τὸ πρόγραμμα θέλει νὰ μᾶς παρουσιάσει τὸν «Ἔρωτα ἐπὶ πιστώσει ...» σὰν μιὰ «Κωμωδία γιὰ ἔρωτα καὶ ἄλλα παλιᾶς μόδας ζητήματα εἰς πράξεις 3" ἐμεῖς ὅμως θὰ προτιμούσαμε νὰ μᾶς τὸν παρουσίαζε σὰν μιὰ "Χονδροκομένη φάρσα γιὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ ἀνοήτους εἰς πράξεις 3".

Μὲ τὸν ὑπότιτλον αὐτὸν ἀσφαλῶς θἄταν πιὸ εἰλικρινὴς ἡ παρουσίασις τοῦ ἔργου καὶ θὰ ἀποφεύγετο ἴσως, ἴσως ἡ δίκαιη ἀγανάκτηση τοῦ κόσμου τόσο γιὰ τὸ ἔργο ὅσο καὶ γιὰ τὸ ὁλότελα καραγκιοζίστικο παίξιμο τῶν περισσοτέρων ἠθοποιῶν, πρωτοστατοῦντος τοῦ Ἀργυροπούλου, ποὺ ἂς πιστέψει ἐμᾶς ποὺ τὸν ἀγαποῦμε, ἦταν μιὰ ἀπαγοήτευση ποὺ νοιώσαμε βλέποντάς τον ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ νὰ μᾶς ἐμφανίζεται ὅπως μᾶς ἐμφανίστηκε.

***

Τὴν ἴδια ἀπορία ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴ τοῦ ἔργου αἰσθάνεται κανεὶς καὶ γιὰ τὸ «Μελὸ» τοῦ Μπεροτάΐν ποὺ μ' αὐτὸ ἄρχισε τὶς παραστάσεις του ὁ θίασος τῶν Ἑλλήνων Καλλιτεχνῶν στὸ Τριανόν.

Μιὰ τεραστία ρεκλάμα, μιὰ ἀξιέπαινη προσπάθεια, ἕνας διάκοσμος ἐξαιρετικός, κι' ὅλα αὐτὰ γιατί ; Γιὰ μιὰ σαπουνόφουσκα, γιατὶ τέτοια, εἶναι τὸ «Μελό».

Ὅπως μᾶς πληροφόρησαν ὁ θίασος ἤθελε ν' ἀρχίσει μένα νέο—ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως—ἔργο καὶ γι' αὐτὸ διάλεξε τό «Μελό». Μὰ εὐλογημένοι ἄνθρωποι, χάθηκαν τόσα καὶ τόσα ἄλλα ἔργα καὶ προτιμήσατε τὸ «Μελό»; Κάτι δηλαδὴ ποὺ κι' ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας του δὲν θἄταν σὲ θέση νὰ μᾶς προσδιορίση τί εἶναι ;

Δὲν τὸ πιστεύω ἢ καλλίτερα δὲν θέλω νὰ τὸ πιστέψω, γιατὶ ἀλλοιώτικα θἄμουνα ὑποχρεωμένος νὰ σχηματίσω μιὰ ὄχι καὶ τόσο κολακευτικὴ γνώμη γιὰ τὴν κρίση τοῦ διευθύνοντος τὸν θίασο σχετικὰ μὲ τὴν ἐκλογὴ τῶν ἔργων.

Τὸ μόνο ἱκανοποιητικὸ σ' ὅλην αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ἦταν πὼς μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ πιστοποιήσουμε μιὰ φορὰ ἀκόμα τὸ ταλέντο τοῦ κ. Κλώνη. Ἔχω τὴ γνώμη πὼς ἡ σκηνογραφίες καὶ γενικὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ «Μελὸ»—πόσο ἄδικος καὶ χαμένος κόπος—εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ ἐπιτυχημένες καὶ καλὲς mises en scène *ποὺ μᾶς δόθηκαν τελευταῖα. Κι' αὐτὸ ἴσως νὰ ἦταν ποὺ ἐξασφάλισε στὸ «Μελὸ» μερικὲς παραστάσεις ....*

ΝΤΟΛΗΣ ΝΙΚΒΑΣ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ σαιζὸν τῶν συναυλιῶν ἔκλεισε χωρὶς νὰ ἱκανοποιήση ἀπόλυτα τοὺς φίλους τῆς μουσικῆς. Ξένους βιρτουόζους ἀκούσαμε ἀρκετούς, δὲν ἐννοοῦμε ὅμως τὴν ἄκρη συντηρητικότητα ποὺ ἐπικρατεῖ στὸν καταρτισμὸ τῶν προγραμμάτων, ὅπου σπανιώτατα ἀναφέρονται πρῶτες ἐκτελέσεις καὶ αὐτὲς κατὰ τὸ πλεῖστον γερμανικῶν ἔργων.

Δεδομένου ὅμως ὅτι τόσον ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἰταλικὴ σχολὴ ὅσο καὶ ἡ Γερμανικὴ ἀκμάζουν σήμερα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτελοῦνται συχνότερα νέα ἔργα, γιὰ νὰ γνωρίση τὸ κοινό μας τὴ σύχρονη μουσικὴ παραγωγή.

Παρ' ὅλη τὴ χαρὰ ποὺ αἰσθανθήκαμε γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν συνθέσεων τῶν κ.κ. Σκλάβου καὶ Εὐαγγελάτου, δὲν μποροῦμε νὰ ἀπακρύψωμε τὴν λύπη μας λόγω τοῦ ὅτι σπάνια ἐκτελοῦνται ἑλληνικὰ ἔργα. Ἡ ἑλληνικὴ παραγωγὴ ὅπως καὶ κάθε ἑλληνικὴ προσπάθεια θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποστήριζονται ἀπὸ τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, διότι καὶ διαπρεπεῖς συνθέτες ἔχωμε καὶ ἀρκετὰ ἀξιόλογες συνθέσεις.

Η ΤΟΣΚΑ

Ἡ μελοδραματικὴ ἀκαδημία τοῦ κ. Νικολάου μᾶς ἔδωσε πρὸ ἡμερῶν μιὰ ὡραία ἐκτέλεση τοῦ ἔργου τοῦ Puccini. *Ἡ ὀρχήστρα ὑπὸ τὸν κ. Βαλτετοιώτη παρ' ὅλη τὴν ἀνεπάρκειά της σὲ ἀριθμὸ ὀργάνων, μᾶς ἔδωσε μιὰ μελετημένη ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Στὸ ρόλο τῆς Τόσκας ἡ κ. Βυζαντίου ἔδειξε πολὺ αἴσθημα, καὶ ἀνάλογα μὲ τὰ φωνητικά της μέσα ἐτραγούδησε καλά. Ὁ κ. Ἀργύρης μᾶς παρουσίασε μιὰ ὡραία σιλουέτα τοῦ «Καβαραδόσσι», ἐτραγούδησε δὲ τὸ ρόλο του μὲ μιὰ στρογγυλή, γλυκύτατη φωνὴ μεγάλης ἐντατικότητας καὶ μὲ πολὺ καλλιτεχνικὴ συνείδηση. Ὁ κ. Ἀργύρης εἶναι ἄριστος μουσικός, καὶ ἐὰν ἐξακολουθήση νὰ ἐργάζεται σοβαρῶς ἀσφαλῶς θὰ διαπρέψη στὸν μελοδραματικὸν ὁρίζοντα. Ὁ ὑποδηθεὶς τὸν Σκάρπια μᾶς παρουσίασε ἕνα τέλειο τύπο γέρου ἐκφύλου, πανούργου καὶ φιληδόνου ἀνθρώπου, ἐτραγούδησε συγκρατημένα, χωρὶς ὑπερβολές, μὲ μιὰ ὡραία, ἠχηρὴ καὶ μεταλλικὴ φωνή, μὲ μεγάλη μουσικότητα καὶ ἔτσι κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήση τὶς ἀνυπέρβλητες δυσκολίες τοῦ ρόλου του. Στοὺς λοιποὺς ρόλους διεκρίθηκαν οἱ κ.κ. Λυγῖζος, Μολότσος, Μισαηλίδης, καὶ Μωραΐτης, γιὰ τὸ ἀριστοτεχνικό τους παίξιμο.*

ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΟΥ ΟΦΦΜΑΝ

Ἡ ἐκτέλεση τῶν «Παραμυθιῶν τοῦ Ὄφφμαν», τοῦ Ὄφφενμπὰχ ἦταν ἀπὸ τὶς καλύτερες μελοδραματικὲς ποὺ ἀκούσαμε στὴν Ἑλλάδα τὰ τελευταῖα χρόνια, τόσο ὡς σκηνοθεσία ὅσο καὶ γενικὰ ὡς μουσικὴ ἐκτέλεση. Ὁ κύριος μοχλὸς τῆς ἐπιτυχίας ἦταν ἡ ἄψογη ὀρχήστρα τοῦ Μητροπούλου ποὺ ἀνέδειξε ὅλη τὴν ποίηση καὶ τὸν ρωμαντισμὸ τῆς ὡραίας αὐτῆς μουσικῆς.

Ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστὲς τὴν καλύτερη ἐντύπωση μοῦ ἔκανε ὁ κ. Εὐστρατίου ἕνας νέος βαρύτονος μὲ γλυκύτατη μεταλλικὴ φωνή, μιὰ μέλλουσα δόξα τοῦ Ἐθνικοῦ μας Μελοδράματος, ὁ ὁποῖος ἐτραγούδησε ἄψογα τοὺς τέσσαρες ρόλους τοῦ Λίντορφ, Κοππέλιος, Νταπερτοῦτο καὶ Μιράκλ. Ἡ Λὶς Ἄγγλου ἐτραγούδησε πολὺ ὡραῖα τοὺς τρεῖς ρόλους τῆς Ὀλυμπίας, Ἰουλιέττας καὶ Ἀντωνίας, ποὺ ἔχουν τελείως διαφορετικὴ ψυχοσύνθεση, καὶ ὁ κάθε ἕνας τους ἀπαιτεῖ ἐντελῶς διάφορα φωνητικὰ προσόντα ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Ἡ Λὶς Ἄγγλου ἐκράτησε ἡρωϊκὰ καὶ τοὺς τρεῖς ρόλους της καὶ γι' αὐτὸ ἀξίζει θερμὰ συγχαρητήρια. Ὁ κ. Οἰκονομόπουλος ἐτραγούδησε μὲ πολὺ αἴσθημα καὶ κατανόηση τὸν ρόλο τοῦ Ὄφφμαν, ἂν καὶ ὁ ρόλος εἶνε ἀνώτερος τῶν δυνάμεων τοῦ καλοῦ μας τενόρου. Οἱ δευτερεύοντες ρόλοι ἐκρατήθηκαν καλά. Ὅσον ἀφορᾶ τὴ σκηνοθεσία, ὀφείλω νὰ τονίσω ὅτι εἶνε πρώτης τάξεως, ἀνώτερη ὅλων τῶν ἄλλων μελοδραμάτων ποὺ ἔχουν παιχθῆ στὰ Ὀλύμπια, καὶ ἐφάμιλλη τῶν μεγαλυτέρων εὐρωπαϊκῶν θεάτρων. Ἰδίως ἡ πράξη τῆς Βενετίας εἶνε ἕνα χάρμα ὀφθαλμῶν.

Κ. ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΛΟ *τοῦτο μπαίνουμε στὴ δεύτερη ἑξαμηνία μας. Τὶ εἶνε ἕνα ἑξάμηνο; Τίποτα καὶ ὅμως πολύ. Σὰν παρελθὸν ὑπολογίσιμο δὲν ὑπάρχει. Μὰ σὰν προανάκρουσμα μελλούμενης ἐργασίας, σὰν βάση καὶ σαν ἀρχὴ, εἶνε τὸ πᾶν. Δίνει τὴ μορφή του στὸ αὔριο καὶ τὸν χαρακτήρα στὸ μέλλον. Εἶνε ὁ σπόρος καὶ τὸ φῦτρο.*

Ὁ «Λόγος», τὸν καιρὸ τῆς ἔκδοσής του, βγῆκε χωρὶς «πρόγραμμα». Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς δὲν εἶχε τέτοιο. Προτίμησε, ἀντὶ νὰ ἐξαγγείλει τὰ ἄρθρα του μὲ τυμπανοκρουσίες νὰ τὰ βάλει σὲ γρήγορη ἐφαρμογή. Μιὰ εἰσαγωγὴ ὑπῆρξε αὐτὸ τὸ ἑξάμηνο. Τὸ πρῶτο βῆμα του, μὲ τὸ πέλμα σταθερὸ πιὰ καὶ τὶς δυνάμεις του συγκεντρωμένες, κάνει ἀρχὴ τοῦ κυρίως ἔργου του.

Ἕνα περιοδικὸ λογοτεχνικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ εἶνε ὁ «Λόγος» ὅπως ὁ τίτλος του τὸ ἀναγγέλει. Τίποτα περισσότερο καὶ τίποτα λιγότερο. Κι' ἄλλες φορὲς τοῦ δόθηκε εὐκαιρία νὰ τὸ τονίσει καὶ τώρα γι' ἄλλη μιὰ φορὰ τὸ ὑπογραμμίζει σαφέστερα. Κινεῖται στὴν αὐστηρὴ περιοχὴ τῆς Τέχνης καὶ ζεῖ γιὰ τὴ λατρεία της. Στρέφει μ' ἐλπίδα τὰ βλέμματά του στὴν νιότη, τὴν συγκροτημένη πιὰ καὶ εὔρωστη, κι' ἀνοίγει τοὺς κόλπους του γιὰ νὰ τὴν δεχτεῖ. Ἀπ' αὐτὴν περιμένει γιὰ τὸ αὔριο καὶ σ' αὐτὴν στηρίζει τὰ καλύτερα ὄνειρά του. Γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἰδεῶν της, τῶν τάσεων καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν της ἐδημιουργήθηκε. Ζεῖ μ' αὐτὴν καὶ ἀπ' αὐτήν.

Μὰ ἀκριβῶς γιὰ τοῦτο δὲν μπορεῖ ν' ἀγνοήσει καὶ τὴν ἐποχή του. Ἡ γεννιὰ τὴν ὁποία ἀντιπροσωπεύει ἔχει τὴν ἀτμόσφαιρά της, μιὰ περιοχὴ γεμάτην ἀπὸ τὶς τρομαχτικὲς ἀναμνήσεις τοῦ χθὲς καὶ τὶς σκληρότερες προβλέψεις γιὰ τὸ αὔριο. Ὁλόκληρη ὑψώνεται σὲ μιὰν ἐξέγερση ἐξαγνισμοῦ καὶ ἀναδημιουργίας. Τὴν δύναμή της θέλει νὰ τὴν

χρησιμοποιήσει πιὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴ δικαιοσύνη. Κι' ὁ «Λόγος», δὲν μπορεῖ νὰ τῆς ἀρνηθεῖ τὴν ἰσχνὴ μὰ τίμια συμβολή του. Ζεῖ τὴν ἱστορικὴ στιγμή του, προσφέρει στὸν ἀγώνα τῆς ἀνθρωπότητας ὅλη του τὴν ἀφοσίωση. Καὶ στὴ ζύμωση τῶν κοινωνικῶν μαζῶν, στὸν ἀναβρασμὸ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν πεποιθήσεων, γονατίζει μ' ἀδερφικὴ στοργὴ πλάϊ στοὺς ταπεινούς, πού τὴ στιγμὴ αὐτὴ κάνουν μιὰν ὑπέροχη προσπάθεια ἀνάτασης καὶ τοὺς δίνει τὸ χέρι του. Εἶνε καθῆκον του αὐτὸ κ' εἶνε τιμή του.

Ἀξίζει ἀληθινὰ νὰ γίνει ξεχωριστὸς λόγος γιὰ τὴν ἐπίδειξη πλαστικῶν χορῶν τῆς Κυρίας ΕΜΜΥ ΣΠΕΚ. Δὲν ἦταν μιὰ συνηθισμένη μαθητικὴ ἐπίδειξη. Ἦταν μιὰ καλλιτεχνικὴ γιορτὴ πρώτης γραμμῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν τεχνικώτατο καὶ δύσκολο χορὸ τῆς ἴδιας Κας Σπέκ, ἡ συνολικὴ ἐμφάνιση τῶν μαθητριῶν της ἦταν ἀληθινὰ καλλιτεχνική, ὅλη ἁρμονία, ρυθμός, πειθαρχία. Στὶς γραφικὲς στάσεις τους, στὶς εὐγενικές τους κινήσεις, στὶς λεπτὲς ἀποχρώσεις τῶν μορφῶν τους ἔνοιωθε, ἔβλεπε κανεὶς ἕναν παλμὸ ἐσωτερικό, μιὰν ἀνώτερη πνοή.

Δὲν ἦταν ἁπλᾶ χορευτικὰ γυμνάσματα, ἁπλὲς χορευτικὲς συνθέσεις. Ἦταν κάτι ὑψηλότερο καὶ πλατύτερο, μιὰ καλλιτεχνικὴ μυσταγωγία. Ὅταν ἔβλεπε κανεὶς τὰ τρυφερὰ χεράκια τῶν μικρότερων μαθητριῶν ν' ἀνοίγουν, νὰ ὑψώνουνται, νὰ γράφουν μὲ χάρη στὸν ἀέρα σχήματα ἐκφραστικά, νόμιζε πῶς ἄκουε κάποιον ὕμνο στὴν Ὠμορφιά. Στὸ χορὸ τῆς Ἐκκλησίας ἄκουε κανεὶς μέσα στὶς κινήσεις τῶν προσευχομένων, τὴν ἱκεσία τῶν ψυχῶν τους, καὶ στὸ χορὸ τῆς πεταλούδας γύρω ἀπὸ τὰ ζωντανὰ λουλούδια ἔνιωθε τὸ ἄρωμα καὶ τὴν ὠμορφιὰ τῶν ἀγνότερων αἰσθημάτων.

Ἡ Κα Σπὲκ δὲν ἔμαθε μονάχα στὶς μαθήτριές της ρυθμικὲς κινήσεις καὶ πλαστικοὺς χορούς. Τοὺς μετέδωσε ἀπὸ τὴν καλλιτεχνική της ψυχὴ τὴν αἴσθηση τοῦ ρυθμοῦ, τὸ πνεῦμα τῆς ἁρμονίας, τὴν ἀνώτερη ἀντίληψη τῆς Τέχνης. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τῆς ἀξίζουν τὰ θερμότερα συγχαρητήρια.

Ἕνα γεγονὸς ποὺ δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο, εἶναι ἡ ἀπαγόρευση ἀπὸ τὴν ἀσυνομία τοῦ θεατρικοῦ ἔργου τοῦ νέου συγγραφέα Ν. Κατηφόρη «Οἱ Λύκοι καὶ τὰ Πρόβατα». Ἡ ἕνωση λογοτεχνῶν, θεατρικῶν συγγραφέων, κάθε διανοούμενος καὶ γενικώτερα κάθε ἐλεύθερος ἄνθρωπος πρέπει νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὰ βάρβαρα μέσα ποὺ μεταχειρίζουνται τὰ ὄργανα τοῦ καθεστῶτος ἐνάντια στὴν ἐλευθερία τῆς Σκέψης.

Ὁ πίνακας τῆς πρώτης σελίδας μας εἶνε τοῦ ζωγράφου κ. Περικλῆ Λύτρα κι' ἔχει τίτλο : «Τοπεῖο τῆς Αἴγινας».

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Σ. Σ.— Οἱ στίχοι σας ἔχουν μιὰν ἁπλότητα συγκινημένη ἀλλὰ ἡ προσπάθειά σας γιὰ τὸ μέτρο καὶ τὴ ρίμα τοὺς πνίγει κάπως τὴν ἔκφραση καὶ καταστρέφει τὴν ἀπαραίτητη ἐκείνη γιὰ τὴ μουσικὴ τοῦ στίχου ρευστότητα. ***Παν. Χριστ.*** Γιάννενα.— Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια. Τὸ διήγημά σας φανερώνει πῶς μπορεῖτε νὰ διηγηθῆτε μιὰν ἱστορία ἀβίαστα καὶ πῶς ἔχετε καὶ τὴν αἴσθηση τῆς περιγραφῆς. Μὰ πρέπει ἀκόμη νὰ ἐργασθῆτε καὶ ἰδίως νὰ διαβάσετε, γιατὶ σᾶς λείπει ἡ ξεκαθαρισμένη ἀντίληψη τοῦ τὶ εἶναι ἕνα διήγημα.— *Χριστ. Κυρελλ.* Θεσσαλονίκην.— Τὰ φυλλάδια σᾶς τὰ στείλαμε ἀμέσως καὶ ἀποροῦμε πῶς ἐχάθηκαν. Πάντως σᾶς τὰ ξαναστέλνουμε.— ***Μιχ. Νικ.*** Καβάλλα.— Τὸ ἄρθρο σας εἶνε εὔγλωττο καὶ βλέπει τὰ πράγματα ἀπὸ μιὰ πολὺ καλὰ διαλεγμένη σκοπιά. Λυπόμαστε ποὺ δὲν μποροῦμε πρὸς τὸ παρὸν νὰ τὸ δημοσιεύσουμε καὶ τοῦτο γιατὶ πνιγόμαστε κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὴν ὑπερπληθώρα τῆς ἄλλης ὕλης ποὺ ἔχει πάρει πιὰ σειρά.— ***Ν. Δ. Παπ.*** Τρίκκαλα.— Τὸν «Λόγο» σᾶς ἐστείλαμε πολὺ προτοῦ ἔρθει τὸ καλὸ σας γράμμα κι' ἐλπίζουμε νὰ τὸν ἔχετε λάβει τώρα. Συγχαρητήρια θερμὰ κι' ὅλες μας τὶς εὐχὲς γιὰ τὴ ζωὴ τῆς «Ἐπαρχίας». Εὐχαριστοῦμε πολὺ τόσο γιὰ τὰ καλά σας λόγια ὅσο καὶ γιὰ τὴν συνεργασία σας.— ***Κάποιον.*** Καλάμας.— Τὸ διήγημά σας ἔχει κάποιες πολὺ καλὲς στιγμές. Κρίμα ὅμως ποὺ στὸ σύνολό του εἶνε ἀκατάλληλο γιὰ δημοσίευση. Τὶ τὰ θέλετε....Ὅλα δὲν λέγονται πάντα.— ***Θεοδ Κτ.*** Πρεβ.— Διηγῆσθε στρωτά, ἀλλὰ καὶ σεῖς ἔχετε ἀκόμη πολλὰ πράγματα νὰ μάθετε. Μὴ βιάζεσθε προπάντων.— ***Γ. Παπακυρ.*** Ἐνταῦθα.— Τὰ ποιήματά σας δείχνουν πῶς ἔχετε ταλέντο. Ἀλλὰ γιατὶ νὰ μὴ προσέχετε τὸ μέτρο τους καὶ ἰδίως γιατὶ νὰ μὴν ἐπιμελεῖσθε τὰς ἐκφράσεις σας ποὺ κάποτε περιέχουν ἀληθινοὺς σολοικισμοὺς ὅπως ἐκεῖνο τὸ «εὐώδεις στοχασμοί»!— ***Ἀλκιάν.*** Θεσσαλονίκην Στεῖλτε μας ὅ, τι θέλετε ἐλεύθερα. Περιμένουμε. Ἀπὸ τὰ τραγούδια μᾶς ἀρέσει περισσότερο ὁ «Κῆπος». Δὲν ἐπιμελεῖσθε ὅμως ἀρκετὰ τὴ ρίμα σας. Γιατὶ νὰ ριμάρει τὸ «γρί—γρὶ» μὲ τὸ «αἰσθητική»;— ***Κάποιον.*** Καλάμας.— Καὶ σὲ σᾶς θὰ ποῦμε ὅ, τι καὶ στοὺς ἄλλους, πιὸ πάνω: Ἐμάθατε νὰ διηγῆσθε, νὰ ἐκφράζεσθε.Μὰ πρὸ πάντων ὄχι βιασύνη. Μένουν ἀκόμη πολλά, παρὰ πολλὰ πράγματα νὰ μάθετε γιὰ νὰ συνθέσετε ἕνα διήγημα. Κι' αὐτὰ θὰ τὰ μάθετε μελετώντας, γράφοντας καί, κυρίως, σχίζοντας. . .— ***Ἀρ. Ἀριστέα.***— Νὰ προσέξετε πολὺ τὴ γλῶσσα σας. Δὲν χρειάζεται νὰ εἶνε τόσο τραχειὰ κι' ἀνώμαλη ἐπειδὴ τὸ διήγημα εἶνε ἠθογραφικό. Ὅσο γιὰ τ' ἄλλα θὰ τὰ μάθετε μόνος σας καὶ μὲ τὸν καιρό.